

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

KAROLIS BARTKUS

NACIONALIZMO ĮTAKA JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI
KINIJOS ATŽVILGIU: 2010 IR 2012 M. KONFLIKTŲ DĖL
SENKAKU SALŲ ATVEJIS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof. dr. Egidijus Motieka

VILNIUS
2016

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

KAROLIS BARTKUS

NACIONALIZMO ĮTAKA JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI
KINIJO ATŽVILGIU: 2010 IR 2012 M. KONFLIKTŲ DĖL
SENKAKU SALŲ ATVEJIS

Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L20012

Vadovas
____ Prof. dr. Egidijus Motieka
2016-11-

Recenzentas

2016

Atliko
TPemns3-01 gr. stud.
____ stud. K. Bartkus
2016-11-

VILNIUS
2016

Turinys

Turinys	3
IVADAS	4
1. UŽSIENIO POLITIKOS REALIZMO DISKURSE ANALIZĖ IR NACIONALIZMO DAROMOS ĮTAKOS VERTINIMAS.....	7
1.1. Užsienio politikos analizė realizmo tarptautinių santykių teorijose	7
1.1.1. Klasikinis ir naujasis realizmas	7
1.1.2. Užsienio politikos analizė realizmo teorijoje.....	10
1.1.3. Neoklasikinis realizmas	11
1.2. Nacionalizmas ir jo įtaka užsienio politikos formavimui.....	14
1.2.1. Nacionalizmas ir tautinė tapatybė	14
1.2.2. Nacionalizmo įtaka užsienio politikos formavimui	16
2. JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI KINIJOS ATŽVILGIU ĮTAKĄ DARANTYS VEIKSNIAI	19
2.1. Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu įtaką darantys išorės veiksniai.....	20
2.1.1. Kinija: tarp ekonominio bendradarbiavimo ir politinės konkurencijos regione	20
2.1.2. JAV ir Japonijos aljansas.....	26
2.2. Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu įtaką darantys vidaus veiksniai	29
2.2.1. Demokratinės Japonijos partijos užsienio politikos tikslai 2009-2012 m.....	29
2.2.2. Japonijos tautinės tapatybės paieškos	34
3. ATVEJO ANALIZĖ: GINČO DĖL SENKAKU SALŲ ĮTAKA JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI KINIJOS ATŽVILGIU	39
3.1. Konflikto istorinės prielaidos ir salų statuso teisinis reguliavimas	39
3.2. 2010 ir 2012 m. konfliktų dėl Senkaku salų analizė	44
3.2.1. 2010 m. Kinijos žvejybinio laivo ir Japonijos pakrantės apsaugos laivų susidūrimas	44
3.2.2. 2012 m. Japonijos vyriausybės įvykdyta Senkaku salų nacionalizacija	49
3.3. 2010 ir 2012 m. konfliktų įtaka Liberalų demokratų partijos iškilimui	55
IŠVADOS.....	59
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA	77
SUMMARY.....	78

IVADAS

Japonijos ir Kinijos Liaudies Respublikos (Kinijos) dvišaliai santykiai jau ilgą laiką yra analizuojami Tarptautinius santykius nagrinėjančių mokslininkų. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio vidurio stiprėjanti valstybių tarpusavio ekonominė priklausomybė, kaip daugelis tikėjosi nepadėjo valstybėms suformuoti pragmatiškų politinių santykių. Nėgama to, jog išskiriama didėjanti valstybių diplomatinė trintis dėl neišsprendžiamų dvišalių santykių problemų, o viešojoje nuomonėje pastebima auganti abiejų visuomenių priešprieša. Kaip tokios akivaizdžios priešpriešos materializacijos galima išskirti tarp Japonijos ir Kinijos kylančius incidentus Rytų Kinijos jūroje dėl Senkaku (Kinijoje vadinamų Diaoyu) salų suvereno. Beveik penkis dešimtmečius vykstantis varžymasis dėl šių salų priklausomybės yra viena pagrindinių dvišalių santykių apsunkinančių problemų, o įvykiai įgauna stiprų rezonansą japonų ir kinų visuomenėse ir tarptautinėje bendruomenėje. Salos ir vykstantis varžymasis tarp Tokijo ir Pekino nuolatos didina abiejų valstybių visuomenių priešpriešą, kuri neretai perauga į protestus ar kitas nepasitenkinimo išraiškos formas, o reakcijos į visuomenės poziciją dažnai lemia tolimesnį dvišalių santykių vystymąsi.

Nacionalizmo įtakos dvišaliams Japonijos ir Kinijos santykiams analizė politikos moksluose nėra naujas reiškinys. Nacionalizmą ir galios politiką Japonijos santykiuose su Kinija 2001-2006 m. analizavo Yew Meng Lai (2008), kuris atliko Yasukuni šventyklos ir Senkaku salų suvereno problematikos analizę dvišaliuose santykiuose, nacionalizmo įtaką Kinijos-Japonijos santykiams nagrinėjo Lindsey Amber Wilson (2010), daugiausiai dėmesio, be aukščiau minėtų problemų, skyrusi regioniniams santykiams, istoriniam kontekstui bei istorijos švietimo politikos klausimams, o Nacionalizmo įtaką šiuolaikinei Japonijos užsienio politikai tyręs Maiko Kuroki (2013) analizavo 2001-2007 m. Japonijos politikų nacionalizmą Japonijos užsienio politikos diskurse. Lietuvoje ir užsienyje darbu, kurie analizuotų japonų nacionalizmo įtaką šalies užsienio politikos formavimui, vertinant 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos konfliktus dėl Senkaku salų, nėra. Šiuo darbu siekiama pateikti akademines įžvalgas apie svarbiausius Japonijos ir Kinijos dvišalių santykių problemas, kylančias konfrontuojant dėl salų ir kaip valstybių politika veikia ar politiką paveikia nacionalistinių pažiūrų visuomenės segmentai.

Tyrimo objektas – 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos ginčų dėl Senkaku salų įtaka Japonijos užsienio politikos formuotojams.

Tyrimo problema – Kokią įtaką nacionalizmas daro Japonijos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu formavimui?

Šio darbo tikslas – analizuojant 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos teritorinius konfliktus Rytų Kinijos jūroje, nustatyti, kokią įtaką Japonijos užsienio politikos formavimui daro japonų nacionalizmas.

Pagal šį darbo tikslą iškelti uždaviniai:

1. Atlikti užsienio politiką nagrinėjančių realizmo teorinių modelių analizę.
2. Išanalizuoti nacionalizmo įtaką užsienio politikos formavimui.
3. Išskirti pagrindinius įtaką Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu darančius veiksnius.
4. Atlikti Japonijos užsienio politikos analizę Kinijos atžvilgiu 2010 ir 2012 m. konfliktų dėl Senkaku salų kontekste.
5. Identifikuoti po konfliktų įvykusius pokyčius Japonijos vidaus ir užsienio politikos diskurse.

Darbo tikslų ir uždavinių įgyvendinimui darbe taikyti šie metodai:

- mokslinės literatūros analizės metodas, kuris naudotas darbo tematika publikuotos literatūros analizei;
- analitinis aprašomasis metodas, suteikęs galimybę nuosekliai analizuoti ir susisteminti valstybių statistinius duomenis;
- atvejo analizės metodas, kuriuo remiantis vykdyta 2010 ir 2012 m. konfliktų dėl Senkaku salų analizė.

Teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje daugiausiai remtasi N. Waltz, E. H. Carr, T. Dyson, E. Hobsbawm, M. Guibernau, E. Gellner, J. H. Morgenthau, J. W. Taliaferro ir kitų autorių tyrimais. Užsienio politiką veikiančios dinamikos išskyrimui daugiausiai remiamasi E. S. Medeiros, Y. Hatoyama, G. McCormack bei kitais autoriais, oficialiais valstybių atstovų pasisakymais. Tyrimo dalyje didžiausias dėmesys skirtas oficialiems valstybių vadovų pasisakymams, periodinėje spaudoje aktualizuotomis problemomis bei įvykiais.

Darbą sudaro trys skyriai:

Pirmajame skyriuje aptariama užsienio politiką nagrinėjančių tarptautinių santykių teorijų raida ir išskiriamas neoklasikinio realizmo tinkamumas Japonijos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu analizės. Taip pat pristatomas nacionalizmas bei apibrėžtas jo, kaip neoklasikinio realizmo teorinėje prieigoje svarbaus įsiterpiančio kintamojo reikšmė užsienio politikos formavime.

Antrajame skyriuje išskiriama Japonijos užsienio politiką Kinijos atžvilgiu formuojanti išorės ir vidaus dinamika. Kaip pagrindiniai išorės veiksniai analizuojami Kinijos iškilimas ir regioninės galios balanso pokytis bei JAV ir Japonijos aljanso daroma įtaka. Vidaus veiksmų analizėje išskirti 2009-2012 m. Japonijos Vyriausybei vadovavusios Demokratinės Japonijos partijos užsienio politikos tikslai bei Japonijos tapatybinė pacifizmo ir nacionalistinio siekio tapti „normalia valstybe“ problematika.

Trečiajame darbo skyriuje analizuojami 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos teritorinių ginčų aktyvėjimo atvejai. Analizės metu nagrinėjami antrajame skyriuje išskirtų išorės ir vidaus

veiksnių sąveika, kuri darė įtaką Japonijos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu formavimui. Taip pat, kaip Japonijos nesutarimų su Kinija (ne)sprendimo rezultatas, išskiriami 2012 m. pabaigoje įvykę Japonijos politiniai pokyčiai ir vertinama jų įtaka nacionalistinės ideologijos išraiškai dvišaliuose Japonijos ir Kinijos santykiuose.

1. UŽSIENIO POLITIKOS REALIZMO DISKURSE ANALIZĖ IR NACIONALIZMO DAROMOS ĮTAKOS VERTINIMAS

1.1. Užsienio politikos analizė realizmo tarptautinių santykių teorijose

1.1.1. Klasikinis ir naujasis realizmas

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui tarptautinių santykių aiškinime dominavo idealizmo teorija. Ši teorija rėmėsi teisingos ir taikios pasaulio tvarkos, kuri gali būti pasiekta demokratijos sklaida. Vienas iš žymiausių idealizmo kritikų, anglų istorikas E. H. Carr¹, knygoje „Dvidešimties metų krizė 1919-1939“ (angl. „The Twenty Years' crisis 1919-1939“) teigė, kad politiniai ir ekonominiai įvykiai, vykę tarpukario Europoje parodė universalaus intereso, taikos ir laisvųjų rinkų principų klaidingumą. E. H. Carr rėmėsi politinio realizmo atstovų idėjomis, kurie pabrėžė ydingą žmonių prigimtį, sąlygojančią polinkį konfliktuoti, kuri yra neišvengiama siekiant galios ir asmeninės naudos². Akivaizdu, kad E. H. Carr darbai padarė didelę įtaką H. Morgenthau, kuris laikomas klasikinio realizmo tarptautiniuose santykiuose teorijos pradininku. Tarptautinių santykių aiškinime jis ragino remtis mokslinio realizmo metodu. Savo žymiausiame darbe „Politika tarp tautų: kova dėl galios ir taikos“ H. Morgenthau pateikia esminius realizmo bruožus³: H. Morgenthau laikosi pozicijos, jog politika yra valdoma objektyvių dėsnių, kylančių iš žmogiškosios prigimties, o tiriant tarptautinius santykius reikia remtis intereso koncepcija, grįsta galios apibrėžimu. Taip pat išskiriama, jog tarptautiniuose santykiuose galia kinta erdvės ir laiko aplinkybėse; universalūs moralės principai negali būti taikomi valstybių veiksmų aiškinimui; konkrečių valstybių moralinių aspiracijų gretinimas su universaliais visatą valdančiais moraliniais principais yra negalimas. Ši H. Morgenthau pateikta klasikinio realizmo charakteristika įgalina daryti išvadą, jog tarptautinių santykių aiškinime svarbiausi yra valstybių interesų kaita, jų moralė ir universalumas.

Ši klasikinio realizmo charakteristika leidžia daryti prielaidą, jog XX a. realistai siekė politinio realizmo atgaivinimo ir aktualizavimo modernios tarptautinės politikos kontekste. Čia objektyvumas susietas su ydingos žmogaus prigimties duotybe, o to nenuginčijamu įrodymu laikomas žmogaus polinkis kariauti. Kriterijus ir interesus apibūdinantys teiginiai laikytini elgesio ir pasekmių bruožų modifikacijomis, kurios geriau atitiko XX a. realijas. Remiantis moralės ir universalumo principais, pagal tuometinę situaciją, kritikuojamas JAV ir Didžiosios Britanijos nacionalinių interesų

¹Plačiau žr.: Carr E. H. *The Twenty Years' crisis 1919-1939*, London: Macmilan, 1946, p. 124-132.

²Tortola P. D., *The Twenty Years' Crisis by Edward H. Carr*, Crossroads, Vol. 5, no 1. p. 78-81.

³Morgenthau J. H., *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Seventh edition., p. 17.

tapatinimas su pasauliniais demokratijos ir taikos sambūvio principais. Šie klasikinio realizmo principai leido tiksliai apibūdinti Europos totalitarinių valstybių ir jų lyderių politikos logikas, kurios sukūrė prielaidas prasidėti ginkluotam konfliktui. Šaltojo karo metais tarptautinė situacija pasikeitė, o jos aiškinimui reikėjo naujos teorijos.

Įpusėjus Šaltajam karui tarptautinių santykių aiškinime įsigalėjo Keneth Waltz teorija, vadinama neorealizmu. Pagrindiniu jos skirtumu nuo realizmo tapo aukščiau minėto valstybių elgesio nenusipėjamumas ir išskirtas dvipolės struktūros stabilumas. Pagal K. Waltz, ne santykiuose veikiančių aktorių motyvacija⁴, tačiau politinė struktūra, kurioje jie veikia, įgalina tarptautinės politikos veikimo aiškinimą.

Siekiant nustatyti tarptautinėje sistemoje vyraujančias galias, valstybės buvo kategorizuotos, o pagal galių skaičių pateiktas sistemos struktūros apibūdinimas (poliškumas). Priimta prielaida, jog savo saugumo užtikrinimui būtinas šalių budrumas jėgų pasiskirstymo atžvilgiu. Neorealistai, kaip ir jų pirmtakai realistai, tvirtina, kad valstybių galios stiprinimo priežastis yra galios varžybos, kylančios iš tarptautinės politikos. Tačiau skirtingai nuo realizmo neoliberalizme valstybių galios siekis aiškinamas ne žmogaus prigimtimi, o tarptautinės sistemos struktūra, kuri lemia tai, jog valstybės dėl galios varžosi siekdamos savo saugumo. Toks aiškinimas nulėmė tai, jog neorealizmas kartais yra vadinamas struktūriniu realizmu. Išskirti trys elementai apibūdinantys struktūrą: sąrangos principas (anarchija ar hierarchija), vienetų apibūdinimas (funkciniai panašumai ir skirtumai) bei galimybių pasiskirstymas⁵. K. Waltz teigimu, tarptautinių santykių sistemoje vyrauja du nekintantys elementai: visuotinės valdžios nebuvimas ir savipagalba. Iš pirmojo elemento kildinama anarchiška sistemos prigimtis, o antrasis lemia tai, kad visi sistemos vienetai turi funkcinį panašumą. Pajėgumų perskirstymas išlieka kintančiu sistemos parametru⁶.

Vienas pagrindinių klasikinio realizmo ir neorealizmo skirtumų yra skirtingas valstybių daromų pasirinkimų įsivaizdavimas. Neorealizmas, prieštaraudamas klasikiniam realizmui, ignoruoja valstybių vidines struktūras (valdymo formą, teritorinę sąrangą, šalies istoriją, šalį valdančiojo elito savybes ir kt.). K. Waltz pateikiamoje teorijoje valdančiojo elito savybės ir valstybių ypatybės ignoruojamos, kaip galinčios tapti kintamaisiais tarptautinių santykių analizėje. Jo tvirtinimu, valstybės elgesys kyla iš valstybių konkurencijos, o sprendimai yra nulemti parankiausio būdo išsiaiškinimu ar siekiu išlikti sistemoje. Taip pat teigiama, jog valstybės gali apsispręsti vadovautis įprastomis, priimtomis elgesio normomis, nes toks elgesys joms potencialiai gali suteikti didžiausią naudą. Pagal tokį K. Waltz aiškinimą, pačios valstybės pasirinkimas tampa mažareikšmiu, o tai neleidžia nuspėti užsienio politikos rezultatų. Pagrindinis tarptautinių santykių bruožas – pastovumas:

⁴Žr. Waltz N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, 1979, p. 79-102.

⁵Žr. Donnelly J., *Realism and International Relations*, Cambridge university press, 2000, p. 81-160.

⁶Waltz N., p. 160-163.

laikui bėgant nutinka tie patys įvykiai. Tokie pasikartojimai yra tęstinis reiškinys, nepriklausantis nuo ryškių valstybių skirtumų vidaus politikoje laike ir erdvėje. K. Waltz siekia paaikškinti panašiai struktūrizuotų tarptautinių sistemų panašiais rezultatais, nors sistemas sudarančios valstybės pasižymi visiškai skirtingomis vidaus politikos ypatybėmis. Tvirtinama, jog nepaisant to, kad tarptautinėje sistemoje pastovūs ir apčiuopiami elementai lemia pasikartojančius rezultatus, valstybės vis tiek turi siekti išlikimo⁷.

Pasibaigus Šaltajam karui tarptautinė sistema patyrė didžiulę transformaciją, o įsigalėjusi globalizacija sąlygojo valstybių rišimąsi į „mazgus“. Tokia situacija iškėlė valstybių, kaip politinių darinių, tolesnės egzistencijos pabaigos idėją. Tačiau kai kurie mokslininkai tvirtino, jog Vakarų valdantieji elitai tarptautinėje politikoje pradėjo vadovautis bendradarbiavimo principais. Taip pat moksliniame diskurse pradėta svarstyti, jog tarptautinių institucijų svarba didžiąsias valstybes verčia elgtis pagal įstatymo viršenybės principą. Po 2001 m. rugsėjo 11 įvykių JAV idealistinis, liberalumu grįstas optimizmas sumenko ir buvo sugrįžta prie pamatinių realizmo idėjų. Teorijos atgimimui palaikymą suteikė ir tai, kad beveik visi realistai pasisakė prieš karinių veiksmų Irake pradžia 2003 m.⁸. Taip pat buvo paneigtos valstybių galimo išnykimo prielaidos, kadangi nacionalizmas išliko stipria politine ideologija. Geriausias valstybių nenykimo pavyzdys tapo Europos Sąjunga, kurioje, nepaisant gilių ekonominės integracijos, valstybių nykimo požymių nebuvo.

Karinė galia išliko svarbiu pasaulio politikos elementu, o didžiosios pasaulio demokratijos nuo Šaltojo karo pabaigos dalyvavo penkiuose karuose. Karinės galios elementu stengiasi naudotis ir Iranas bei Šiaurės Korėja, kurios nuolatos primena branduolinio ginklavimo problemas⁹. Taip pat yra hipotetinė tikimybė, kad ateityje JAV ir Kinijos santykiai dėl Taivano problematikos ar Japonijos teritorinio suvereno pažeidimų gali tapti naujo militaristinio pobūdžio įtampos židiniu. Kinija šiuo atveju yra labai svarbus pasaulio politikos veikėjas, kadangi pripažįstamas galimas netinkamas politikos Kinijos atžvilgiu grėsmių reikšmingumas¹⁰, o tai parodo jog skirtinguose regionuose įtampa kyla netolygiai. Valstybės viešai skelbia nerimą dėl savo išlikimo, dėl to akcentuojamas galios balansas, o tai leidžia daryti prielaidą, šiuolaikinė politika yra grįsta galios politika. Strategijų kūrimas leidžia valstybėms išvengti anarchiškos sistemos pavojų ir užtikrina jų išlikimą.

⁷Waltz N., p. 103.

⁸Dunne T., et al., *International Relations Theories. Discipline and diversity. Third edition*. Oxford university press 2013, p. 93.

⁹Herszenhorn, D. M., Gladstone R., North Korea Events Complicate Nuclear Talks With Iran, *The New York, Times*, 2013 04 05, prieiga per internetą < http://www.nytimes.com/2013/04/06/world/middleeast/talks-resume-on-curbing-irans-nuclear-program.html?pagewanted=all&_r=0 > (žiūrėta 2016-03-31).

¹⁰Dunne, et al., p. 92.

1.1.2. Užsienio politikos analizė realizmo teorijoje

Kaip išskiria dalis tyrėjų, valstybių užsienio politikos nėra formuojamos pagal kokias nors abstrakcijas, tačiau jos atspindi praktinius ir apčiuopiamus nacionalinius interesus, kurie kyla iš politinės realybės¹¹. Remiantis šiuo teiginiu galima tvirtinti, jog užsienio politika kuriama įvertinus realias valstybės galimybes įgyvendinti sau keliamus tikslus ir pasiekti savo interesus tarptautinės sistemos kontekste. Esminiu sėkmingu tokios politikos elementu laikomas savo galios bei jos šaltinių suvokimas bei išnaudojamas politinių tikslų įgyvendinimui.

Klasikinio realizmo teoretikai daugiausiai dėmesio skiria valstybės galios naudojimui bei jos išteklių nustatymui tarptautinėje sistemoje. Dėl šios priežasties mokslininkai koncentruojasi į valstybių galių santykius bei atskirų valstybių valdžių bei visuomenės sąveiką. Klasikiniai realistai išskiria valstybės vadovus, kurie, būdami oficialiai valstybės atstovais tarptautinėje politikoje, stebi ir reaguoja į tarptautinės sistemos pokyčius¹². „Neatsižvelgiant į tai, kad jų, kaip valstybės atstovų, pagrindinis tikslas yra didžiausios galios siekimas, H. J. Morgenthau sutinka, jog valstybės politikos formavimui didelę įtaką daro politinis ir kultūrinis kontekstas, kuriame vyksta užsienio politikos formavimas“¹³. Šie valstybių vadovai yra pagrindiniai šalies atstovai, įvardinantys valstybės tikslus bei nustato kokiomis priemonėmis jų bus siekiama ir stengiamasi išlaikyti¹⁴. Kaip pastebi tarptautinių santykių ekspertas Scott Burchill, „nustačius valstybės užsienio politiką <...> nacionalinės galios didinimas turi būti vieninteliu valstybės vadovo tikslu“¹⁵. Tai leidžia daryti prielaidą, jog valstybės galios politika yra nukreipta į iš valstybės vidaus kylančius interesus, o tai iškelia nacionalinių interesų svarbą prieš iš tarpvalstybinio bendradarbiavimo galimą gauti kolektyvinę gerovę.

Realistų įsitikinimu, visos valstybės vienomis ar kitomis priemonėmis stengiasi vadovautis galios politika. Kaip išskyrė H. J. Morgenthau, „galios troškimas sukuria tris esminius užsienio politikos tipus: pusiausvyros politiką, kuri skirta išsaugoti turimai galiai; imperializmo politiką, kurios tikslas – galios didinimas; ir prabangos politiką, kuri reiškiasi galios demonstravimu“¹⁶. Valstybės užsienio politikos tipo identifikavimas yra labai svarbus, siekiant analizuoti ir suprasti kylančias tarptautinių santykių problemas.

Užsienio politiką besikeičiančioje tarptautinėje politinėje sistemoje nagrinėjantis profesorius Christopher John Hill pateikia tris būdus, kuriais galima interpretuoti galios vaidmenį užsienio politikoje – galia, kaip galutinis tikslas; galia kaip priemonė pasiekti galutinį tikslą; ir galia,

¹¹Cook, T. I., Moos, M. Foreign Policy: The Realism of Idealism, *The American Political Science Review*, Vol 46 (2), 1952. p. 345,

¹²Mastanduno, M., et al., Toward a Realist Theory of State Action, *International Studies Quarterly*, 1989, 33. p. 460.

¹³Kaufman, R., Morgenthau's Unrealistic Realism, *Yale Journal of International Affairs*, 2006. p. 26.

¹⁴Mastanduno, M., et al., p. 461.

¹⁵Hersberger, E., Realism, *International Politics*, 2004. p. 2.

¹⁶Rynning, S., Guzzini, S., *Realism and Foreign Policy Analysis*, Paris, 2002. p. 7.

kaip kontekstas, kuriame valstybė veikia¹⁷. Svarbu išskirti, jog valstybės vidaus politikoje galia ne visuomet yra identifikuojama, kaip valstybės tikslas – dažniau ji tampa priemone, kuri leidžia siekti kitų valstybės keliamų tikslų. Kai kurios valstybės jaučia istorines nuoskaudas dėl turėtos galios ir svarbos praradimo, o tai skatina kai kurių valstybių revizionizmą, nors kitos valstybės gali tiesiog siekti *status quo*¹⁸. Revizionizmą valstybėse skatina ne tik istorinė nostalgija, tačiau ir anarchinė tarptautinė sistema, kuri diktuoja tai, kad joje išlikimas galimas tik turint gebėjimą sukaupti tam tikrą kiekį galios, kuri atgrasintų kitas valstybes nuo pretenzijų į jų teritorinį suverenitetą. Šiuo atveju Japonijos atvirai deklaruojamas istorinio revizionizmo siekis koreliuoja su jos dvišaliais ryšiais su Kinija. Galios pusiausvyros regione pokytis ir teritoriniai konfliktai sudaro prielaidas siekti atgrasančios galios, kuria būtų galima įtvirtinti savo teritorinį vientisumą ir statusą regione bei pasaulyje.

Japonijos atveju, valstybės politika yra paremta galios siekimu, kuria norima keisti/stabilizuoti regiono galios pusiausvyrą. Ji kyla iš tarptautinės politinės, ekonominės ir vidaus politinės situacijos pokyčių, kurie prasidėjo pasibaigus Šaltajam karui. Tokie Japonijos veiksmai teisinami tuo, jog „Japonija, kaip ir likęs pasaulis, susiduria su naujais iššūkiais, kuriuos kelia tie kas naudoja jėgą ir bauginimą“.¹⁹ Taip siekiama legitimizuoti savo galios didinimą visuomenėje (iškeliant būtinybę gintis nuo agresyvių išorės faktorių) bei tarptautinėje sistemoje.

1.1.3. Neoklasikinis realizmas

Neoklasikinis realizmas atsirado kaip neorealizmo ir klasikinio realizmo teorijų sintezė. Galia, saugumas, galios balansavimas, anarchija ir nuolatinė valstybių konkurencija dėl išlikimo siekiant galios yra pamatinės realizmo atstovų aksiomos, tačiau skirtingų teorijų atsiradimą lemia skirtingų elementų iškėlimas analizuojant tarptautinę sistemą. Neoklasikiniai realistai iš neorealizmo perėmė tarptautinės santykių sistemos anarchiškumo ir valstybių motyvacijos išlikti sistemoje idėją, o klasikinis realizmas leido susitelkti į valstybių politinių lyderių veiksmų priklausomybę nuo visuomenės palaikymo telkiant resursus bei formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką²⁰. Toks „vidurio kelias“ leidžia išvengti ryškiausių neoklasikinio ir klasikinio realizmo trūkumų: klasikiniai realistai užsienio politiką vertina kaip nacionalinių interesų įgyvendinimo logišką seką.

¹⁷Hill C. J., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003, p. 129-134.

¹⁸S. Rynning, S. Guzzini, p. 7.

¹⁹Banks M., Japan seeks more prominent role in „global security“, *Defence News*, 2016-02-17, prieiga per internetą <<http://www.defensenews.com/story/defense/international/asia-pacific/2016/02/17/japan-seeks-more-prominent-role-global-defense-and-security/80515266/>> (žiūrėta 2016-03-15).

²⁰Dyson, T. *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe (New Security Challenges)*, 2010, p. 140. Prieiga per internetą <<http://bookre.org/reader?file=1367309&pg=1>> (žiūrėta 2016-03-31).

Remiantis šia idėja, susitelkus į valstybės galios problematiką nacionaliniame lygmenyje, neįmanoma jokia tarptautinių santykių sistema ar jų stabilumas, kadangi visų valstybių interesai skiriasi, o diskusija apie bendras sistemines tarptautinių santykių tendencijas tampa netikslinga²¹. Neorealistinėje perspektyvoje svarbiausias vaidmuo tenka tarptautinių santykių sistemos struktūrai – nevienodam galios pasiskirstymui tarp valstybių ir iš to kylančiam sistemos poliškumui, lemiančiam valstybių elgesį siekiant balanso. Remiantis šia prielaida, valstybė gali būti apibūdinama kaip „juodoji dėžė“ – vienetas, kurio elgsena yra numanoma ar nuspėjama, neatsižvelgiant į jo vidines ypatybes²².

Mokslininkai, kritikuojantys neorealizmą tvirtina, jog akivaizdžių valstybių vidinių ypatybių ignoravimas tarptautinių santykių kontekste yra negalimas, kadangi teritorijos dydis, gamtinių išteklių kiekis, populiacija ar istorinės bei politinės tradicijos lemia užsienio politiką, kuri prieštarauja tarptautinių santykių sistemos suponuojamiems rezultatams²³. Idėjos iliustravimui naudojama biliardo rutulio alegorija. Neorealizmo aiškinime valstybės turinys neturi jokios reikšmės – valstybė laikoma biliardo rutuliu, kurio trajektorija priklauso tik nuo išorinių veiksnių, ignoruojant rutulio struktūrą ar pagaminimo medžiagą. Tuo tarpu neoklasikai realistai minimo rutulio judėjimui suteikia ne tik išorės sisteminių jėgų poveikio svarbą, bet ir vidinės dinamikos niuansus. Jų dėmesio centre atsiduria valstybės vidaus ypatybės. Svarbu išskirti, jog šiuo atveju vidinės valstybės ypatybės negali nulemti pagrindinės vystymosi krypties, kadangi ją diktuoja išorė – tarptautinių santykių sistema.

Neoklasikinio realizmo atstovai laikosi nuomonės, jog šalys savo įtaką didinti siekia tarptautiniu mastu, o trumpuoju ar vidutiniu laikotarpiu galimi įvairūs elgesio nukrypimai nuo tarptautinių santykių sistemos diktuojamų realijų. Tai leidžia išvengti kritikos, su kuria susiduria klasikinio ir struktūrinio realizmo atstovai. Pavyzdžiui, neorealistai teigia, intensyviai veikiamos saugumo dilemos valstybės patiria minimalius suvaržymus mobilizuojant visuomenę gauti resursams, reikalingiems įgyvendinant užsienio politikos, gynybos ar saugumo politikos tikslus²⁴. Tačiau įvairių suinteresuotų grupių veikimas, politinės intrigos pačios valstybės viduje ar kitų nenumatytų veiksmų, tokių kaip stichinės nelaimės atveju stebimos valstybių elgesio anomalijos, kurias neoklasikai aiškina turimais sąlyginiais resursais ir suvaržymais šalies viduje, kurie teorinėse analizės prieigose įvardinami „valstybės galios“ kintamaisiais²⁵. Neoklasikiniai realistai laikosi nuostatos, kad užsienio politika yra tarptautinių santykių struktūros (struktūra), įtakų šalies viduje (nacionalinės ypatybės) ir

²¹Petraitis J., p. 41.

²²Waltz K., p. 96.

²³Lobell S. E., et al., *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*. Cambridge, 2009. 22 p.

²⁴Dyson T., p. 140.

²⁵Taliaferro J. W. State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State. *Security studies* 15, no 3 (July-September 2006) 464-495. Prieiga per internetą<<http://ase.tufts.edu/polsci/faculty/taliaferro/futureWars2006.pdf>> (žiūrėta 2016-03-31).

kompleksinių ryšių tarp šių dviejų vienetų rezultatas, todėl tarptautinių santykių analitikas Gideon Rose klasifikuoja neoklasikinį realizmą kaip užsienio politikos teoriją. Jis tvirtina, jog neoklasikinio realizmo atstovų siūloma teorinė bazė yra tinkama tikslinei bet kurios valstybės užsienio politikos analizei. Tai galima pasiekti remiantis teorinėmis neorealitų K. Waltz, R. Gilpin ir kitų įžvalgomis²⁶, neatsisakant praktinių įžvalgų apie užsienio politiką ir valstybės valdymo meną, sutinkamų H. J. Morgenthau, H. Kissinger, A. Wolfers ir kitų klasikinių realitų pateikiamose teorijose.

Neoklasikinio realizmo teoretikai valstybės užsienio politiką vertina kaip sisteminių ir nacionalinių įtakų sąveikos rezultata. Tai leidžia daryti prielaidą, jog valstybės valdantieji atlieka įsiterpiančiojo kintamojo funkciją tarp sisteminių tendencijų ir nacionalinių pajėgumų. Nuo 1998 m., kuomet G. Rose neoklasikinį realizmą išskyrė kaip besivystančią tarptautinių santykių teoriją, daug mokslininkų stengėsi pritaikyti įsiterpiančio kintamojo koncepciją užsienio politikos formavimo kontekste²⁷. Patys neoklasikinio realizmo atstovai įsiterpiančiųjų kintamųjų kategorijai priskiria daugybę veiksnių – nuo to, kaip politiniai lyderiai suvokia grėsmes, kaip geba mobilizuoti nacionalinius resursus, iki to, kokią poziciją jų vadovaujamos valstybės užima pasirinktos užsienio politikos kontekste. Šių veiksnių analizės metu siekiama nustatyti neracionalių sprendimų priežastis grėsmės atvejais, tačiau kiekviena valstybė – unikalus atvejis. Tai paskatino vidinių veiksnių, pagal poveikį sprendimų priėmimui, suskirstymą į kategorijas: (1) apsunkinančius tarptautinės sistemos realybės suvokimą dėl neuztikrintumo ar abejingumo; (2) mažinančius valstybės galimybes išnaudoti ar mobilizuoti turimus resursus; (3) nulemtus nacionalinės tapatybės ar valdančiojo elito įsitikinimų, baimių ar interesų²⁸.

Valstybę vertinant kaip pagrindinį tarptautinės sistemos veikėją, šie vidiniai veiksniai laikomi pasireiškiančiais per valstybės valdymą. Siekiant tiksliau apibrėžti ir išskirti aukščiau įvardintų trijų kategorijų pasireiškiančias savybes, tikslinga joms suteikti personifikuotus pavadinimus: Suvokimas, Potencialas ir Asmenybė. Šių trijų vidinių veiksnių kategorijų išskyrimas įgalina patikimą ir veiksmingą užsienio politikos sprendimų analizę, išskiriant svarbiausius įsiterpiančiojo kintamojo bruožus ir apibrėžti valstybės užsienio politiką, kaip sisteminių veiksnių ir savęs, savo potencialo bei asmenybės suvokimo sąveikos rezultata²⁹.

Neoklasikinio realizmo teorijos pasirinkimas aiškinant Japonijos užsienio politiką Kinijos atžvilgiu remiamasi tuo, jog dvišalės diplomatijos kontekste matomos aiškos Japonijos intencijos didinti savo galią Kinijos atžvilgiu. Remiantis klasikiniu realizmu būtų ignoruojamos sisteminės tarptautinės politikos tendencijos, o neorealizmas ignoruotų vidinius valstybės

²⁶Omar A. A., *Is there anything 'New' in Neoclassical Realism?*, 2013-02-13, prieiga per internetą <<http://www.e-ir.info/2013/02/13/is-there-anything-new-in-neoclassical-realism/>> (žiūrėta 2016-03-31).

²⁷Taliaferro J. W., p. 54-60.

²⁸Ford A. P., *Denting the Hub, or Strengthening the Spokes? A Neoclassical Realism Analysis of New security Trends in the Pacific. School of Advanced Air and Space Studies* Air University Maxwell air force base, Alabama, 2009. p. 12.

²⁹Ford A. P., p. 13.

apribojimus. Be to, neoklasikinio realizmo teorija būtent ir yra orientuota į valstybių užsienio politikos aiškinimą.

1.2. Nacionalizmas ir jo įtaka užsienio politikos formavimui

1.2.1. Nacionalizmas ir tautinė tapatybė

Nepaisant gausių nacionalizmo tyrimų, tarptautinių santykių mokslininkai mažai dėmesio skiria nacionalizmo ir tarptautinio elgesio sąveikų analizei. Vienas iš nacionalizmo aiškinimo moksliniame diskurse pradininkų Hans Kohn nacionalizmą apibrėžė kaip „sąmonės būseną, kurioje individas jaučia lojalumą nacionaliniu principu organizuotai valstybei“³⁰. Kitas nacionalizmą tyrinęjantis mokslininkas Ernest Gellner šį reiškinį apibrėžė kaip „politinį principą, kuris siekia, kad politinis (valstybė) ir nacionalinis (tauta) vienetai vienas kitą palaikytų“³¹. Paprastai tariant, nacionalizmas yra politinės legitimizacijos teorija, pagal kurią yra reikalaujama, kad valstybės politinės ir etninės ribos nesikirstų. Vienas tarpdisciplininių nacionalizmo studijų pradininkų Anthony Smith nacionalizmą laikė „ideologiniu judėjimu, kurio pagrindinis tikslas - pasiekti ir išlaikyti realios ar potencialios tautos autonomiją, vieningumą ir tapatumą“³². Šie apibrėžimai parodo skirtingą ir daugialypę nacionalizmo prigimties suvokimą – tai politinė, sociokultūrinė ir psichologinė kilmės. Dėl šios priežasties nacionalizmas yra galinga ir plintanti, tačiau sunkiai išmatuojama šiuolaikinius tarptautinius santykius veikianti jėga.

Nacionalizmas daugiausia suvokiamas kaip XVIII a. Europos istorijos „pasekmė“ ir yra tapatinamas su tautine valstybe ir tautine tapatybe³³. „Tauta“ vis dar dažnai klaidingai suvokiama ir lyginama su „valstybe“, nors akivaizdu, kad tai nėra tapatūs reiškiniai. Nacionalizmas sėkmingai koegzistuoja su „nacionalinės valstybės“ koncepcija. Modernistai, analizuodami nacionalizmą išskyrė politinę, ekonominę ir sociokultūrinę transformacijas ir valstybės siekį nacionalizmą išnaudoti tautos formavimui. Nacionalizmą nagrinėjęs britų istorikas Eric Hobsbawm tautą ir nacionalizmą laikė valstybės socialinės inžinerijos produktu³⁴. Tuo tarpu E. Gellner aukštosios kultūros industrinėse visuomenėse formavimąsi ir dėl to atsiradusį tautos sąvoką suvokimą per valstybę kildina iš tautiškumo jausmų puoselėjimo visuomenės švietime ir komunikacijoje³⁵. Politinio nacionalizmo ekspertė Montserrat Guibernau sutinka, jog abi aukščiau pateiktos perspektyvos

³⁰Kohn, *Nationalism: Its meaning and history*, New York & London, 1965, p. 9

³¹ Gellner E., *Nations and Nationalism*, Oxford: Blackwell, 1983, p. 1

³² Plačiau Smith A. D., *National Identity*, London: Penguin., 1991, p. 73

³³Baycroft, *Nationalism in Europe 1789-1945*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, p. 3.

³⁴Hobsbawm E., Ranger T., *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983, p. 121.

³⁵Žr. Gellner E.

pabrėžia tai, jog valstybės išnaudoja nacionalizmą tautiniu pagrindu formuojamų valstybių kūrimui, kurioje valstybės, jos piliečių ir tautos santykiai yra ne tik politinė asociacija, tačiau taip pat ir daugialypių santykių, kylančių iš tautos formavimosi idėjos išraiška³⁶.

Taip pat svarbu išskirti tai, jog nacionalizmas pabrėžia tautinių valstybių, ypačiai jų tautinių tapatybių individualumą ir skirtingumą. Tapatybė apibrėžiama kaip „savęs, kaip asmens suvokimas ir prie ko save asmuo priskiria socialinėje ir psichologinėje plotmėse“³⁷.

M. Guibernau aiškina, kad „turdamas tapatybę gali suvokti save“ ir kad „tapatybės egzistuoja tik visuomenėse, kurios jas apibrėžia ir jomis naudojasi“, o jas apibrėžti galima tik per santykius su kitomis tapatybėmis³⁸. Individo lygmenyje tapatybė atspindi „poreikį priklausyti bendruomenei“, o šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame tauta yra viena tokių bendruomenės organizacijos formų, „tautinė tapatybė tampa jos išdava“³⁹. Be to, tautinė tapatybė apibrėžia bendrumo jausmą, būdingą tam tikros tautos nariams ar „įsivaizduojamai bendruomenei“⁴⁰, kuri siekia save išskirti iš kitų tautinių bendruomenių.

Tautinė tapatybė įprastai yra užpildoma kitomis bendrą tapatybę apibrėžiančiomis formomis. Įprasta, jog tautinės valstybės, kurių visuomenė yra homogeniška, tautinę tapatybę skatina remdamiesi tokiais elementais kaip bendra kultūra ir istorija. Tačiau toks primordializmas sulaukia priešingos reakcijos visuomenėse, kurios yra poliarizuotos ir nehomogeniškos. Nepaisant to, tautinė tapatybė gali išvengti tokio priešiško, jei išylančių skirtumų niveliavimui bus pasitelkiamas tautos sąmoningumas ir atsidavimas savo tautybei ir noras tapatintis su tautine valstybe⁴¹. Tokiu atveju pasitarnauja simboliniai-mitiniai nacionalizmo aspektai, kurie tautinės tapatybės formavimui leidžia pasitelkti mitus, simbolius ir ritualus, kurie vienija per piliečių panašumus ir kartu pabrėžia tautos skirtumus nuo kitų tautų⁴². M. Guibernau sutinka, kad tai sukuria stiprų emocinį ryšį, kylantį iš tapatinimosi su tauta ir sukuria vieningumą, kurio gynimas kartais skatina elgtis „herojiškai ar barbariškai“⁴³.

Vertinant tarptautiniu kontekstu, nacionalizmas legitimizuoja Vestfaliskos „tautinės valstybės visuomenės“ doktriną, kurioje valstybė, kaip suvereni viršenybė, atstovauja tautą tarptautinėje sistemoje⁴⁴. Pagal nacionalizmą ir tarptautinę visuomenę nagrinėjančią politikos mokslų

³⁶Guibernau M., *Nationalisms: The Nation-State and Nationalism in the Twentieth Century*, New York: Polity Press, 1996, p. 59.

³⁷Guibernau M., p. 72.

³⁸Ten pat.

³⁹Guibernau M., p. 72-73

⁴⁰Žr. Anderson B., *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1991.

⁴¹Kellas J., *The Politics of Nationalism and Ethnicity*, London: Macmillan, 1991, p. 2.

⁴²Guibernau M., p. 80-82

⁴³Guibernau M., p. 83

⁴⁴Mayall J., *Nationalism and International Society*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 2 skyrius.

profesorių James Mayall, tautinės valstybės sąvokos apibrėžimo ir suvereno principai kyla iš nacionalizmo pripažįstamo tautinės valstybės, kaip nepriklausomo, lygaus, atskiro politinio darinio suvokimo ir tarpusavio sąveikos⁴⁵: 1) suverenas; 2) autonomija ir nacionalinės teisės veikimas politinės valstybės ribose; 3) teritorinis integralumas ir 4) kitų valstybių nesikišimas į šalies vidaus politiką. Žinoma, tai yra tik siauras „savų“ ir „kitų“ atskyrimas, siekiant sukurti ir palaikyti „politinę teritorinio apsisprendimo, kultūros, nacionalinės tapatybės ir moralinę savigynos anarchiškoje tautinių valstybių sistemoje sampratą“⁴⁶. Įdomiausia tai, kad šie principai atspindi realistų puoselėjamą anarchiškos šiuolaikinės politinės sistemos prigimtį, kurioje išgyvenimas yra svarbiausias tautinės valstybės tikslas ir interesas, kurio siekimui pateisinamas jėgos ir karinės galios naudojimas.

Apibendrinat galima teigti, jog nacionalizmas yra modernus fenomenas, susiklosčius reikiamai situacijai, leidžiantis imtis jėgos naudojimo. Savo esme nacionalizmas yra tiek sociopsichologinis, tiek politinis reiškinys, kylantis iš tam tikrų socialinių grupių, kurios suvokia savo tapatybės bendrumą per savitumą, istoriją ir sentimentus. Jis gali būti organizuotas ir pabrėžiamai išreiškiamas per valstybės politiką. Nacionalizmo partikuliarizmas ir apsisprendimo principų, suvereno ir tautų lygybės principų gynimas pabrėžia šiuolaikinių tarptautinių santykių esmę. Instrumentinė nacionalizmo galia leidžia valstybę valdančiam elitui manipuluoti ir mobilizuoti visuomenę įvairiems vidaus ir išorės politikos tikslams.

1.2.2. Nacionalizmo įtaka užsienio politikos formavimui

Kaip nacionalizmas, kaip pagrindinis įsiterpiantis kintamasis, veikia valstybės užsienio politiką ir kaip jį geriausiai įtraukti į neoklasikinio realizmo teorinius konstruktus? Tai sėkmingiausiai padaryti leidžia teoretikų įtraukta vidaus kintamųjų įtaka užsienio politikos formavimui. Valstybės-jos lyderių, biurokratinės-funkcinės politikų, politinės kultūros, elito-visuomenės santykio ir „stiprios-silpnos valstybės“ dichotomijų suvokimas yra svarbus ir juos reikia vertinti kaip kintamuosius, kurie potencialiai gali daryti įtaką užsienio politikos kryptčiai⁴⁷. Nepaisant sisteminių imperatyvų viršenybės užsienio politikos formavimui, neoklasikiniai realistai pabrėžia vidinių kintamųjų įsiterpimo svarbą laiko ir situacijos kontekste. Pagal interesų balansavimo teorijos pradininką Randall Schweller, „struktūriniai imperatyvai retai lemia vieno lyderių politikos pasirinkimą kitų atžvilgiu“; tačiau pabrėžiama, jog valstybės reaguoja į struktūrinius ribojimus bei galimybes „pagal vidaus bei išorės politinę situaciją ir konsensuą turi pasiekti dažnai

⁴⁵Mayall J., p. 19-20

⁴⁶Zhao S., Chinese Nationalism and Its International Orientations, *Political Science Quarterly*, 115 (1), 2000, p. 3

⁴⁷Plačiau Taliaferro J. W.

decentralizuotame ir konkurencingame politiniame procese⁴⁸. Tai leidžia daryti prielaidą, jog valstybės reakcija į išorės veiksnius „gali būti mažiau veikiamą sisteminio nei vidaus lygmens faktorių“⁴⁹. Tokia prieiga leidžia nacionalizmą, kaip kintamąjį, įtraukti į tyrimą ir analizuoti japonų nacionalizmo sąveikos su išoriniais kintamaisiais įtaką Japonijos ir Kinijos santykiams.

Svarbu išskirti, jog neoklasikiniai realistai nuolatos stengiasi aiškiai išskirti kaip sociopsichologinių ir kultūrinių-ideologinių kintamųjų įtaka gali būti įtraukti į valstybės politikos formavimo aiškinimą⁵⁰. Vienas tokių kintamųjų yra nacionalizmas, dėl šios priežasties svarbu aiškintis, kaip nacionalizmas ir tautinė tapatybė veikia tarptautinius procesus. Sociopsichologiniais ir kultūriniais pagrindais susiformavęs nacionalizmas: 1) leidžia individams ar grupėms tapatintis su šiuolaikine politine bendruomene – tauta, su kuria sieja bendra tapatybė – „tautinis identitetas“; 2) formuoja jų nuostatas; 3) perteikia jų interesus ir polinkius⁵¹. Dėl tautinio identiteto, kaip bendros tautinės valstybės gyventojų savybės apibrėžimo, galima daryti prielaidą, jog nacionalizmas daro tiesioginę įtaką tokios valstybės savęs suvokimui ir jo įtakai santykiams su kitais nacionaliniais subjektais⁵². Tokį suvokimą veikia sociopsichologiniai, kultūriniai ir komunikaciniai procesai, tokie kaip bendra istorinė atmintis, išsilavinimas, žiniasklaida, kultūriniai bei religiniai faktoriai ir kt., kurie skatina nacionalizmo formavimąsi⁵³. Galima daryti prielaidą, jog nacionalizmas piliečius ne tik orientuoja į tautinį sąmoningumą, tačiau ir veikia valdžią.

Remiantis neoklasikinio realizmo metodologija galima daryti prielaidą, jog nacionalizmas yra įgalus daryti įtaką tarpvalstybinių santykių formuotojams. Politikos mokslų profesoriaus Jeffrey W. Taliaferro tvirtinimu, elito ir atskirų visuomeninių grupių bei visos visuomenės suvokimas yra vienodai svarbūs valstybės politikos formavimui. Užsienio politikos formavimui labai svarbu yra tai, jog nacionalizmas gali daryti įtaką sprendimų priėmėjų suvokimui, sukurdamas draugiškus ar priešiškus valstybių įvaizdžius, akcentuodamas arba niveliuodamas tarpusavio skirtumus, taip pat skatindamas pasitikėjimą arba skepticizmą vieni kitų atžvilgiu⁵⁴. Be to, valstybėse, kurių vyriausybės yra labai priklausomos nuo vidaus politikos ir viešosios nuomonės, valstybės viduje vyraujančios nacionalistinės nuotaikos gali daryti netiesioginę, tačiau stiprią įtaką užsienio politikai, kuri gali ir nebūti adekvati tuo metu tarptautinėje sistemoje vyraujantiems sisteminiams ribojimams ir galimybėms. Tarpvalstybiniuose santykiuose nacionalizmas gali išplėsti

⁴⁸Schweller R., Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing, *International Security*, Vol. 29, No. 2, 2004, p. 164.

⁴⁹Ten pat.

⁵⁰Žr. Rose, G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, *World Politics*, Vol. 51 No. 1, 1998.

⁵¹Plačiau Guibernau M.

⁵²Guibernau M., p. 73.

⁵³Plačiau Berger T., Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation, kn *International Relations Theory and the Asia Pacific*, Ikenberry, G. J. Mastanduno M., New York: Columbia University Press., 2003.

⁵⁴Druckman D., Nationalism, Patriotism, and Group Loyalty: A Social Psychological Perspective, *Mershon International Studies Review*, 38, 1994, p. 43-68.

arba panaikinti tarpusavio suvokimo skirtynes, kurios gali daryti įtaką valstybių politiniam nuolaidžiavimui arba susipriešinimui⁵⁵.

Nacionalizmas, kaip politinis instrumentas, atitinka įsiterpiančio kintamojo apibrėžimą ir atlieka savo funkciją bei dažnai yra naudojamas tautos mobilizavimui valstybės viduje. J. W. Taliaferro nuomone, nacionalizmo naudojimas ypatingai ryškus „silpnose valstybėse“, kur valdantieji turi polinkį manipuliuoti nacionalistinėmis nuotaikomis ir taip siekti savo piliečių politinės paramos įgyvendinant tam tikras vidaus ir/ar užsienio politikos strategijas⁵⁶. Tačiau taip pat yra nuomonė, jog nacionalistiniai elementai kenkia pragmatiškų, tačiau „silpnų valstybių“ siekiams mobilizuoti nacionalinius resursus pragmatiškos politikos vykdymui⁵⁷.

Kaip jau minėta, nacionalizmas įtaką užsienio politikai gali daryti įvairiomis priemonėmis, tačiau nacionalizmas dažniausiai yra siejamas su valstybe, dėl to svarbus vaidmuo tenka visuomenės nacionalizmui. Visuomenės nacionalizmas įtaką gali daryti per pilietinės visuomenės kanalus ir tapti svarbiu vidaus politikos spaudimo įrankiu, siekiant paveikti užsienio politikos formuotojus. Tai geriausiai pastebima, jei politinėje valstybės sistemoje yra stiprus valdančiųjų ir visuomenės tarpusavio ryšys, o vidaus politikos sprendimai daromi remiantis nacionalistine ideologija. Paprastai aiškinant, galima teigti, jog nacionalizmas turi galimybes ne tik formuoti valstybės valdančiųjų suvokimą, įvaizdžius ir požiūris, bet taip pat ir veikia valstybės galimybes mobilizuoti vidaus resursus, reikalingus šalies vidaus ar užsienio politikos formavimui ir įgyvendinimui.

Atsižvelgiant į nacionalizmo poveikio valstybei visapusiškumą, šiame darbe jis laikomas pagrindiniu įsiterpiančiu kintamuoju, kuris, sąveikaudamas su kitais vidaus ir išorės faktoriais, veikia Japonijos valdančiųjų politinius pasirinkimus, didinančiais ar mažinančiais Japonijos ir Kinijos santykių problemas. Siekiant atlikti kokybišką analizę, remiantis neoklasikiniu realizmu, būtina išskirti Japonijos užsienio politiką Kinijos atžvilgiu formuojančius išorės ir vidaus kintamuosius. Išorės kintamieji veiksniai: 1) regioninės galios dinamika; 2) sąjungininkų įsipareigojimai; 3) diplomatiniai tarpusavio santykių svertai; ir 4) dvišalė ar daugiašalė tarpusavio priklausomybė, kurie lemia vienus ar kitus Japonijos politikos Kinijos atžvilgiu pasirinkimus. Tuo tarpu kaip vidaus politikos kintamieji išskiriami: 1) Japonijos demokratų partijos vidaus ir užsienio politika; 2) visuomenės reakcijos ir 3) šalies tapatybės neapibrėžtumas. Šiame darbe laikomasi prielaidos, jog nacionalizmas, sąveikaudamas su kitais veiksniais, lemia Japonijos valdančiojo elito išorės-vidaus sąlygų suvokimą ir vertinimą, t. y. Japonijos santykinės galios poziciją santykiuose su

⁵⁵Van Evera S., *Hypotheses on Nationalism and War*, *International Security*, 18 (4), 1994, p. 5-39.

⁵⁶Taliaferro J. W., p. 488, 491-492

⁵⁷Downs E. S., Saunders P. C., „Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu islands“ *International Security*, vol. 23, p. 114-146, 1998/1999.

Kinija ir šalies vidaus politikos santykį su nacionalizmu, kurie apibrėžia Japonijos politikos Kinijos atžvilgiu formavimą.

2. JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI KINIJOS ATŽVILGIU ĮTAKĄ DARANTYS VEIKSNIAI

Šaltojo karo metais, nepaisant didelio tarpusavio priešiško ir augančios įtampos, dvišaliai Japonijos ir Kinijos santykiai buvo vystomi nepaisant to, kad regione taip pat pasireiškė ir dvipolės pasaulio sąrangos primestas priešiškas viena kitos atžvilgiu. Auganti įtampa ir potencialūs konfliktai taip ir neišaugo į tiesioginius karinius susidūrimus, nors Japonija, pagal aljanso su JAV įsipareigojimus, dalyvavo Korėjos kare, Taivano sąsiaurio krizės sprendime ir Vietnamo kare, kurių tikslas buvo stabdyti komunizmo plėtrą⁵⁸.

Nepaisant Šaltojo karo laikotarpiu vyravusios įtampos pastaruosius du dešimtmečius Japonijos ir Kinijos ekonominiai santykiai buvo gan artimi. Japonija buvo viena valstybių, aktyviausiai padėjusių sparčiam Kinijos ekonomikos augimui ir šalis tapo labiau ekonomiškai susietos. Pabrėždamas šių valstybių ekonominius ryšius profesorius Richard Katz išskyrė, jog „Kinijai reikia pirkti japonišką produkciją lygiai tiek pat, kiek Japonijai ją reikia parduoti. Dauguma aukštųjų technologijų kurios yra surenkamos ir eksportuojamos iš Kinijoje įsikūrusių JAV ir Europos įmonių, naudoja pažangias Japonijoje pagamintas dalis. Dėl to Kinija negali boikotuoti Japonijos ar įsitraukti į konfliktą, nepakenkdami savo eksportu paremtam ekonominiam stebuklui, kuris išlaiko Komunistų partiją valdžioje“⁵⁹. Tačiau ekonominė tarpusavio priklausomybė neužtikrina konstruktyvių dvišalių politinių santykių.

Ši darbo dalis skirta apibrėžti Japonijos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu formavimui įtaką darančius svarbiausius veiksniai. Išskiriami išorės veiksniai – Kinijos, kaip Rytų Azijos hegemonės kilimas bei JAV ir Japonijos aljansas, o Japonijos demokratų partijos nestabilumas ir užsienio politikos svyravimai 2009-2012 m. bei Japonijos tapatybės paieškos – nagrinėjami kaip svarbiausi vidaus veiksniai.

⁵⁸Austin G., Harris S., *Japan and Great China: political economy and Military Power in the Asian Century*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2001, p. 14-15.

⁵⁹Katz R., Why Trade Will Limit Conflict Between China and Japan, *Foreign Affairs*, 2013, prieiga per internetą <<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2013-06-11/mutual-assured-production>> (žiūrėta 2016-03-31).

2.1. Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu įtaką darantys išorės veiksniai

Kinija ir Japonija yra reikšmingiausios Rytų Azijos regiono valstybės. Šių valstybių politinė, kultūrinė ir ekonominė įtaka nuolatos auga ne tik regione, tačiau ir pasaulyje. Toks šių Rytų Azijos valstybių veržlumas nulėmė galios persiskirstymą tarptautinėje sistemoje. Kaip įvardino *Financial times* politikos analitikas Philip Stevens⁶⁰, Rytų Azija yra vienas svarbiausių ir kartu didelę tarpvalstybinę įtampą patiriančių regionų pasaulyje. Toks teiginys paremiamas Kinijos „taikaus kilimo“, Japonijoje atgimstančio nacionalizmo ir augančių JAV pastangų stiprinti savo pozicijas Rytų Azijoje argumentais, suponuoją būtinybę analizuoti pasikeitusį globalios ir regioninės galios balansą, Kinijos ir Japonijos regioninę konkurenciją bei JAV karinio-ekonominio aljanso su Japonija svarbą.

2.1.1. Kinija: tarp ekonominio bendradarbiavimo ir politinės konkurencijos regione

Nuo dvišalių santykių stabilizacijos 1972 m. iki Šaltojo karo pabaigos Kinija ir Japonija palaikė stabilius santykius. Tai daugiausiai nulėmė palanki tarptautinės politikos terpė, kadangi Kinija ir JAV palaikė gerus diplomatinis ryšius. Pačios Kinijos užsienio politikos kontekste Šaltojo karo pabaigoje Rytų Azijos regionas buvo ypatingai svarbus dėl kelių priežasčių: prekybos rinkos, technologinių inovacijų, gamtinių išteklių prieinamumo plėtros ir dėl siekio išvengti JAV ir sąjungininkų bet kada galimų inicijuoti bet kokių Kinijos ekonominės, diplomatinės ar karinės įtakos plėtros ribojimų⁶¹.

Po Šaltojo karo Kinijos ir Japonijos santykiai apibūdinami kaip „šalta politika, karšta ekonomika“, kurie pasižymėjo labai aktyvia tarpusavio prekyba, tačiau kartu ir aršia politine priešprieša⁶². Ekonominiu lygmeniu abi valstybės palaikė labai aktyvius santykius ir 2007 m. Kinija tapo didžiausia Japonijos prekybos partnere, o prekybos apimtys sudarė 236.6 mlrd. JAV dolerių. Be to, Kinijos vystymuisi didelę įtaką darė tiesioginės užsienio investicijos iš Japonijos, kurios 2009 m. pabaigoje sudarė 69.48 mlrd. JAV dolerių⁶³. Priešinga situacija buvo politinių ryšių dimensijoje, kadangi dvišalė politika pasižymėjo šaltumu ir nestabilumu. Baigiantis Šaltajam kariui ir byrant Sovietų sąjungai, JAV tikėjosi aktyvios demokratijos plėtros ir Kinijoje, tačiau 1989 m. viešai

⁶⁰Stevens, P., The threats to Asia's fragile balance of power, *Financial Times*, prieiga per internetą <<http://www.ft.com/cms/s/0/d6945102-b255-11e2-8540-00144feabdc0.html#axzz2nBc5GSbT>> (žiūrėta: 2016-03-31).

⁶¹Medeiros, E. S., China's international behavior. Activism, Opportunism, and Diversification, RAND, 2009, p. 125-126, prieiga per internetą <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG850.pdf> (žiūrėta 2016-02-15).

⁶²Govella K., Newland S., Hot Economics, Cold Politics? Reexamining Economic Linkage and Political Tensions in Sino-Japanese Relations, Annual Meeting of the American Political Science Association, 2010-09-04, prieiga per internetą <http://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642141>, (žiūrėta 2015-12-20).

⁶³Remiantis Japonijos prekybos ir investicijų statistika, Japan External trade organization, prieiga per internetą <<https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics/>>, (žiūrėta 2016-03-05).

pradėjus reikštis demokratizacijos šalininkams, Kinijoje visi protestai buvo numalšinti panaudojant karinę jėgą⁶⁴. Tiek JAV, tiek daugelio kitų Vakarų valstybių visuomenės reikalavo nubausti Kinijos lyderius ir JAV inicijavo ekonominių sankcijų taikymą Kinijai. Nepaisant Vakarų valstybių daryto spaudimo ir taikytų sankcijų Kinijos atžvilgiu, Tokijas ir toliau vystė ekonominį bendradarbiavimą su Pekinu ir tokiu būdu siekė gerinti dvišalius santykius⁶⁵.

Svarbu pastebėti, kad Vakarų ekonominės sankcijos ir ginklų embargas tapo priemonėmis sulėtinti Kinijos vystymąsi ir varžė šalies galios ir svarbos augimą, tačiau pati Japonija griežtų sankcijų Kinijos atžvilgiu nesiėmė, kadangi baiminosi, jog tai Kinijoje paskatins nestabilumą, kuris gali destabilizuoti visą JAV lyderiaujamą tarptautinę sistemą. 1991 m. Japonijos Ministras Pirmininkas, priešingai nei Kinijos augimą siekusių varžyti demokratinių pasaulio valstybių lyderiai, lankėsi Kinijoje, o 1992 m., nepaisant didelio japonų pasipriešinimo, Kinijoje lankėsi visa Japonijos imperatoriškoji šeima ir tai buvo pirmas per visą istoriją imperatoriaus vizitas Kinijoje. Tokie Japonijos atstovų veiksmai demonstravo Kinijos svarbos pripažinimą ir norą stiprinti dvišalius santykius.

Pasibaigus Šaltajam karui Kinijos užsienio politikos formuotojai pradėjo neigiamai vertinti JAV-Japonijos aljansą, kadangi Japonija pradėjo dalyvauti JAV vadovautose pasaulinėse karinėse kampanijose ir kurti bendrą priešraketinės gynybos sistemą, kuri Pekine pradėta traktuoti kaip tiesioginės karinės grėsmės Pekinui šaltinis. Be to, kinus piktino tai, jog šalies politinė svarba buvo neigiamai veikiama Japonijos lyderių demonstruoto didesnės įtakos regioninių ir globalinių saugumo problemų sprendime siekiu. Devintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Sparčiai stiprėjant Kinijos ekonomikai, valstybės lyderiai savo regioninę lyderystę siekė grįsti ekonomine galia, kuria ilgai tokį vaidmenį grindė Japonija, o tai dar labiau skatino valstybių konkurencinę kovą. Pagrindiniu Kinijos užsienio politikos tikslu tapo pozicijų Rytų Azijos regione stiprinimas Japonijos atžvilgiu⁶⁶.

Valstybių vidaus politikos dinamika tiek Kinijoje, tiek Japonijoje išryškino šią stiprėjančią konkurenciją ir prisidėjo prie tarpusavio suvokimų kaitos. Dešimtmečio pabaigoje iškilus nacionalistinei Japonijos politikų kartai (Shinzo Abe, Shintaro Ishihara, etc.) prasidėjo prieš Kiniją ir nukreiptos retorikos įsitvirtinimas Japonijoje, o tai pakurstė atsakomąsias reakcijas iš Kinijos visuomenės. Visuomenių požiūris tapo svarbia valstybių politikos viena kitos atžvilgiu formavimo dalimi. Besikeičiant valstybių įvaizdžių vertinimui šalių visuomenėse ir vidaus politikos diskusijose,

⁶⁴ Pavyzdžiui Tianmenio aikštės incidentas, Pekine.

⁶⁵ Wan M., Engaging China: The Political Economy and Geopolitical Approaches of the United States, Japan and the European Union, *The Asia-Pacific Journal*, Vol 5, n. 3, 2007, prieiga per internetą <<http://apjif.org/-Ming-WAN/2576/article.html>> (žiūrėta 2016-03-16).

⁶⁶ Pei M. and Swaine M., Simmering Fire in Asia: Averting Sino-Japanese Strategic Conflict, *Policy Brief*, No. 44, Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2005 m. lapkričio mėn., prieiga per internetą <<http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=17720>>, (žiūrėta 2016-03-31).

teritoriniai ginčai ir istorinės tarpusavio santykių problemos buvo iškeltos kaip svarbiausios bendradarbiavimo kliūtys. Iš to kilusi priešprieša paskatino dar uolesnį varžymąsi dėl regioninio dominavimo. Kai kuriais atvejais ši vidaus dinamika riboja politinių lyderių galimybes stabilizuoti santykius⁶⁷.

Vienas svarbiausių faktorių, praėjusio šimtmečio pabaigoje neigiamai paveikusių Kinijos ir Japonijos santykius – 1996 m. Kinijos vykdyti karinių raketų bandymai Taivano sąsiauryje. Taivano sąsiaurio krizė tik sustiprino Japonijos ir JAV aljansą ir nepaisant Kinijos Vyriausybės prieštaravimų, 1996 m. Japonija ir JAV pateikė bendrą saugumo deklaraciją, o 1997 m. buvo ratifikuotos JAV-Japonijos gynybos bendradarbiavimo gairės, išplėtusios Japonijos ir JAV bendradarbiavimą teritorijose, supančiose Japoniją⁶⁸. Pekine prasidėjo vieši svarstymai, kad saugumo deklaracijoje išskirtas „dvišalis veiksmų koordinavimas Japoniją supančiose teritorijose“ gali apimti ir Taivaną, kadangi nebuvo aiškiai apibrėžta, kas laikoma „Japoniją supančiomis teritorijomis“. Protestus dar labiau paskatino Japonijos Gynybos sekretoriaus Kajiyama Seiryoku išaiškinimas, patvirtinęs nuogąstavimus, jog Taivas yra vienas iš gynybos gairių objektas⁶⁹. Kinija pradėjo reikšti susirūpinimą, jog remiantis dvišalėmis gynybos gairėmis Japonija didina savo karinius pajėgumus, o JAV-Japonijos aljansas transformuojasi „iš ribojančios Japonijos remilitarizaciją į ją skatinančią“⁷⁰.

Kita svarbi Kinijoje aktualizuota problema buvo „istorinės nuoskaudos“ – Japonijos karinė agresija Kinijos atžvilgiu 1930-1945 m. Kaip išskyrė Rytų Azijos politikos, ekonomikos ir saugumo ekspertė Caroline Rose, „istorijos problema neleidžia priimti vieningo karo nusikaltimų suvokimo pačioje Japonijoje ir tarp Japonijos bei Kinijos“⁷¹. Tai, kaip Kinija suvokia Japonijos požiūrį į japonų vykdytus žiaurumus kinų atžvilgiu, riboja Pekino ir Tokijo diplomatinių santykių vystymąsi. Kinijos lyderiai ir žiniasklaida pradėjo dažnai naudoti terminą „istoriją naudoti kaip veidrodį ir žiūrėti į ateitį“, kuriuo buvo reikalaujama Japonijos pripažinti savo militaristinės praeities nusikaltimus⁷². Japonijoje ši Kinijos pasiūlyta savikritikos prieiga nebuvo priimta, o tai geriausiai rodo Japonijos Ministro Pirmininko Yunichiro Koizumi 2001-2006 m. nuolatiniai vizitai į Yasukuni šventyklą⁷³, kurioje pagerbiamos Antrojo pasaulinio karo aukos, tačiau kartu palaidoti ir karo

⁶⁷Ten pat.

⁶⁸Japonijos-JAV bendra saugumo deklaracija, žiūrėti <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/security.html>, Japonijos-JAV gynybos bendradarbiavimo gairės, žiūrėti <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html> (žiūrėta 2016-03-31).

⁶⁹Midford P., China Views the Revised U.S.-Japan Defense Guidelines: Popping the Cork?, *International Relations of the Asia-Pacific*, 2004, p. 126.

⁷⁰Midford P., p. 115.

⁷¹Rose, C., *Sino-Japanese Relations: facing the past, looking to the future?*, London, New Yourk, RoutledgeCurzon, 2005, p. 5-6.

⁷²Fouse D., „History as a Mirror, the Future as a Window: Japan’s China debate, Asia-Pacific Center for Security Studies, 2003, gruodžio mėn., p. 7, prieiga per internetą <http://apcss.org/Publications/SAS/ChinaDebate/ChinaDebate_Fouse.pdf> (žiūrėta 2016-03-06)

⁷³Plačiau apie šventyklos kontraversiškumą, Shibuichi D., The Yasukuni Shrine Dispute and the Politics of Identity in Japan: Why All the Fuss?, *Asian Survey*, vol 45, nr. 2, 2005 m. kovas/balandis.

nusikaltimus Kinijos piliečių atžvilgiu vykdę kariai. Nuolatiniai Y. Koizumi vizitai šventykloje darė neigiamą įtaką Kinijos ir Japonijos santykiams.

Prasidėjus naujam šimtmečiui, regioninės lyderystės konkurencija tarp Kinijos ir Japonijos tik aktyvėjo. Tai geriausiai iliustruoja Kinijos 2001 m. paskelbti planai su ASEAN pasirašyti regioninį laisvos prekybos susitarimą, į kurį Japoniją sureagavo nedelsiant ir šalies Ministras Pirmininkas Y. Koizumi apsilankė penkiose Pietryčių Azijos valstybės ir pasirašė „Japonijos-Singapūro naujojo amžiaus ekonominį susitarimą“ bei dėl panašių susitarimų pradėjo derėtis su Tailandu, Malaizija, Filipinais ir Indonezija⁷⁴. 2002 m. Kinijai pasirašius ekonominio bendradarbiavimo sutartį su ASEAN, Japonija, siekdama sumažinti Kinijos ekonominį dominavimą, taip pat pradėjo derybas dėl tokio dvišalio susitarimo.

Tais pačiais metais Kinija pasiūlė pasirašyti Šiaurės Rytų Azijos laisvosios prekybos susitarimą su stipriausiomis regiono valstybėmis Japonija ir Pietų Korėja, tačiau Japonija šios idėjos nepalaikė⁷⁵. Japonijos politikų vertinimu, tokia sutartimi Kinija siekia regiono politinės lyderystės ir ekonominės naudos. Reaguodama į tai Japonija regione siekė sudaryti atskirus dvišalius susitarimus su Kinija ir Pietų Korėja, kuriais būtų galima riboti Kinijos įtaką. 2003 m. Tokijuje buvo organizuotas Japonijos-ASEAN darbinis susitikimas, kurio metu Y. Koizumi pasiūlė pasirašyti laisvos prekybos susitarimą, kurio pagrindu Japonija ir ASEAN taptų centrine saugumo ir ekonomikos Rytų Azijoje ašimi, prie kurios galėtų jungtis kitos valstybės⁷⁶. Derybos dėl laisvos prekybos sutarties prasidėjo 2005 m. pradžioje, tačiau dėl Y. Koizumi vizitų Yasukuni šventykloje, su kaimyninėmis Pietų Korėja ir Kinija santykiai negerėjo, o Kinijoje net prasidėjo protestai prieš tokius Japonijos premjero veiksmus. Augant Kinijos ir Japonijos priešpriešai Y. Koizumi toliau stiprino šalies pozicijas Pietryčių Azijoje ir Ramiojo vandenyno regione, į naujai suburtą Rytų Azijos forumą, kurio pirmasis susitikimas įvyko 2005 m. gruodžio mėn., įtraukdamas Australiją, Naująją Zelandiją ir Indiją⁷⁷. Vėliau, siekiant mažinti regioninę Kinijos įtaką, sekė ir daugiau Japonijos iniciatyvų dar labiau tarpusavyje integruoti valstybes, su kuriomis vystyti glaudūs prekybiniai santykiai.

Svarbu pastebėti, jog nepaisant politinių santykių nestabilumo ir varžymosi dėl regioninės lyderystės, prekyba ir dvišalės Japonijos ir Kinijos investicijos nuolatos sparčiai augo. Nuo 1996 iki 2006 m. dvišalės prekybos apimtys išaugo 239 proc., kai tuo tarpu Japonijos pasaulinė prekyba augo tik 45 proc. (neskaiciuojant prekybos su Kinija). 2006 m. Japonijos prekyba su Kinija

⁷⁴Byung-Joon A., The Rise of China and the Future of East Asian Integration, *Asia-Pacific Review*, Vol. 11, No. 2, 2004, p.28

⁷⁵Byung-Joon A., p. 29.

⁷⁶Rathus J., *Japan, China and networked regionalism in East Asia*, London, 2011, p. 73.

⁷⁷Ten pat.

sudarė 14 proc. viso šalies eksporto ir 21 proc. importo. Toks ekonomikos augimas prisidėjo prie trumpalaikio Japonijos ekonominio atsigavimo 2005-2008 m.⁷⁸.

Šiuolaikinė dinamiška Kinijos ekonomika ir jos diplomatija ne tik Rytų Azijos, tačiau ir likusio pasaulio atžvilgiu tapo iššūkiu Japonijos savęs, kaip regiono lyderio, kuris rėmėsi ekonomine galia, įvaizdžiui. 2010 metų pabaigoje, Japonijos ekonomika buvo aplenkta Kinijos ir pastaroji tapo antra pagal dydį, pagal generuojamą BVP, po JAV. Vystydama sėkmingą ekonomiką Kinija tuo pačiu pradėjo modernizuoti ir savo karines pajėgas (Liaudies išsilaisvinimo armija). Du dešimtmečius Kinija didino išlaidas skirtas gynybai ir tokiu būdu sustiprino karinių pajėgų strateginę reikšmę, o besikeičiantis galios balansas darė įtaką Azijos-Ramiojo vandenyno regiono vystymuisi.

Šis ekonomikos ir vidaus politikos prieštaravimas rodo tai, kad Kinija nebesiekė besąlygiškai palaikyti gerus santykius su Japonija dėl ekonominės naudos, tačiau siekė tęsti prekybą ir kartu laikytis griežtesnės pozicijos dėl dvišalių istorinių ir teritorinių klausimų. Kinija buvo mažiau ekonomiškai priklausoma nuo Japonijos, nei Japonija nuo Kinijos ir labiau pasitikėjo savo ekonomine galia bei regionine įtaka. Kinija viešai agitavo prieš Japonijos siekį tapti nuolatine JTO Saugumo Tarybos nare, o savo teritorinių pretenzijų išreiškimui Rytų Kinijos jūroje dislokavo karinio jūrų laivyno laivus. Tai rodo Kinijos pasiryžimą save ryškiau demonstruoti pasaulinės politikos kontekste ir priversti Japoniją susitaikyti su Kinijos interesais.

Pastebėtina, kad pastaraisiais dešimtmečiais buvo požymių, jog politiniai santykiai gali pagerėti. Kinijos lyderiai pripažino tai, jog 2001-2005 m. santykių blogėjimas buvo vidaus politikos pasekmė, kuri pažeidė diplomatinis ir ekonominius valstybių santykius. 2006 m. Kinijos lyderiai J. Hu ir Jiabao Wen, stengdamiesi stabilizuoti santykius lankėsi Japonijoje ir sulaukė atsakomųjų Japonijos Ministrų Pirmininkų vizitų. 2007 m. Japonijos parlamente J. Wen pripažino Japonijos politinius ir ekonominius pasiekimus po Antrojo pasaulinio karo ir tai rodė Pekino pasiryžimą nebeeskaluoti bendradarbiavimui trukdančių problemų. Be to, Kinija sustabdė gamtinių dujų gavybą netoli Senkaku salų, tačiau neatsisakė pretenzijų į salas⁷⁹.

Prasidėjus XXI a. Japonija susidūrė su naujai iškilusiais saugumo iššūkiais, o svarbiausiomis problemomis tapo Kinijos spartus augimas, Šiaurės Korėjos grėsmė ir galimas JAV atsitraukimas iš regiono. Kinijos ekonominės ir karinės galios augimo problematika atsispindėjo Japonijos 2009 m. išleistose gynybos gairėse, kuriose kaip viena didžiausių grėsmių Japonijai pirmiausiai įvardinta Kinijos neskaidri karinė reforma ir aktyvėjantys Kinijos kariuomenės manevrai prie Japonijos teritorijų. 2010 m. Kinijos ekonomika galiausiai aplenkė Japoniją ir tapo antra pagal dydį pasaulio ekonomine galybe. Siekdama ekonominio augimo Kinija lygiagrečiai investavo ir į

⁷⁸Medeiros E. S., et al, *Pacific Currents: The Responses of U.S. Allies and Security Partners in East Asia to China's Rise*, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 2008, p. 33–35, prieiga per internetą <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG736.pdf> (žiūrėta 2016-03-31).

⁷⁹Medeiros, E. S., p. 113

karinę galią. Viena vertus, Tokijas demonstravo susirūpinimą dėl neskaidraus Kinijos karinio biudžeto, tačiau Japonijos vadovų vizitai Yasukuni šventykloje, kontraversiški istorinio švietimo politiko pokyčiai ir teritoriniai nesutarimai dėl Senkaku salų buvo pagrindiniai dvišalius santykius apsunkinantys veiksniai.

Auganti įtampa tarp Kinijos ir Japonijos Rytų Azijos regione sukūrė saugumo dilemą: Japonija reikalavo aiškesnių saugumo garantijų iš JAV, o Kinija, reaguodama į JAV karinių pajėgų svarbą regione, sparčiai modernizuoja savo kariuomenę. 2011 m. Kinija, pagal išlaidas kariuomenei (143 mlrd. JAV dolerių), pasaulyje nusileido tik JAV⁸⁰. 2010 metais Kinija, Nacionalinės gynybos Baltojoje knygoje, išskyrė regioninę įtampą ir karinės strategijos pokyčius: „Tarptautinis strateginis bendradarbiavimas, remiantis tarptautine tvarka, nacionaline galia ir geopolitika suintensyvėjo. Tęsiasi prieštaravimai tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių bei tarp tradicinių ir kylančių galių, stebimi nuolatiniai lokalūs konfliktai ir regioniniai konfliktų židinių buvimas. <...> didžiosios galios keičia savo saugumo ir karinės strategijas, skatindamos karines reformas ir vystydamos pažangias karines technologijas“⁸¹. 2015 m. duomenimis, Kinijos karinės išlaidos išaugo iki 215 mlrd. JAV dolerių, o tai sudarė apie 49 proc. bendrų visų Azijos ir Okeanijos valstybių karinių išlaidų. Tokia Kinijos karinių išlaidų augimo dinamika paskatino ir bendrą išlaidų karinei dimensijai augimą Rytų Azijos regione, kurios nuo 2006 iki 2015 m. padidėjo 75 proc. Vien Kinijos karinių išlaidų didinimas sudarė 132 proc., tuo tarpu Japonijos karinės išlaidos minėtu laikotarpiu sumažėjo 0,5 proc. ir siekė 40,9 mlrd. JAV dolerių⁸², o 2016 m., ketvirtus metus iš eilės, gynybos išlaidos augo ir padidėjo dar 3 mlrd. JAV dolerių⁸³. Galima daryti išvadą, jog karinės galios augimo siekis didinat karines išlaidas Kinijoje, iššaukė ir kitų regiono valstybių galios didinimo poreikį, tačiau Japonija, kurios išlaidos gynybos biudžetui yra griežtai reglamentuotos šalies Konstitucijos ir galėdamos sudaryti tik 1 proc. šalies biudžeto yra tiesiogiai priklausomos nuo šalies ekonomikos lygio.

Toks Kinijos ekonominės, politinės ir karinės galios augimas sumenkino Japonijos svarbą regione ir, japonų suvokimu, tapo šalies bei regioninio nesaugumo priežastimi. Nepasitenkinimą tokiu Kinijos sparčiu augimu, nepaisant Japonijos ekonominės naudos, stengtasi reikšti per politinių-ekonominių dvišalių santykių su kitomis regiono valstybėmis puoselėjimą ir taip

⁸⁰SIPRI Military Expenditure Database, 1988-2013, prieiga per internetą <<http://knoema.com/SIPRI2014/sipri-military-expenditure-database-1988-2013>>, (žiūrėta 2016-01-06).

⁸¹Žiūrėti “China National Defense in 2010”, Information Office of the State Council, The People’s Republic of China, prieiga per internetą<http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-03/31/c_13806851.htm> (žiūrėta 2016-03-31).

⁸²Plačiau SIPRI Trends in world military expenditure, 2015, p. 3, prieiga per internetą <<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf>>, (žiūrėta 2016-11-11).

⁸³Defence programs and budget of Japan, *Ministry of defence*, Japonija, prieiga per internetą <http://www.mod.go.jp/e/d_budget/pdf/281025.pdf>, (žiūrėta 2016-11-20).

bandant atsverti Kinijos galią. Toks konkuravimas ir Kinijos neskaidrios karinės galios augimo sugrėsminimas tapo puikia priemone Japonijoje skatinti šalies piliečių nepasitikėjimą Kinija.

2.1.2. JAV ir Japonijos aljansas

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui JAV okupavo Japoniją ir įsipareigojo šalį ginti nuo išorės grėsmių. 1951 m. rugsėjo 8 d. šis įsipareigojimas buvo įtvirtintas JAV-Japonijos dvišale saugumo sutartimi. Sutartis turėjo du pagrindinius tikslus: Japonijos demilitarizavimas bei šalies demokratizacija bei Japonijos išitraukimas į Vakarų valstybių suformuota antikomunistinį bloką⁸⁴. 1960 m. sutartis buvo peržiūrėta ir papildomai abi šalys įsipareigojo teikti viena kitai karinę pagalbą karinės agresijos prieš Japonijos teritoriją (ir tas teritorijas, kuriose įsikūrusios JAV karinės bazės) atveju. Tuo tarpu 1978 m. buvo nustatytos JAV-Japonijos bendradarbiavimo gairės, kuriuose buvo nurodyta, jog a) Japonijos karinės pajėgos yra skirtos tik savigynai; b) Karinių pajėgų veiksmų erdvė – Japonijos teritorija, ją supantys vandenys bei oro erdvė, o visą kitą perima JAV; c) JAV užtikrins branduolinio smūgio atgrasymą ir JAV karių dislokaciją bazėse Japonijoje; bei d) šalys įsipareigojo bendradarbiauti logistikos, žvalgybos ir mokslinių tyrimų srityse⁸⁵.

Šiame darbe svarbu pastebėti, kad JAV ir Japonijai pasirašius Okinavos salų grąžinimo sutartį⁸⁶, kurioje nebuvo aiškiai apibrėžtas Senkaku salų statusas, JAV laikėsi neutralios pozicijos. Diskusijose dėl Senkaku salų suvereno pagal Okinavos grąžinimo sutartį 1971 m. JAV valstybės sekretorius William Rogers teigė, kad „ši sutartis visiškai nekeičia teisinio salų statuso“⁸⁷ ir laikėsi neutralios pozicijos, prašomas įvardinti kam turi būti perduotas Senkaku suverenas. Neutralumo pozicijos laikėsi ir vėlesnės JAV administracijos, ypatingai tai pabrėždamos per ginčų suaktyvėjimus 2010 ir 2012 m. Tai rodo, kad JAV tokiomis priemonėmis siekė išvengti išitraukimo į galimą atvirą Japonijos ir Kinijos konfliktą dėl salų.

2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai JAV buvo svarbūs ir JAV-Japonijos aljansui, kadangi Japoniją tai privertė peržiūrėti savo saugumo struktūrą⁸⁸. Japonijoje priimtas antiteroristinis įstatymas įgalino šalies karine pajėgas teikti nekarinę pagalbą JAV ir NATO

⁸⁴JAV ir Japonijos saugumo sutartis, 1951 rugsėjo 8 d., prieiga per internetą <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp> (žiūrėta 2016-03-31).

⁸⁵Mathur A., Japan's Changing Role in the US-Japan Security Alliance, *Strategic Analysis*, vol. 28, No. 4, 2004, p. 505, prieiga per internetą <<http://www.idsa.in/publications/strategic-analysis/2004/oct/Arpita.pdf>> (žiūrėta 2016-02-28).

⁸⁶ Agreement between the United States of America and Japan concerning the Ryukyu islands and the Daito islands, 1971, prieiga per internetą <<http://www.documentcloud.org/documents/1338715-okinawa-reversion-treaty-1971.html>> (žiūrėta 2016-10-10).

⁸⁷ Manyin M. E., Senkaku (Diaoyu/Diaoyutai) islands dispute: U. S. Treaty Obligations, *Congressional reaserch service*, 2013, prieiga per internetą <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42761.pdf>> (žiūrėta 2016-10-12).

⁸⁸Mathur A., p. 508.

veiksmams. Japonijos Vyriausybė, ignoruodama kilusius protestus, pirmą kartą po Antrojo pasaulinio karo, savo pajėgas dislokavo už šalies ribų – Irake.

Nepaisant to, kad JAV administracija neturi aiškios strategijos Rytų Azijos regione, išskiriamos trys pagrindinės priežastys, dėl kurių JAV yra suinteresuota išlaikyti stiprų aljansą su Japonija.

Pirmiausiai, toks aljansas JAV padeda išlaikyti globalios hegemonės statusą, o tai yra vienas pagrindinių JAV tikslų po Šaltojo karo. Be to, JAV, remdamasi pasikeitusia tarptautine situacija ir strateginėmis grėsmėmis, siekia reformuoti savo aljansą su Japonija ir Japonijai suteikti daugiau atsakomybės aljanse. 2011 m. Vašingtone paskelbtuose bendruose JAV-Japonijos aljanso strateginiuose tiksluose išskirti du pagrindiniai aspektai: Kinijos iškilimas ir naujos saugumo architektūros Azijos-Ramiojo vandenyno regione kūrimas. Pirmojo aspekto atžvilgiu išskiriama Kinijos „konstruktyvaus vaidmens regiono stabilumui“ svarba, tačiau raginama karinei modernizacijai suteikti „daugiau atvirumo ir skaidrumo“. Antruoju aspektu norima stiprinti trišalius bendradarbiavimus su Australija, Pietų Korėja, Indija. Japonijos, JAV ir ASEAN trišalis bendradarbiavimas išskirtas atskirai. Laikoma, kad Japonijos ir JAV „valdymas ir gebėjimų kūrimo“ pagalba ASEAN valstybėms perspektyviai yra svarbus vystant tolimesnius glaudesnius santykius⁸⁹.

Antroji stipraus aljanso siekio priežastis – išnaudoti jį JAV strategijai Azijos-Ramiojo vandenyno regiono atžvilgiu. Azijos regionas yra nestabilus dėl nuolatinės Šiaurės Korėjos branduolinio ginklavimosi ir Taivano sąsiaurio problemų. Be to, JAV demonstruoja susirūpinimą ir bendrais su Japonija strateginiais tikslais Rytų Azijoje, tokiais kaip jūrų transporto ir Pietryčių Azijos saugumas.

Ir trečia, JAV aljansą siekia panaudoti kaip galimą atsaką į iššūkius, kuriuos sukurs kylanti Kinija. JAV Kinijos augimą laiko vienu pagrindinių iššūkių XXI a. 2010 m. Kasmetinėje Kinijos karinio ir saugumo vystymosi ataskaitoje JAV Kongresui buvo pabrėžtas pastarojo dešimtmečio karinės modernizacijos tempas, kuris Kinijai suteikė galimybę „karinę jėgą naudoti įgyjant diplomatinį pranašumą ar ginčų sprendimą pakreipti sau reikalinga linkme“⁹⁰. Be to, Japonijoje norima sukurti prieš iš žemyninės Azijos dalies (Šiaurės Korėja, Kinija) galinčias kilti grėsmes.

Tuo tarpu Japonijai aljansas yra svarbus siekiant politinės ir karinės galios. Sukurtos institucinės struktūros gynybos politiką leido atriboti nuo vidaus ir išorės spaudimo. Be to, šalies

⁸⁹Sahashi R., New Common Strategic Objectives for the US-Japan Alliance: Continuing Quiet Transformation, *Asia Pacific Bulletin*, nr. 125, 2011-07-26, prieiga per internetą <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/131726/ipublicationdocument_singledocument/3db81616-2025-4ee0-b951-1129643d23fb/en/APB125_4.pdf> (žiūrėta 2016-01-30).

⁹⁰Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2010, Office of the Secretary of Defence, p. 1, prieiga per internetą <http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2010_CMPR_Final.pdf> (žiūrėta 2016-03-15).

konstitucinis karinės galios vystymo ribojimas ši aljansą paverčia ir politinės svarbos, kadangi iškeliamas karinio saugumo klausimas. XXI a. pagrindiniu Japonijos politikos tikslu yra tapti politine galia, kuri atitiktų jos ekonominę situaciją ir įgyvendinti „normalios valstybės“ kūrimo procesą, o JAV-Japonijos aljansas yra kritinė šių tikslų įgyvendinimo platforma⁹¹. Per šią platformą, Japonija aktyviai dalyvauja regioninio ir globalaus saugumo problemų sprendime ir gali naudoti savo karines pajėgas.

Taip pat Japonija tikisi, jog aljansas jai padės ginti jūrinius interesus. Šalis daugumą energetinių išteklių importuoja nesaugiais jūrų keliais, vedančiais per Šiaurės Korėjos išskirtinę ekonominę zoną, Taivano sąsiaurį ir Senkaku salas. Tikimasi, kad bendradarbiavimas padės užkardyti galinčius kilti žaliavų tiekimo nesklandumus arba paskatins greitą jų sprendimą.

Tačiau svarbiausia Aljanso nauda Japonijai yra per galinčius atsirasti iššūkius dėl Kinijos iškilimo. Nepaisant Kinijos deklaruojamos taikaus kilimo diplomatijos, Kinijos grėsmės retorika Japonijoje yra labai gabi. Kaip išskirta 2010 m. Japonijos nacionalinės gynybos programoje, „Kinija sparčiai modernizuoja savo karinę jėgą, daugiausia branduolines ir raketines pajėgas <...>. Be to, Kinija pradėjo aktyviau reikštis ją supančiuose vandenyse.“⁹².

Gynybinis Japonijos ir JAV bendradarbiavimas yra organizuojamas remiantis taip vadinamomis „JAV-Japonijos gynybos bendradarbiavimo gairėmis“. Pastaraisiais dešimtmečiais šios gairės iš esmės riboja Japonijos karinių pajėgų vaidmenį regione. „JAV-Japonijos gynybos bendradarbiavimo gairės“ buvo priimtos 2010 metais. Tais pačiais metais buvo patvirtinti Japonijos taikūs gynybos ir atgrasymo tikslai, kuriuos garantavo JAV branduolinis skydas, tačiau buvo pripažintas „galios balanso poslinkis<...> kartu su santykinės JAV įtakos pokyčiu“ Azijos-Ramiojo vandenyno regione⁹³. Taip pat buvo pabrėžta, jog Japonija šiuo metu nesusiduria su realia karinės invazijos grėsme, tačiau perspėta, jog ginčai ir susidūrimai gali peraugti į atvirą karinį konfliktą. Šiose gairėse buvo nustatytos „pilkosios zonos“, kurios kelia susirūpinimą, tarp kurių identifikuotas Korėjos pusiasalis, Taivano sąsiauris ir žemyninė Kinijos dalis, kurioje vyksta „sparti visuotinė karinė modernizacija“ bei Kinijos intensyvėjantys veiksmai aplinkiniuose vandenyse (prie Senkaku salų). Tai buvo svarbiausias Japonijos ir JAV gynybos bendradarbiavimo pokytis nuo Šaltojo karo laikų modelio, kuris buvo orientuotas Sovietų Sąjungos ir jos sąjungininkų izoliaciją. Buvo sukurtas naujas

⁹¹Dong, J., Japan's Foreign Strategy in the 21st Century And The Response of China, magistro baigiamasis darbas, Asia Pacific University, International Cooperation Policy, Ritsumeikan, 2013 p. 42, internetinė prieiga <<http://cube.ritsumei.ac.jp/bitstream/10367/5892/1/51212604.pdf>> (žiūrėta 2016-03-25).

⁹²NATIONAL DEFENSE PROGRAM GUIDELINES for FY 2011 and beyond, Japan Security Council, 2010, p. 4., prieiga per internetą <http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_06/files/National_Defense_Program_FY2011.PDF> (žiūrėta 2016-03-25).

⁹³Takahashi, S., Upgrading the Japan-U.S. Defence Guidelines: towards a New Phase of Operational Coordination, 2013, internetinė prieiga <https://project2049.net/documents/japan_us_defense_guidelines_takahashi.pdf> (žiūrėta 2016-03-18).

modelis, kuris atsižvelgė į nepaprastai staigiai augančią karinę Kinijos galią ir nuolatinę Šiaurės Korėjos grėsmę.

Pagal 1951 m. sutartį Japonijos saugumą užtikrinti yra įsipareigojusi JAV, kuri Japoniją vertina, kaip vieną pagrindinių stabilumo Rytų Azijoje palaikymo įrankių. JAV ir Japonijos aljansas yra svarbus Japonijos užsienio politikos formavimui įtaką darantis veiksnys ne tik karine dimensija, tačiau ir tuo, kad Japonija yra viena pagrindinių JAV sąjungininkių. Japonijos ir JAV diplomatinės pozicijų derinimas dažnai kelia nepasitenkinimą taro japonų dėl regioninės užsienio politikos nesavarankiškumo, tačiau pačiai Japonijai aljansas yra įrankis siekiant politinės, kadangi šalis siekia dominuoti regioninėse organizacijose ir taip atsverti Kinijos įtaką. Be to, šalies siekis tapti „normalia valstybe“ su visomis karinių pajėgų panaudojimo galimybėmis kol kas yra apribotas konstitucijos, tad JAV palaikymas ir bendradarbiavimas Japonijai labai reikšmingas, ypač kaip saugumo garantas.

2.2. Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu įtaką darantys vidaus veiksniai

Ankstesniame skyriuje išskirti išorės veiksniai, kurių veikimo sąlygomis vyksta dvišalė Japonijos ir Kinijos sąveika, tačiau pagal neoklasikinį realizmą svarbu išskirti ir vidinius faktorius, kurie veikia šalių diplomatiją. Dėl šios priežasties svarbu nagrinėti Japonijos demokratų partijos (JDP) politiką 2009-2012 m. laikotarpiu bei šalies vidinės bei tarptautinės tapatybės paieškas, kurios atspindi dvišalių santykių problematikoje.

2.2.1. Demokratinės Japonijos partijos užsienio politikos tikslai 2009-2012 m.

Vidaus politinė situacija Japonijoje 2009-2012 m. buvo sudėtinga ir per minėtą laikotarpį pasikeitė trys ministrų kabinetai, kuriems vadovavo Japonijos demokratinės partijos (JDP) nariai Yuikio Hatoyama (2009-2010 m.), Naoto Kan (2010-2011 m.) bei Yoshihiko Noda (2011-2012 m.).

2009 m. Japonijos Parlamento rinkimus laimėjo JDP ir pakeitė daugiau kaip penkis dešimtmečius šaliai vadovavusią Japonijos liberalų demokratų partiją (LDP), kuri, kaip vertinama, pastaraisiais metais prarado visuomenės pasitikėjimą dėl nesugebėjimo spręsti vidaus politikos problemų. Vienas svarbiausių JDP tikslų, laimėjus rinkimus, buvo peržiūrėti LDP vykdytą diplomatinę politiką ir suformuluoti naują diplomatinę prieigą Rytų Azijai bei išskirtinai Kinijai.

Laimėjusi rinkimus JDP suformavo koaliciją su dviem mažomis politinėmis partijomis – Socialdemokratų partija ir Liaudies naująją partija, o Ministru pirmininku tapo JDP lyderis Y. Hatoyama. Naujoji Vyriausybė iš karto išreiškė norą siekti artimesnių ir stabilesnių santykių su Kinija Rytų Azijos regione. JDP laikėsi pozicijos, kad partija „dės visas pastangas, kad santykiuose su Kinija, Pietų Korėja ir kitomis Azijos valstybėmis dominuotų abipusis pasitikėjimas“ ir sieks sukurti „Azijos-Ramiojo vandenyno regiono verslo, finansų, energetikos, aplinkos apsaugos, stichinių nelaimių pagalbos ir užkrečiamų ligų kontrolės bendradarbiavimo mechanizmą“⁹⁴. Y. Hatoyama demonstravo ir asmeninę savo poziciją, kuria siekė skatinti bendradarbiavimą su Azijos valstybėmis ir 2009 m. spalio mėnesį Pekine įvykusiame trišaliame Kinijos-Japonijos-Pietų Korėjos susitikime teigė, jog „Japonija buvo pernelyg priklausoma nuo JAV. JAV-Japonijos aljansas yra svarbus, tačiau politiką norėčiau formuluoti pabrėždamas Azijos svarbą“⁹⁵. Jis taip pat patikino nesilankysiantis kontraversiškai vertinamoje Yasukuni šventykloje ir pažadėjo pradėti svarstymą dėl atskiro memorialinio paminklo karo aukoms statybų. Tokie žingsniai buvo labai svarbūs, siekiant formuoti pasitikėjimu grįstus diplomatinis santykius su Azijos valstybėmis, ypač su Kinija ir Pietų Korėja.

Y. Hatoyama vadovaujama Vyriausybė daug dėmesio skyrė glaudžių diplomatinių ryšių su Kinija sukūrimui, o strateginius dvišalius ryšius siekė stiprinti per valstybių lyderių nuolatinį bendravimą. Per pirmus JDP vadovavimo Japonijai metus valstybių lyderiai susitiko šešis kartus, o Užsienio reikalų ministrai – septynis. Partijos generalinis sekretorius Ichiro Ozawa 2009 m. suorganizavo formalų vizitą į Pekiną, o Japonijos delegaciją sudarė apie 600 narių, tarp kurių buvo 143 parlamento nariai ir trečdalis visų JDP politikų.

Tokie intensyvūs kontaktai ir diplomatinės pastangos davė rezultatų. Pirmiausiai, Kinija, Japonija ir Pietų Korėja sutarė organizuoti susitikimą, kurio metu bus diskutuojama dėl galimybės suformuoti trišalį laisvos prekybos susitarimą, o pirmasis susitikimas įvyko 2010 m. gegužės mėn., Seule. Antra, Japonijos ir Kinijos Vyriausybės 2010 m. liepos mėnesį organizavo susitikimą, kurio metu vyko diskusija dėl naftos gavybos Rytų Kinijos jūroje bendradarbiavimo sutarties pasirašymo. Trečia, buvo daromi svarbūs žingsniai saugumo srityje. 2009 m. lapkričio mėn. Tokijuje įvyko Japonijos ir Kinijos Gynybos ministrų susitikimas, kurio metu buvo sutarta dėl bendrų karinių pratybų vykdymo. Žinoma, svarbu pabrėžti, kad šių pratybų formatas turėjo būti paieškos ir gelbėjimo operacijos, tačiau tai vis vien galima laikyti svarbiu žingsniu siekiant stiprinti bendradarbiavimą saugumo srityje.

⁹⁴Demokratinės Japonijos partijos 2009 m. rinkimų manifestas, Tokyo: Minshuto Honbu, 2009, p. 22–23, prieiga per internetą <<http://www.JDP.or.jp/special/manifesto2009/>> (žiūrėta 2016-02-18).

⁹⁵Przystup J. J., Japan-China Relations: Gathering Momentum, *Comparative Connections*, 2010 sausio mėn., prieiga per internetą <http://csis.org/files/publication/0904qjapan_china.pdf> (žiūrėta 2016-02-02).

Tokia Japonijos politika Kinijos atžvilgiu buvo nulemta Ministro Pirmininko Y. Hatoyama išorinės aplinkos suvokimo. Svarbiausias jo diplomatijos elementas buvo Rytų Azijos bendruomenės (EAC) stiprinimas. 2009 m. lapkričio mėnesį Singapūre kalbėdamas apie Japonijos politiką Azijoje Ministras Pirmininkas teigė, kad „naujoje Japonijos Vyriausybė patvirtina, jog šalies diplomacija Azijoje yra labai svarbi. Pagrindinis šios politikos tikslas yra „Rytų Azijos bendruomenės“ sukūrimas“⁹⁶. Jis taip pat pabrėžė būtinybę, reaguojant į pasaulinę finansų krizę ir siekiant stiprinti tarptautinę finansinę sistemą, Azijoje įvesti bendrą valiutą⁹⁷. Y. Hatoyama laikėsi idealistinio požiūrio, jog „broliška dvasia“ paremtų valstybių santykių puoselėjimas galėtų tapti naujo daugiašalio Rytų Azijos saugumo mechanizmo pagrindu. Remiantis šiuo požiūriu, EAC sukūrimas turėjo būti tokių santykių rezultatas, kuris regione sukurtų darinį, užkertantį galimybę vystytis kritinėms situacijoms.

Kitas svarbus to meto Japonijos lyderis I. Ozawa palaikė proaktyvios diplomatijos poziciją, jog Japonija turėtų tapti „normalia tauta“ įsitraukdama į JTO vadovaujamas tarptautines operacijas ir prisiimdama daugiau įsipareigojimų savarankiškai šalies gynybai. Jis taip pat laikėsi pozicijos, jog Japonija sugebėtų apsiginti padedama JAV Septintosios karinio laivyno flotilės, o tai reiskė, kad kitas JAV karines pajėgas Japonijoje jis laikė nereikalingomis.

Proaktyvi I. Ozawa pozicija privedė prie lygiareikšmio JAV, Kinijos ir Japonijos bendradarbiavimo idėjos. Jis tvirtino, jog Japonija turi daug dėmesio skirti Kinijai, bei JAV, kuri yra svarbi Japonijos politiniuose ir ekonominiuose sektoriuose. Kaip jis pažymėjo viename iš interviu, ji „labiausiai neramina tai, kad Japonija yra nuvertinama JAV ir Kinijos. <...> Tikriausiai JAV ir Kinija, vertindama Japoniją, laikosi nuomonės, kad „ji galiausiai vis vien seks paskui mus“⁹⁸.

JDP užsienio politikos pagrindinis tikslas buvo artimi santykiai su Kinija, atsiribojant nuo JAV vadovaujamos diplomatijos, tačiau politinių lyderių diskurso nagrinėjimas atskleidžia tokios pozicijos dviprasmiškumą ir neatitikimą. Japonijos Ministrui Pirmininkui 2009 m. spalio mėn., susitikus su JAV Gynybos sekretoriumi Robert Gates, Y. Hatoyama pabrėžė, jog Japonijos ir JAV aljansas yra Japonijos diplomatijos svarbiausias objektas ir penkiasdešimtųjų Japonijos-JAV

⁹⁶Hatoyama Y., Japan's New Commitment to Asia: Toward the Realization of an East Asian Community, Singapore, 2009-11-15, prieiga per internetą <http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/200911/15singapore_e.html> (žiūrėta 2016-03-24).

⁹⁷Hatoyama Y., A New Path for Japan, *New York Times*, 2009-08-26, prieiga per internetą <<http://www.nytimes.com/2009/08/27/opinion/27iht-edhatoyama.html>> (žiūrėta 2013-03-26).

⁹⁸Yoshimatsu H., Japan's China Policy in Domestic Power Transition and Alliance Politics, *Asian Affair: An American Review*, vol. 39, 2012, prieiga per internetą <https://www.academia.edu/10096546/Japans_China_Policy_in_Domestic_Power_Transition_and_Alliance_Politics> (žiūrėta 2015-12-03).

Saugumo sutarties metinių proga išreiškė norą stiprinti aljansą⁹⁹. Tačiau anksčiau išreikštoje EAC koncepcijoje JAV nebuvo įtraukta kaip šios bendruomenės narė.

JDP neneigė aljanso su JAV svarbos Japonijos nacionaliniam saugumui, tačiau siekė pakeisti iki tol aljanso kontekste dominavusią Japonijos paklusnumo diplomatiją ir pabrėžė, jog būti siekti labiau lygiavertės partnerystės. Buvo keliamas šio Aljanso kilmės Šaltojo karo ir jos valdymo neatitikimo šiems laikams klausimas. Partijos lyderiai tikėjosi, kad mažesnis pasitikėjimas JAV palaikoma Rytų Azijos regionine tvarka leis sukurti alternatyvų mechanizmą, paremtą regiono politiniu ir ekonominiu bendradarbiavimu¹⁰⁰.

2010 m. birželio mėnesį Ministras Pirmininkas Y. Hatoyama buvo priverstas atsistatydinti, nesugebėjęs iškeldinti JAV karinio laivyno bazės iš Okinavos. Karinės bazės iškėlimas buvo vienas JDP rinkiminės kampanijos prioritetų, kadangi vietiniai japonai aktyviai reikė nepasitenkinimą dėl bazės dislokacijos vietos, kurioje apsistoję kariai praeityje vykdė nusikaltimus prieš japonus¹⁰¹. Y. Hatoyama palaikymas nuo 71 proc. 2009 m. rugsėjo nukrito iki 21 proc. 2010 m. gegužės mėn.¹⁰². Jį pakeitė partijos kolega Naoto Kan, kuris kartu pakeitė ir dominavusią idealistinę diplomatiją į labiau realistišką. Jau pirmojoje savo kaip Ministro Pirmininko kalboje N. Kan pabrėžė, kad jo Vyriausybė „turi remtis realizmu paremta diplomatija, kaip idealo siekiant pasaulinės taikos“. Rytų Azijoje jis palaikė stabilius diplomatinius ryšius, o liepos mėn. parengtame partijos manifeste buvo pabrėžta, jog „reikia dėti visas įmanomas pastangas, kad būtų užtikrinti pasitikėjimu grįsti santykiai su Kinija, Pietų Korėja ir kitomis Azijos valstybėmis ir tokiu būdu siekti Rytų Azijos bendruomenės sukūrimo“. Tačiau kartu buvo pabrėžtas „raginimas Kinijai užtikrinti didesnę savo gynybos politikos skaidrumą“¹⁰³. Šis teiginys labai gerai parodo realistišką N. Kan laikyseną Kinijos atžvilgiu, kuri pastaruosius du dešimtmečius nuolatos stiprino savo karinius pajėgumus bei sparčiai didino karinį biudžetą.

Naujoji Vyriausybė siekė atgaivinti Y. Hatoyama ministrų kabineto susilpnintus politinius ir saugumo ryšius su JAV. 2010 m., kaip Užsienio ir Nacionalinio saugumo politikų pagrindinis tikslas buvo išskirtas „Japonijos-JAV aljanso stiprinimas per dvišalius ryšius saugumo,

⁹⁹ „The Prime Minister Receives a Courtesy Call from US Secretary of Defense Robert M. Gates, Japonijos ministro pirmininko kabinetas, 2009-10-21, prieiga per internetą http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/visit/gates_0910/sk.html (žiūrėta 2016-03-02).

¹⁰⁰ Easley L.-E., et al., *Electing a New Japanese Security Policy? Examining Foreign Policy Visions within the Democratic Party of Japan*, *Asia Policy* 9, 2010 sausio mėn., p. 54–55, prieiga per internetą <<http://www.nbr.org/publications/element.aspx?id=394>> (žiūrėta 2015-12-16).

¹⁰¹ Japonijoje, kaip pagrindinių karinės bazės perkėlimo argumentų, nuolatos iškeliama 1995 m. JAV karių įvykdytas 12 m. japonų mergaitės išprievartavimas, kuris kelia visuomenės baimę ir nepasitikėjimą JAV kariais.

¹⁰² O'Shea P., *Overestimating the „Power Shift“: The US Role in the Failure of the Democratic Party of Japan's „Asia Pivot, Asian Perspective*, vol. 38, p. 448, prieiga per internetą <<http://journals.riener.com/doi/abs/10.5555/0258-9184-38.3.435>> (žiūrėta 2016-02-25).

¹⁰³ Democratic Party of Japan (JDP), „JDP's Policy Platform for Government; Manifesto 2010“, 2010 m. birželio mėn., prieiga per internetą <<https://www.JDP.or.jp/english/manifesto/manifesto2010.html>, žiūrėta 2016-01-22> (žiūrėta 2016-01-15).

ekonomikos, kultūros ir kitus klausimus“. Taip pat Vyriausybė pasižadėjo „dėti visas pastangas, kad Okinavos problema būtų sumažinta laikantis Japonijos-JAV susitarimo“¹⁰⁴.

Priešingai nei Y. Hatoyama, N. Kan nesirėmė jokiais filosofinėmis idėjomis ar diplomatiniais idealais ir tai buvo nulemta jo ankstesnės politinės karjeros. Jis savo karjerą pradėjo kaip visuomenės aktyvistas ir daugiausiai orientavosi į vidaus politikoje veikiančių Sveikatos ir Ekonomikos ministerijų veiką. Jis suprato, kad Y. Hatoyama proteguotas atsitraukimas nuo JAV buvo problematiškas, tačiau jis nesiėmė greitų ir ryžtingų problemos sprendimų. Jis paprasčiausiai laikėsi realistinio požiūrio, tačiau tuometinis Vidaus reikalų ministras Seiji Maehara reiškė aiškesnę diplomatinę viziją ir poziciją. Jis buvo saugumo srities specialistas, kuris nuolatos pabrėžė stabilų santykių su Vašingtonu svarbą, o tokios partnerystės reikšmę jis išreiškė savo susirūpinimu dėl augančios Kinijos karinės galios. Dar 2005 m. Vašingtone jis pabrėžė, jog nuolatinis Kinijos karinės galios augimas ir modernizacija Japonijai kelia didelį susirūpinimą¹⁰⁵.

Praėjus trims mėnesiams po Vyriausybės prisaikdinimo, 2010 m. rugsėjo 7 d. įvyko Kinijos žvejybinio laivo ir Japonijos Pakrantės apsaugos tarnybos laivų susidūrimas (apie tai plačiau 3 darbo skyriuje). Be to, N. Kan nesisekė spręsti šalies finansinių problemų ir 2011 m. kovo mėn. įvykusio žemės drebėjimo bei cunamio sukeltos Fukushima atominės elektrinės krizės, o tuo pasinaudojant jam buvo daromas spaudimas atsistatydinti.

2011 m. rugsėjo mėnesį naujuoju Japonijos Ministru Pirmininku tapo Yoshihiko Noda, kuriam teko susidurti su daug vidaus ir užsienio politikos problemų, tačiau pastarosioms jis skyrė daugiausiai dėmesio. Jo aktyvumas užsienio politikoje reikėsi per aktyvų dalyvavimą tarptautiniuose susitikimuose, kuriais buvo siekiama stiprinti Japonijos ir JAV aljansą bei Pietryčių Azijos valstybes ir dvišaliuose susitikimuose su Kinija, kuriuose buvo siekiama išlaikyti stabilus ekonominius ryšius su Kinija. Y. Noda pabrėžė, jog Japonijos ir JAV aljansas yra „Japonijos diplomatijos pagrindas, stengiantis vaidinti proaktyvų vaidmenį kuriant regioninę tvarką ir bendradarbiavimo taisykles ir yra svarbus Azijos-Ramiojo vandenyno regiono bei pasaulio stabilumui bei klestėjimui“¹⁰⁶, o tai reiškia, kad šis aljansas yra Japonijos saugumo ir užsienio politikos pagrindas ir pagrindinė ypatybė.

Y. Noda, siekdamas įgyvendinti savo diplomatinį prioritetą konsoliduoti ir stiprinti aljansą, paskelbė prisijungimą prie TPP (angl. Trans-Pacific strategic economic partnership agreement). Kaip vieną būtinausių regioninio stabilumo ir klestėjimo sąlygų jis iškėlė Kinijos konstruktyvaus vaidmens svarbą ir dvišalius santykius, paremtus Japonijos ir Kinijos bendrais strateginiais interesais. Keturiasdešimties dvišalių santykių normalizacijos metų proga jis siekė

¹⁰⁴Ten pat.

¹⁰⁵Maehara S. kalba, „The National Image and Foreign Policy Vision Aimed for by the JDP,“ 2005-12-08, Vašingtonas, prieiga per internetą <<http://www.JDP.or.jp/english/news/051215/01.html>> (žiūrėta 2016-03-02).

¹⁰⁶Noda Y. kalba 180-ojoje Diet sesijoje, Tokijas, 2012-01-24, prieiga per internetą <http://www.kantei.go.jp/foreign/noda/statement/201201/24siseihousin_e.html> (žiūrėta 2016-02-19).

stiprinti dvišalius santykius organizuodamas dialogus ir bendrą darbą įvairiais lygiais. Tačiau Japonijos ir Kinijos santykiai 2011-2012 m. buvo itin komplikuoti dėl augančio nepasitikėjimo ir dėl įtampos dėl Senkaku salų. Proaktyvi Y. Noda politika 2012 m. jį paskatino nacionalizuoti Senkaku salas ir sukėlė dar vieną dvišalę priešpriešą (plačiau apie Y. Nodos vadovavimo laikotarpiu vykdytą užsienio politiką 3 darbo skyriuje).

Japonijos vidaus politikos dinamika yra labai svarbi užsienio politikos formavimo kontekste, kadangi iki 2009 m. Japonijos Parlamento rinkimų beveik be pertraukų šalyje dominavo konservatoriška LDP, o po rinkimų valdžią trims metams užsitikrino šalies valdymo patirties beveik neturinti JDP. 2009-2012 m. laikotarpis buvo vienas nestabiliausių šalies politikos kontekste, kadangi dėl vienų ar kitų priežasčių pasikeitė trys ministrų kabinetai, o tai trukdė laikytis nuoseklios užsienio politikos. JDP deleguotų Ministrų Pirmininkų pažiūros keitėsi nuo orientacijos į Aziją mažinant JAV svarbą Japonijos užsienio politikai iki siekio stiprinti JAV ir Japonijos aljansą bei jo pagalbą regione vaidinti proaktyvų vaidmenį, o pačioje partijoje nebuvo vieningo požiūrio į užsienio politiką ir kaip jos kontekste reikėtų vertinti Kiniją ir konfliktą dėl Senkaku salų.

2.2.2. Japonijos tautinės tapatybės paieškos

Japonijos šiuolaikinį nacionalizmą galima kildinti iš „prarastojo dešimtmečio“ ekonominio nuosmukio ir socioekonominių pokyčių šalyje, kurie iškėlė būtinybę reanimuoti nacionalinę šalies tapatybę¹⁰⁷. Japonijos, kaip ekonominio stebuklo idėjos žlugimas sukėlė nacionalinio masto identiteto krizę. Šalies BVP augimas drastiškai sulėtėjo, prasidėjo ekonominė recesija, Japonijos akcijų rinkos vertė drastiškai smuko, o šalyje išplito neregėto lygio nedarbas¹⁰⁸. Šie ir kiti ekonominio nuosmukio faktoriai iššaukė socialines problemas, o korupcijos skandalai menkino pasitikėjimą Japonijos Vyriausybe ir verslu¹⁰⁹. Visuomenė reiškė nepasitenkinimą šalies vidaus politika bei jos vykdytojais dėl ko laikinai žmonių pasitikėjimą ir politinę galią prarado nuo 1955 m. iki 2008 m. Japonijoje dominavusi Liberalų demokratų partija (LDP).

„Prarastasis dešimtmetis“ pasižymėjo ne tik Japonijos ekonominiu nuosmukiu ir politiniu nestabilumu valstybėje, tačiau ir šalies tarptautinio statuso pokyčiais¹¹⁰. Politinėje-diplomatinėje dimensijoje galima išskirti 1991 m. Persijos įlankos karą, kurio laikotarpiu Japonija pasirodė kaip valstybė, nesugebanti visavertiškai prisidėti prie globalaus saugumo, o tai sustiprino

¹⁰⁷McCormack G., Nationalism and Identity in Post-Cold War Japan, *Pacifica Review*, vol. 12, 2000, p. 247.

¹⁰⁸Matthews E. A. Japan's New Nationalism, *Foreign Affairs*, vol. 82, 2003, p.80.

¹⁰⁹McCormack G., p. 248.

¹¹⁰Ten pat.

Japonijos, kaip „politinės nykštukės“ įvaizdį¹¹¹. Po Persijos įlankos karo Japonija sulaukė daug kritikos dėl savo vykdomos ekonomikos pasitelkimo politiniams tikslams diplomatijos (angl. „checkbook diplomacy“), kadangi nepaisant 13 mlrd. dolerių finansinės paramos koalicijos veiksams atremti Irako invazijai į Kuveitą, Japonija nepaisė tarptautinio spaudimo ir nedislokavo savo karių į konflikto zoną. JAV reikalavo Japonijos finansinio ir fizinio indėlio, tačiau ribojama šalies Konstitucijos nuostatų Japonija galėjo teikti tik finansinę paramą. Reaguodama į tai Japonija 1992 m. metais priėmė Taikaus bendradarbiavimo įstatymą, kuris leido ne tik civiliniam, tačiau ir kariniam personalui prisijungti prie JTO taikos palaikymo operacijų. Nepaisant to, Japonijos Savigynos pajėgos (angl. „Self defence forces“ – SDF) vis vien susidūrė su sunkumais, kadangi įstatymas numatė labai griežtus ribojimus SDF dalyvavimui tokiose operacijose.

Be to, šalies priklausomybė tarptautinėje politikoje nuo JAV darė didžiulę įtaką priimamiems politiniams sprendimams, o tai skatino Japoniją ignoruoti kaip visavertį tarptautinės sistemos veikėją¹¹². Negana to, nepaisant būnant svarbiausia tarptautinių organizacijų rėmėja ir Rytų Azijos regiono ekonomikos skatintoja Japonija retai sulaukdavo tarptautinio ar regioninio pripažinimo ir neturėjo reikšmingos įtakos, kurią dar labiau sumažino šalies ekonominė recesija¹¹³. Šalies vidaus politikos problemos ir šalies tarptautinis įvaizdis neišvengiamai iškėlė nacionalinės regeneracijos poreikį. Kilusi nacionalizmo banga iš esmės tapo šios psichologinio – emocinio nepasitenkinimo šalies silpnumu ir nacionalinio išdidumo bei Japonijos tapatybės atgaivinimo išraiška¹¹⁴. Pasak Japonijos Temple universiteto Azijos studijų programos vadovo Jeff Kingston, to priežastimi tapo ir nepasitenkinimas Japonijos subordinacija JAV atžvilgiu ir siekis tarptautinėje politikoje įgyti daugiau savarankiškumo¹¹⁵. Vertinant santykius su Kinija buvo išskirtos pagrindinės politikos kryptys, tokios kaip kariuomenės stiprinimas bei tarptautinio aktyvumo skatinimas, kurias visuomenė priėmė kaip būtinybę siekti tarptautinės pagarbos Japonijai, kadangi iš šalies viduje buvo pradėta reikšti vis daugiau nepasitenkinimo dėl Japonijos „nykštukės“ įvaizdžio¹¹⁶.

1993-1994 m. Šiaurės Korėjos branduolinio ginklo krizė, kurią 1995-1996 m. sekė Taivano sąsaioriaus krizė taip pat pareikalavo Japonijos persvarstyti savo gynybinius poreikius ir persvarstyti būtinybę keisti teisineis normas, kuriomis apibrėžiamas SDF panaudojimas. 1996 m. buvo paskelbta bendra JAV ir Japonijos saugumo deklaracija (angl. „Japan-U.S. joint declaration on

¹¹¹Miyashita A., Japanese Foreign Policy: The International-Domestic Nexus, kn. *Foreign Policy in Comparative Perspective: Domestic and International Influences on State Behaviour*, beasley R. K., et. al, Washington D.C.: CQ Press 2002, p.144-145.

¹¹²McCormack G., p. 248

¹¹³Matthews E. A., p. 80-83.

¹¹⁴Sasaki T., A new Era of Nationalism?, *Journal of Japanese Trade and Industry*, vol. 20, 2001, p. 8-11.

¹¹⁵Kingston J., *Japan's Quiet Transformation: Social Change and Civil Society in the Twenty-first Century*, 2004, London: Routledge, p. 229.

¹¹⁶Matthews E. A., p. 83.

security alliance for the 21st century¹¹⁷), kuri labiau atitiko to meto tarptautinę situaciją. Remiantis ja, 1997 m. buvo peržiūrėtos JAV-Japonijos gynybos bendradarbiavimo gairės, kurios suteikė Japonijai galimybę SDF naudoti nekarinėms operacijoms, kaip paramos vienetus JAV kariuomenei ir, vadovaujantis JTO Saugumo tarybos rezoliucijomis, vykdyti laivų patikrinimus tarptautiniuose vandenyse¹¹⁸. Kaip išskiria Azijos regioninį saugumą analizuojantis Bhubhinder Singh, Japonijos Vyriausybė sulaukė vis daugiau spaudimo keisti vidinius šalies ribojimus, kurie trukdo valstybės aktyvesniam vaidmeniui tarptautinėje arenoje. Kito Azijos politikos eksperto Gilbert Rozman teigimu, tai paskatino Japonijos dešinėsios pakraipos politikus ieškoti naujos tautinės tapatybės¹¹⁹.

Nepaisant Japonijos deklaruojamo noro didinti savo įsitraukimą į tarptautines taikos palaikymo ir stabilizavimo operacijas, šalies pilnas potencialas yra apribotas pacifistinio visuomenės požiūrio. Tai ypatingai aiškiai matoma šalies institucinėje sąrangoje, kur tik 2007 m. Japonijos gynybos agentūra įgavo pilnateisės ministerijos statusą. Be to, visuotinis pacifizmas pasireiškia ir pasipriešinimu keičiant šalies „taikos Konstituciją“, kuri riboja šalies karinės galios stiprinimą. Pacifizmas tapo Japonijos kultūros svarbiu bruožu, kuris riboja šalies vadovų veiksmus.

Japonijos demonstruojama politika paremta demokratių vertybių išsaugojimu ir jų puoselėjimu. Stipri šalies ekonomika leidžia save pozicionuoti kaip svarbią pasaulio ir regiono veikėją, nepaisant ją aplenkusios Kinijos. Šalis save mato lydere Rytų Azijos – Ramiojo vandenyno regione ir siekia svarbesnio vaidmens JTO. Nors teritoriniu atžvilgiu Japonija regione yra sąlyginai nedidelė valstybė, tačiau Japonija suvokia savo, kaip JAV sąjungininko, svarbą. Toks Japonijos ir JAV aljanso svarbos iškėlimas kelia įtampą santykiuose su tokiomis regiono valstybėmis kaip Šiaurės Korėja ir Kinija.

Nepaisant išorinio spaudimo didinti karinius pajėgumus ir jų panaudojimo laisvę, Japonija save riboja laikydamasi gynybinės karinės jėgos tapatybės idėjos. Tai geriausiai parodo jos išlaidos kariniam biudžetui, kurios siekia 1 proc. šalies BVP. Šie apribojimai sukuria priešpriešą Japonijos siekiui tapti, kariniu požiūriu, „normalia valstybe“, nepaisant to, jog šalis finansuoja 20 proc. JTO biudžeto ir yra antra pagal dydį finansuotoja po JAV (22 proc.)¹²⁰.

Pastebėtina, kad Kinijos bei Šiaurės Korėjos sugrėsminimas paskatino visuomenę palaikyti ryžtingesnes valstybės užsienio ir saugumo politikos idėjas¹²¹ ir buvo suaktyvintas saugumo

¹¹⁷ Japan-U.S. joint declaration on security alliance for the 21st century, 1996, balandžio 17 d., prieiga per internetą <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/security.html>>, (žiūrėta 2016-10-10).

¹¹⁸ Tanaka H., Japan's Debate on Constitutional Reinterpretation: Paving the Way for Collective Self-Defense, *East Asia Insights*, vol 9., 2014 m. vasario mėn., prieiga per internetą <<http://www.jcie.or.jp/insights/9-1.html>> (žiūrėta 2016-01-10).

¹¹⁹ Rozman G., Japan's quest for great power identity, *Orbis*, vol. 46, nr. 1, 2002 m. sausio mėn., p. 73-91.

¹²⁰ Žr. Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2009, JTO Sekretoriatas, 2008-12-24, prieiga per internetą <https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/UN_Finance/assessment2009.pdf> (žiūrėta 2016-03-02).

¹²¹ Sasada H., Youth and Nationalism in Japan, *SAIS Review*, vol. 26, 2006, p. 115.

srities bendradarbiavimas su JAV. Svarbu išskirti, jog prie Japonijos savo tarptautinio nesaugumo suvokimo labiausiai prisidėjo sustiprėjusi Kinija. Toks regioninės galios pokytis Kinijos naudai bei spartus Kinijos kariuomenės augimas ir modernizavimas tarp japonų nacionalistų iškėlė „Kinijos grėsmės“ problemą¹²². Tuo pačiu metu, eskaluojamos istorinės dvišalių santykių nuoskaudos ir aktyviai pradėjęs reikštis prieš japonus nukreiptas Kinijos nacionalizmas dar labiau sustiprino nacionalistines nuotaikas Kinijos atžvilgiu¹²³.

Vis dažniau apžvalgininkai pabrėžia nacionalistškų politikų ir aktyvistų įtaką Japonijos politikos formavimui¹²⁴. Jie sugeba konsoliduoti šalies jaunimą ir nacionalistines pažiūras jiems pateikia ne tik per organizuojamus protestus, tačiau ir per socialinius tinklus ar internete talpinamus vaizdo įrašus¹²⁵. Politinės grupės „Laikykis, Japonija!“ (jap. „Ganbare Nippon!“) lyderis Toshio Tamogami valdo kabelinę televiziją, kuri daugiausiai transliuoja nacionalistinio turinio laidas. Taip pat veikia nedidelė Japonijos Tekančios saulės politinė partija, kuri dažniausiai veikia opozicijoje, nepaisant kuri iš didžiųjų partijų valdytų šalį. Kartu pastebimos ir kitos aktyvistų grupės, remiamos įtakingų asmenų ir verslo sektoriaus¹²⁶. Viena tokių grupių yra „Naujojo išsilavinimo grupė“, kuri deklaruoja siekianti Japonijos tapatybės stiprinimo.

„Japonijos konferencija“ (jap. „Nippon Kaigi“) yra nepartinė politinė organizacija, įkurta 1997 m., kurioje apytiksliai yra 38 000 narių. Ši organizacija, per savo ryšius, gali daryti įtaką įstatymo leidžiamajai ir vykdomajai valdžioms, o Japonijos dabartinis Ministras Pirmininkas S. Abe yra šios organizacijos parlamentinės lygos specialusis patarėjas¹²⁷. Šios grupės nariai pasisako už tautos ginklavinimą, už tvirtos pozicijos dėl teritorinių ginčų Kinijos atžvilgiu laikymąsi bei už konstitucijos keitimą.

Ši grupė prieš dešimtmetį sugebėjo surinkti 3,6 mln. parašų, kuriais buvo reikalaujama keisti švietimo sistemą ir įtraukti privalomą patriotinį moksleivių indoktrinavimą. Šiuo metu organizacijos pagrindinis tikslas yra surinkti 10 milijonų Japonijos piliečių parašų, reikalingų nacionalinio referendumo dėl šalies Konstitucijos keitimo, kuriuo norima pašalinti pacifistinį devintąjį straipsnį¹²⁸.

Japonijos Nacionalinės policijos agentūros duomenimis 1996 – 2013 m. šalyje veikė daugiau kaip 1000 dešiniųjų radikalų grupių (jap. Uyoku dantai), kurioms priklauso apytikriai 100

¹²²Matthews E. A., p. 81

¹²³Cunningham P. J., *Jumping to the Right*, Japan Focus, 2005-02-15, prieiga per internetą <<http://apjif.org/-Philip-J.-Cunningham/3216/article.html>>, (žiūrėta 2016-03-05);

¹²⁴Žr. Hayashi Y., *Japan's Nationalist Movement Strengthens*, *The Wall Street Journal*, 2012-08-14, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390444130304577558364214636398>> (žiūrėta 2016-03-20).

¹²⁵Ten pat.

¹²⁶Ten pat.

¹²⁷Right side up. A powerful if little-reported ground claims it can restore the prewar order, *The Economist*, 2015-06-06, prieiga per internetą <<http://www.economist.com/news/asia/21653676-powerful-if-little-reported-group-claims-it-can-restore-pre-war-order-right-side-up>> (žiūrėta 2016-02-22).

¹²⁸Ten pat.

000 narių. Šios grupės Japonijoje yra gerai žinomos dėl savo nuolatos vykdomos propagandos skleidimo veiklos ir nuolatinių protestų prie Kinijos, Šiaurės Korėjos ar Rusijos ambasadų. Šių grupių politiniai įsitikinimai yra skirtingi, tačiau jos visos pasižymi keletu bendrų bruožų: siekia pabrėžti japonų tautos išskirtinumą, yra priešiški nusiteikę komunizmo ir marksizmo atžvilgiu ir prieš Japonijos pedagogų sąjungą, kuri priešinasi Japonijos nacionalinių simbolių ir valstybinio himno naudojimui. Tradiciškai jie yra nusiteikę prieš Rusiją, Kiniją bei Šiaurės Korėją dėl tokių problemų, kaip komunizmo sklaida, bei Senkaku ir Kurilų salų suvereno.

Svarbu išskirti ir tai, kad Japonijoje sumažėjo kairiųjų-pacifistinių pažiūrų politikų, kurie anksčiau aktyviai opozicionavo dešiniams-nacionalistams. Kairiosios ideologijos silpnėjimas Japonijoje matomas per tokių visuomenės grupių, kaip Japonijos pedagogų sąjungos, kuri priešinasi nacionalistinei indoktrinacijai, nykimą bei DJP bei Japonijos komunistų partijos įtakos silpnėjimą. Šių politinių partijų menkėjanti įtaka pastebima per tendenciją jų narių Japonijos Parlamente skaičiaus mažėjimą nuo XX a. pab. Šios politinės jėgos sumenko, o DJP net nusprendė atsisakyti savo kairiosios ideologijos bei 1994 m. prisijungė prie LDP ir pasislinko į centro-dešinės politinį spektrą¹²⁹. Po šio žingsnio kairioji politinė kryptis ir realus pasipriešinimas nacionalistinei ar neonacionalistinei Japonijos politikos kryptčiai susilpnėjo¹³⁰.

Japonija išgyvena tapatybės krizę, prasidėjusią dar Šaltojo karo metais, kuriam pasibaigus Japonijai tarptautinė bendruomenė darė nuolatinį spaudimą aktyviau įsitraukti į pasaulinės taikos ir stabilumo užtikrinimo mechanizmus, tačiau šalis buvo ribojama pacifistinės konstitucijos ir pasyviai pacifistinio visuomenės mentaliteto. Vienintelė galimybė įsitraukti į šiuos mechanizmus buvo per JAV-Japonijos aljansą tačiau tokia Japonijos priklausomybė nuo JAV tarp japonų kėlė nepasitenkinimą dėl nesavarankiškos užsienio politikos. Šalies lyderiai ne kartą ieškojo galimybių tapti visaverčiais tarptautinės sistemos veikėjais ir siekė sukurti ne tik šalies, kaip ekonominės, tačiau ir diplomatinės bei karinės galios įvaizdį. Išaugus Kinijos karinei galiai ir padažnėjus abipusėms priešiško nacionalizmo apraiškoms Japonijoje ir Kinijoje, Tokijuje paskatino kalbas apie būtinybę stiprinti karines pajėgas. Karinės galios stiprinimas visuomenėje vertinamas prieštaringai dėl didžiosios dalies japonų saviidentifikacijos su pacifistine tauta, tačiau šalyje veikiančios dešiniųjų radikalų organizacijos, tokios kaip „Ganbare Nippon!“ ar „Nippon Kaigi“, aktyviais veiksmais demonstruoja ryžtingesnę politikos, daugiausiai Kinijos atžvilgiu, siekį.

¹²⁹Sasada H., p. 117-118.

¹³⁰McCormack G., p. 262.

3. ATVEJO ANALIZĖ: GINČO DĖL SENKAKU SALŲ ĮTAKA JAPONIJOS UŽSIENIO POLITIKAI KINIJOS ATŽVILGIU

Dvišaliai santykiai, kurie susiję su teritoriniu integralumu ir suverenu tapo viena didžiausių diplomatinio dialogo tarp Japonijos ir Kinijos problemų, kadangi tai nuolatos abiejose valstybėse sukelia nacionalizmo stiprėjimą ir iššaukia visuomenės bei Vyriausybės neproporcingas reakcijas¹³¹. Nacionalizmas didina tarpvalstybinę įtampą ir trukdo priimti bet kokius racionalius sprendimus, susijusius su Senkaku salų bei aplink jas esančių vandenų teritoriniu suverenu. Naudojantis neoklasikinio realizmo teorine prieiga, 2010 ir 2012 m. Senkaku konfliktų analize siekiama įvertinti nacionalizmo daromos įtakos Japonijos užsienio politikai mastą. Pirmiausia nagrinėjamos konflikto dėl Senkaku salų istorinės prielaidos, kurios leidžia įvertinti šio konflikto svarbą japonams ir kinams. Vėliau atliekama su 2010 m. Kinijos žvejybinio laivo sulaikymu susijusių Kinijos ir Japonijos Vyriausybių bei šalių piliečių reakcijų į susidariusią situaciją analizė bei nagrinėjami JAV, kaip atvirai savo interesus Rytų Azijos regione demonstruojančios valstybės, diplomatiniai veiksmai. Galiausiai, siekiant išskirti nacionalizmo įtakos Japonijos užsienio politikos formavimui pokytį, analizuojamas 2012 m. dalies Senkaku salų privatizavimo klausimas, kuriame apimami tie patys aspektai kaip ir 2010 m. konflikto analizėje.

3.1. Konflikto istorinės prielaidos ir salų statuso teisinis reguliavimas

Japonijos ir Kinijos konfliktas dėl Rytų Kinijos jūroje esančių Senkaku salų priklausomybės tęsiasi daugiau kaip penkis dešimtmečius, tačiau salų priklausomybės pagrindimui remiamasi ir kur kas senesniais istoriniais faktais. Min G. Koo išskiria salų „simbolinę, politinę, ekonominę ir istorinę reikšmę“¹³² abiem valstybėms.

Japonija ir Kinija turi savas salų priklausomybės versijas ir jas aršiai gina¹³³. Kinijos oficialaus diskurso teigimu, Senkaku salos Kinijos jurisdikcijoje buvo nuo XIV a. ir priklausė dar Mingų dinastijai. Nurodoma, kad tuometinė salų paskirtis – žvejų užuovėja bei gynybos nuo japonų piratų placdarmas. Čingų dinastijos laikotarpiu (1644-1911) Kinija tvirtina salų administravimą perdavusi Taiwanui, kuris buvo viena iš Kinijos imperijos dalių¹³⁴, tačiau nenurodo jog kada nors

¹³¹Roy D., *Stirring Samurai, Disapproving Dragon: Japan's Growing Security Activity and Sino-Japan Relations*, APCSS Occasional Paper Series, Honolulu: Asia-Pacific Center for Security Studies, 2003, p. 3.

¹³²Min G. Koo, *Island Disputes and Maritime Regime Building in East Asia. Between a Rock and a Hard Place*, London, New York: Springer, 2009, p. 104

¹³³Hagstrom L., *Japan's China policy: A relational power analysis*, Oxon: Routledge, 2005, p. 115-116.

¹³⁴State Council Information Office, The People's Republic of China, White Paper on Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China, September 2012, prieiga per internetą <<http://en.people.cn/90785/7960320.html>> (žiūrėta 2016-10-12)

salose būtų buvusios įrengtos nuolatinės gyvenvietės. Tuo tarpu Japonija kaltinama salas prisijungusi po Kinijos-Japonijos karo 1895 m. pasirašyta Shimonoseki sutartimi, o po Antrojo pasaulinio karo Japonija buvo įpareigota grąžinti okupuotas teritorijas, tarp kurių patenka ir Senkaku salas.

Savo teises į salas Japonija argumentuoja tuo, kad pagal tarptautinės teisės normas iki 1985 m. salas buvo laikomis *terra nullius*, o Kinijos istoriniai įrodymai nėra pakankami pagal tuo metu galiojusias tarptautinės teisės nuostatas. Shimonoseki sutartis šių salų neapėmė, kadangi japonai salas rado ir prisijungė kaip atrastas žemes, o Kinija tuo metu nepateikė jokių pretenzijų.

Istoriniuose įrašuose randama duomenų, kad nuo 1895 m. Senkaku salose retkarčiais apsigyvendavo japonai, o 1920 m. vienos iš salų, Ishigaki, kuri buvo priskirta Okinavos prefektūrai, gyventojai audros metu iš jūros išgelbėjo kinų žvejus. Po šio įvykio Kinijos konsulas, įsikūręs Nagasakyje, išsiuntė oficialią padėką Ishigaki salos gyventojams, kurioje žvejų išgelbėjimo vieta buvo įvardinta kaip „Yaeyama regione esančios Senkaku salos, priklausančios Japonijos imperijos Okinavos prefektūrai“¹³⁵.

Po Antrojo pasaulinio karo Japonijoje prasidėjo nacionalinės tapatybės rekonstrukcija, neigiant tautos kaltę dėl karo bei vaizduojant Japoniją, kaip karo auką. Buvo daroma prielaida, jog Kinijos teritorinės pretenzijos japonams yra nepagrįstos, tačiau Kinijoje prasidėjo priešiška reakcija, kadangi, pasitelkiant istorijos interpretavimą, Japonija, kaip valstybė ir visuomenė, tapo priešiško objekto kinams¹³⁶. Tai nulėmė, jog abi visuomenės ir jų tarpusavio priešiškumas įsitvirtino visuomenės nuomonėje, kuri yra svarbus veiksnys darantis įtaką Japonijos politikų sprendimams.

Taip pat labai svarbu, kad Senkaku salų konfliktas abiem valstybėms nėra vienintelė neišspręsta teritorinė problema. Nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos Japonija su Rusijos Federacija neišsprendžia Kurilų salų priklausomybės klausimo. Tuo tarpu Kinija, kaip dar keturios Pietryčių Azijos valstybės, reiškia savo pretenzijas į Spratly salas Pietų Kinijos jūroje. Japonijos ir Kinijos konfliktas turi didelę politinę reikšmę ne tik abiem valstybėms, tačiau tai gali sukurti precedentą ir šių šalių kitų teritorinių ginčų sprendimams¹³⁷.

Nuo 1953 m. iki 1972 m. Senkaku salas administravo JAV, į kurias teisės buvo perduotos po 1951 m. Taikos sutarties su Japonija¹³⁸ pasirašymo. 1971 m. pasirašius Okinavos grąžinimo sutartį, kartu su Okinava salas buvo grąžintos Japonijai. Aktyvūs politiniai ginčai tarp Kinijos ir Japonijos dėl Senkaku salų priklausomybės įsibėgėjo praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio pabaigoje, kai 1968 metais atlikus moksliniai tyrimus buvo nustatyta, kad aplink salas

¹³⁵A Ikeda T., Getting Senkaku history right, *The diplomat*, prieiga per internetą <<http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/>> (žiūrėta 2016-10-15)

¹³⁶He Y., National mythmaking and the problems of history in Sino-Japanese relations, kn. *Japan's Relations with China. Facing a rising power*, Lam P. E., London, New York: Routledge, 2006, p. 71.

¹³⁷Koo M. G., p. 105.

¹³⁸Treaty of Peace with Japan, 1951, San Francisco, prieiga per internetą <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>> (žiūrėta 2016-10-14).

esančiose teritorijose tikėtini dideli energetinių išteklių (gamtinių dujų ir naftos) klodai¹³⁹. Tai sukėlė Kinijos nepasitenkinimą ir buvo vis kas keleri metai paaštrėjančio konflikto pradžia. Svarbu išskirti ir tai, kad pretenzijas į salas reiškia ir Kinijos respublika – Taivanas. Vis dėlto, kadangi Japonija nuo 1972 m. palaiko diplomatinis santykius su Kinija, Taivanas, kaip oficialiai nepripažįstama valstybė, lieka nuošalyje ir šiame darbe nėra nagrinėjamos Taivano pretenzijos į Senkaku. Be to Kinija savinasi Taivano interesus salų atžvilgiu, lygiai taip pat, kaip laiko Taivaną savo šalies provincija.

Galima išskirti šešias pagrindines Senkaku salų konflikto aktyvėjimo bangas. (1) 1970-1972 m., (2) 1990-1992 m., (3) 1996 m., (4) 2004 m., (5) 2010 m. ir (6) 2012 m. Šiame skyriuje aprašomos pirmosios keturios, o paskutiniosios dvi bus plačiau analizuojami kitame skyriuje, kuris skirtas išsamiam įvykių aprašymui ir politikų bei visuomenių reakcijų analizei.

Pirmasis konflikto suaktyvėjimas įvyko 1970-1972 m., kuomet JAV Japonija nutraukė Okinavos okupaciją ir visų salų valdymo teises, įskaitant ir Senkaku, sugrąžino Japonijai. Tuomet pirmą kartą Kinija išreiškė savo pretenzijas į Senkaku salas. Kinija pateikė istorinius argumentus, kuriais remiantis, iki 1895 m. pasibaigusio Kinijos-Japonijos karo salos priklausė Kinijai, o pagal Japonijos Antrojo pasaulinio karo kapituliacijos susitarimą visos aneksuotos teritorijos privalo būti sugrąžintos jas prieš tai valdžiusioms valstybėms. Kinijos režimas stengėsi kuo greičiau išspręsti šį ginčą, kadangi suprato, jog laikui bėgant Kinijos pozicijos šiuo klausimu tik silpnės. Pagal to meto Kinijos oficialią poziciją Japonija aneksavo šalies teritoriją ir tai galėjo būti laikoma priežastimi skelbti karą. Tačiau karinis konfliktas neprasidėjo, o nuo 1972 m., pradėjus normalizuoti dvišaliams santykiams, iki 1978 m. buvo parengta ir pasirašyta „Kinijos ir Japonijos taikos ir bendradarbiavimo sutartis“¹⁴⁰. Esminiai sutarties teiginiai apėmė taikaus sugyvenimo ir taikaus konfliktų sprendimo priemones. Šioje sutartyje nėra jokių užuominų apie ginčo dėl Senkaku salų sprendimą, tačiau išskirta „pagarba <...> teritoriniam integralumui“¹⁴¹.

Antruoju konflikto paaštrėjimu galima laikyti 1990-1992 m. laikotarpį, kai nuo 1990 m. japonų nacionalistinių pažiūrų aktyvistai dažnai pradėjo lankytis Senkaku salose ir atstatinėjo ten anksčiau veikusį švyturį, kuris turėjo sustiprinti Japonijos pozicijas ginče dėl salų. Kinijoje tai sukėlė didelio masto protestus ir paskatino kinų nacionalistus pačius plaukti iki salų ir jose išsilaipinti taip išreiškiant Kinijos teisę į salas¹⁴². Abiejose valstybėse prasidėję protestai sparčiai blogino Japonijos ir Kinijos diplomatinis santykius, o 1992 m. Kinija priėmė įstatymą dėl teritorinės jūros ir gretutinės

¹³⁹ Koo M. G., p. 106.

¹⁴⁰ „Treaty of peace and friendship between Japan and the People's Republic of China“, 1978 m., Japonijos užsienio reikalų ministerija, prieiga per internetą <<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/treaty78.html>> (žiūrėta 2015-11-25).

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Fravel M. T., *Explaining Stability in the Senkaku (Diaoyu) Islands Dispute*, 2010, p. 152, prieiga per internetą <<http://taylorfravel.com/documents/research/fravel.2010.stability.senkakus.pdf>> (žiūrėta 2016-03-01).

zonos, kurio pagalba šalis siekė išplėsti savo teritorinius, kad jie apimtų Senkaku salas¹⁴³. Japonijos vyriausybė viešai, kaip nelegalų, pasmerkė tokį Kinijos žingsnį.

Trečiasis nesutarimų suaktyvėjimas dar vadinamas antruoju švyturio incidentu, vyko 1996 m., kai japonų nacionalistai salose pradėjo statyti antrą švyturį ir siekė jį įteisinti kaip oficialų statinį. Šis įvykis taip pat susilaukė daug dėmesio iš Kinijos visuomenės, o šeši protestuotojai iš Hong Kongo žuvo bandydami nuplaukti į salas, o Japonija buvo kaltinama dėl „atgimstančio militarizmo“¹⁴⁴. Kinija pradėjo nesėkmingą diplomatinį protestą, kurio tikslas buvo Japonijos Vyriausybę priversti nugriauti švyturį. Dešimtys tūkstančių protestuotojų išėjo į Hong Kongo gatves, o Taivano žvejai, solidarizuodamiesi su kinais, plaukė į Senkaku salas ir jose kėlė Kinijos vėliavas¹⁴⁵. Japonija į tai reagavo prie salų nusiųsdama savo karinius laivus, kurie turėjo perimti protestuotojų valtis. Nors ir nebuvo panaudota karinė jėga, tačiau kariuomenės įsikišimas konstatavo konflikto svarbos padidėjimą. Japonijos Vyriausybė kinams siūlė neeskaluoti konflikto ir iš naujo pradėti diskusiją dėl salų nuosavybės, tačiau Kinija tai daryti atsisakė.

Ketvirtoji dvišalės įtampos dėl Senkaku salų suaktyvėjimo banga įvyko 2004 m. Japonijos vyriausybė oficialiai pripažino vieno iš salose esančių švyturių priklausomybę Japonijos valstybei ir paskelbė apie savo planus kuo greičiau pradėti naštos išteklių paieška aplink salas¹⁴⁶. Kovo 24 d. nacionalistai iš Kinijos išsilaipino salose, o Japonijos pakrantės apsaugos tarnyba juos nedelsiant sulaikė¹⁴⁷. Po šio incidento Kinijos užsienio reikalų ministerija atšaukė vizitą į Japoniją, kurio metu turėjo būti pasirašyta nauja paskolos Japonijai sutartis, o tai iššaukė diplomatinį ir ekonominių santykių atšalinimą, o abiejose šalyse prasidėjo masiniai protestai¹⁴⁸. Šįkart karinis jūrų laivynas į dvišalių santykių sprendimą sprendimą įtrauktas nebuvo.

Šiuolaikinį teisinį Senkaku salų režimą ir teritorinio suvereno teisę kodifikuoja Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (UNCLOS), kurią Japonija ir Kinija ratifikavo 1996 m. Konvencija sukūrė precedentą, kuomet viena svarbiausių valstybių priežasčių siekiant suvereno į salas teisės tapo išskirtinė ekonominė zona (EEZ), supanti salas¹⁴⁹. Pagal UNCLOS apibrėžimą EEZ

¹⁴³ Schultz F., The territorial dispute over the Senkaku/Diaoyu-islands, causes and historical Justifications of the claims by Japan and China, *Crossroads*, vol. 7, 2013, prieiga per internetą

<http://www.eacrh.net/ojs/index.php/crossroads/article/view/32/Vol7_Schultz_html> (žiūrėta 2016-11-20).

¹⁴⁴ Ten pat.

¹⁴⁵ Taiwan patrol ships arrive in Diaoyu Island waters, *CCTV*, 2012-09-14, prieiga per internetą

<<http://english.cntv.cn/program/china24/20120914/101855.shtml>> (žiūrėta 2016-01-08).

¹⁴⁶ Schultz F.

¹⁴⁷ Ten pat.

¹⁴⁸ Žr. Przystup J. J., *Not Quite All about Sovereignty – But Close*, 2004, prieiga per internetą

<http://csis.org/files/media/isis/pubs/0402qjapan_china.pdf> (žiūrėta 2016-02-02)

¹⁴⁹ Ramos-Mrosovsky C., International Law's Unhelpful Role in the Senkaku Islands, *University of Pennsylvania Journal of International Law* (2009), prieiga per internetą

<<http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume29/issue4/RamosMrosovsky29U.Pa.J.%27IL.%282008%29.pdf>> (žiūrėta 2016-10-10)

yra „išskirtinė ekonominė zona yra už teritorinės jūros esantis ir su ja besiribojantis rajonas, kuriame galioja <...> ypatingas teisinis režimas, pagal kurį visos pakrantės valstybės teisės ir jurisdikcija bei kitų valstybių teisės ir laisvės yra nustatytos atitinkamomis šios konvencijos nuostatomis“¹⁵⁰. Taip pat konvencijos 56 str. numato, jog išskirtinėje ekonominėje zonoje valstybėms suvereno teise priklauso teisė žvalgyti ir eksploatuoti gamtinius resursus¹⁵¹. Galima daryti prielaidą, jog būtent ši konvencija paskatino valstybių varžymąsi dėl jūrinių teritorijų. Tačiau UNCLOS 121 straipsnyje yra pabrėžiama, jog „Uolos, kurios netinka gyventi žmonėms arba vykdyti savarankišką ekonominę veiklą, neturi savo išskirtinės ekonominės zonos ar kontinentinio šelfo“¹⁵², o tai kuria Senkaku salų precedentą, kadangi salos yra apibūdinamos kaip uolinės, neturinčios nuolatinių gyventojų. Tačiau kaip pastebi teisinį salų statusą nagrinėjantis tarptautinės teisės ekspertas C. Ramos-Mrosovsky, ginčą dėl salų tarp Japonijos ir Kinijos ypatingai aštrina tai, kad dalis tarptautinės teisės specialistų bent kai kurias Senkaku salas išskiria kaip visateisius konvencijos subjektus, turinčius savo EEZ¹⁵³.

Remiantis UNCLOS problemų kelia ir geografinė salų bei EEZ padėtis, aplinkinių valstybių atžvilgiu, kadangi yra nustatyta, jog „išskirtinės ekonominės zonos plotis negali viršyti 200 jūrmylių nuo bazinių linijų, nuo kurių yra matuojamas teritorinės jūros plotis“¹⁵⁴. Problema kyla dėl to, kad sąlyginai nedidelėje Rytų Kinijos jūroje, kurios plačiausia vietą tesudaro 360 jūrmylių, persidengia valstybių EEZ¹⁵⁵, o UNCLOS numatytos tokių konfliktų sprendimo priemonės nėra efektyvios, kadangi šalys nesutaria dėl ginčytinos teritorijos dalinimo pusiau. Japonija Senkaku salų iš viso nelaiko ginčytinos priklausomybės teritoriniu vienetu, o Kinija nenuolaidžiaudama nuolatos reiškia savo „istorine teises“ į šias teritorijas. Japonijos tolimesnį bekompromisį siekį demonstruoti savo Senkaku salų suvereno teisę gali paskatinti ir tai, kad 2016 m. liepos 12 d. Tarptautinis tribunolas Kinijos nenaudai priėmė sprendimą dėl Filipinų suvereno teisės pažeidimo Pietų Kinijos jūroje, kurioje Kinija reiškė „istorines teises“ į išteklius Pietų Kinijos jūroje¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 1982, 55 str., prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=221141&p_query=%20j%FBr%F8%20%20%20%20%20teis%EBs%20kodifikavimas&p_tr2=2> žiūrėta (2016-10-10).

¹⁵¹ Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 56 str.

¹⁵² Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 121 str.

¹⁵³ Ramos-Mrosovsky C., *International Law's Unhelpful Role in the Senkaku Islands*, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, p. 912.

¹⁵⁴ Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 57 str.

¹⁵⁵ Ramos-Mrosovsky C., *International Law's Unhelpful Role in the Senkaku Islands*, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, p. 913.

¹⁵⁶ Perlez J., *Tribunal rejects Beijing's claims in South China sea*, *New York Times*, 2016-07-12, prieiga per internetą <http://www.nytimes.com/2016/07/13/world/asia/south-china-sea-hague-ruling-philippines.html?_r=0> (žiūrėta 2016-11-11).

3.2. 2010 ir 2012 m. konfliktų dėl Senkaku salų analizė

Istorinės Senkaku salų priklausomybės problematikos analizė rodo, jog ši problema yra viena iš kertinių dvišaliuose santykiuose, tačiau daugiau kaip penkis dešimtmečius ji buvo nesprendžiama/neišsprendžiama. Tuo tarpu 2010 ir 2010 m. incidentai paskatino Kinijos ir Japonijos aktyvesnius veiksmus, kurių analizė parodo reikšmingą nacionalizmo įtaką dvišalėje diplomatijoje.

3.2.1. 2010 m. Kinijos žvejybinio laivo ir Japonijos pakrantės apsaugos laivų susidūrimas

2010 m. rugsėjo mėn. 7 d. Kinijos žvejybinis laivas prie Senkaku salų esančiuose vandenyse taranavo ir apgadino du Japonijos pakrantės apsaugos laivus¹⁵⁷. Po šio incidento žvejybinio laivo kapitonas Qixiong Zhan buvo sulaikytas ir įkalintas beveik dviem savaitėms, nors savo kaltę neigė tvirtindamas, jog Diaoyutai salos (Kinijoje tokiu pavadinimu vadinamos Senkaku salos) yra Kinijos dalis, todėl žvejyba prie jų yra legali. Šie japonų veiksmai sukėlė diplomatinį ginčą tarp Pekino ir Tokijo. Rugsėjo 8-19 dienomis Kinijos Vyriausybė šešis kartu iškviėtė Japonijos ambasadorių Kinijoje ir reikalavo pastarojo paaiškinimų dėl įvykusio incidento.

Incidentą sprendimą labai apsunkino Japonijos vidaus politikos aplinkybės, kadangi JDP vadovaujančia politine partija tapo tik 2009 m. ir Vyriausybei trūko užsienio politikos patirties. Be to, iki 2010 m. birželio 8 d. šaliai vadovavęs Yukio Hatoyama laikėsi nuolaidžiavimo Kinijai pozicijos, tačiau jis atsistatydino ir vadovavimą Vyriausybei laikinai perėmė Naoto Kan, kuris rugsėjo 14 d. tapo šalies PM ir performavo ministrų kabinetą. Incidento metu ministras, atsakingas už Pakrantės apsaugą, buvo Seiji Maehara, pasižymėjęs kaip Japonijos gynybos stiprinimo šalininkas ir laikėsi griežtos pozicijos Kinijos atžvilgiu. Iki ministrų kabineto performavimo Užsienio reikalų ministerijai vadovavo Katsuya Okada, kuris taip pat buvo ryžingos politikos šalininkas ir kartu su S. Maehara smerkė Kinijos laivo kapitono veiksmus¹⁵⁸. Rugsėjo 17 d. S. Maeharai tapus Užsienio reikalų ministru, pirmosios savo spaudos konferencijos metu jis pažymėjo, kad šią problemą Japonija spręs išmintingai, remiantis šalies įstatymais. Toks Užsienio reikalų ministro delsimas spręsti problemą iššaukė Kinijos ir Japonijos visuomenių reakcijas, nukreiptas ne tik į patį konfliktą, tačiau ir į Japonijos Vyriausybės veiksmus.

¹⁵⁷Tiezzi S., Japan Seeks Chinese Compensation Over 2010 Boat Collision Incident, *The Diplomat*, 2014-02-14, prieiga per internetą <<http://thediplomat.com/2014/02/japan-seeks-chinese-compensation-over-2010-boat-collision-incident/>> (žiūrėta 2016-03-28).

¹⁵⁸Takahara A., The Senkaku Trawler Collision Incident, kn. *The Okinawa question: regional security, the US-Japan alliance, and Futenma*, Mochizuki, M., Washington, D.C.: Sigur Center for Asian Studies, 2011, p.9.

Sulaikymo faktas Kinijos visuomenėje buvo sutiktas ypatingai priešišškai ir jau kitą dieną po incidento (rugsėjo mėn. 8 d.) nevyriausybinės žvejų interesų grupės pradėjo protestus Pekino gatvėse bei prie Japonijos ambasados. Protestuotojai, demonstruodami savo patriotiškumą ir prieš Japoniją nukreiptą poziciją išreiškė viešomis akcijomis, kuriose buvo aktyviai naudojama tautinė simbolika (šalies vėliava, giedamas nacionalinis Kinijos himnas) bei demonstruojami plakatai, kuriais reikalauta Japonijos pasitraukimo iš Senkaku salų. Japonijos ambasadai buvo įteiktas oficialus protestuotojų pareiškimas.

Šanchajuje, prie Japonijos konsulato, protestai tęsėsi nuo rugsėjo 8 iki 18 d., kurių metu konsulato darbuotojams buvo įteiktos kelios peticijos bei protesto pareiškimai¹⁵⁹. Rugsėjo 12 d. Tiandzine įvyko vandalų išpuolis prieš privačią japonišką mokyklą, po kurio buvo sustiprinta ne tik mokyklos, tačiau ir kitų Japonijos kultūrinių institucijų Kinijoje apsauga. Japoniškų mokyklų veikla buvo sustabdyta iki rugsėjo 18 d. Rugsėjo 13 d. Hong Kongo žvejai susirinko protestuoti prie Japonijos konsulato. Protestuotojai degino Japonijos vėliavas ir skanduotėmis reikalavo Japonijai pasitraukti iš Senkaku salų. Protestuose dalyvavo ir Hong Kongo politinių partijų atstovai, kurie oficialiai reikalavo nedelsiant paleisti sulaikytą žvejybinio laivo kapitoną¹⁶⁰.

Rugsėjo 18 d. Pekine prasidėjo pakartotiniai protestai prie Japonijos ambasados, kurių metu asmenys, vilkintys marškinėliais su užrašu „Priešintis Japonijai“, reikalavo Japonijos atsitraukimo iš Senkaku salų. Protesto metu buvo dalinami Kinijos žemėlapiai, kuriuose Senkaku įtraukta kaip suvereni šalies teritorija ir skandavo šūkius „Kinija amžinai!“. Dėl iškilusio pavojaus prie ambasados buvo sustiprintos policijos pajėgos, kurios buvo pasirengusios riausių malšinimui. Ambasada buvo uždaryta, o policija užtvėrė aplinkines gatves, kad būtų išvengta galimo protestuotojų ir apskritai chaoso išplitimo po miestą. Protestai vyko ir kituose Kinijos miestuose, o tai pareikalavo tvarkos palaikymui stiprinti policijos pajėgas ir stiprinti Japonijos verslo bei kultūrinių centrų apsaugą.

Rugsėjo 19 d., pratęsus laivo kapitono sulaikymo terminą dešimčiai dienų, Kinijoje imtasi griežtesnių veiksmų Japonijos ir japonų atžvilgiu. Tai paskatino Kiniją atšaukti oficialius dvišalius ministrų lygio susitikimus ir buvo nutrauktas retųjų metalų eksportas į Japoniją¹⁶¹. Tuo tarpu Japonijos Vyriausybė oficialiai teigė, kad nevyksta jokie teritoriniai ginčai dėl Senkaku, tačiau paskyrė 650 mln. JAV dolerių tam, kad būtų sumažinta iškastinių žaliavų priklausomybė nuo Kinijos,

¹⁵⁹Ramzy A., Anti-Japan Sentiment Gains Strength in China, *TIME*, 2010-09-22, prieiga per internetą <<http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2020721,00.html>> (žiūrėta 2016-03-12).

¹⁶⁰Sakai T., Rekindling China-Japan Conflict: The Senkaku/Diaoyutai Island Clash, *The Asia-Pacific Journal*, vol. 8, 2010-09-27, prieiga per internetą <<http://apjif.org/-Tanaka-Sakai/3418/article.html>> (žiūrėta 2016-03-30).

¹⁶¹Yamaguchi M., China rare earth exports to Japan still halted, *Bloomberg Business*, 2010-10-21, prieiga per internetą <<http://www.businessweek.com/ap/financialnews/D9J02PF01.htm>> (žiūrėta 2016-02-12).

o tai demonstravo Vyriausybės pozicijos neaiškumą¹⁶² dėl deklaruojamo santykių su Kinija stabilumo ir sustiprino japonų skepticizmą Vyriausybės atžvilgiu.

Rugsėjo 20 d. Kinijos žemyninėje dalyje esančioje šalies karinėje teritorijoje Hebei provincijoje buvo sulaikyti keturi Japonijos piliečiai, kurie buvo apkaltinti šnipinėjimu. Svarbu pastebėti, jog net ir neįvykus laivų incidentui, šis įvykis būtų pakenkęs dvišaliams santykiams, tačiau šiame kontekste įvykiai buvo susieti ir tai tapo pagrindiniu svertu, reikalaujant Q. Zhan paleidimo¹⁶³. Spalio 1-3 d. Japonijos dienraštis „Yomiuri Shimbun“ atliko visuomenės apklausą, kurios rezultatai parodė, jog 89 procentų respondentų nuomone, Kinijos priemonės, darant spaudimą dėl incidento Japonijai, buvo neadekvačios, o 94 proc. teigė, kad Kinijai reikalaujant atsiprašyti ir kompensuoti dėl kapitono sulaikymo – Japonijos Vyriausybė neturėtų nusileisti. 84 proc. respondentų Kiniją laikė nepatikima valstybe, ir 90 proc. apklaustųjų pripažino, kad iš Japonijos Vyriausybės tikisi aiškaus salų suvereno išreiškimo tarptautinei bendruomenei¹⁶⁴. Ši visuomenės apklausa yra viena iš daugelio, kuri rodė tarp japonų kilusį nepasitenkinimą Kinijos veiksmais konflikte dėl salų ir aiškią nuomonę, kokią poziciją turėtų užimti Japonijos Vyriausybė.

Nepaisant to, jog JAV nuolatos siekė vengti Senkaku salų neginčytino suvereno pripažinimo kuriai nors iš valstybių, rugsėjo 23 d. JAV Valstybės sekretorė Hillary Clinton Japonijos užsienių reikalų ministrui Seiji Maehara teigė, jog Senkaku salų ir aplinkinių vandenų gynimą reglamentuoja Dvišalio bendradarbiavimo ir saugumo sutartis tarp JAV ir Japonijos, kuri įpareigoja JAV ginti Japonijos teritoriją nuo trečiųjų šalių puolimo¹⁶⁵. Tą pačią dieną organizuotoje spaudos konferencijoje JAV Gynybos sekretorius Robert Gates pasakė, jog prasidėjus kariniams konfliktui dėl Senkaku salų „Vašingtonas gerbs savo karinį įsipareigojimą įsikišti“¹⁶⁶. Toks teiginys patvirtino prieš mėnesį JAV Gynybos departamento išsakytą poziciją, kad JAV nekvestionuos Senkaku salų suvereno klausimo ir tikisi, kad Japonija ir Kinija savo ginčus išspręs taikiai. Taip pat buvo pabrėžta, kad „Penktasis 1960 m. pasirašytos JAV-Japonijos bendradarbiavimo sutarties straipsnis apima visas Japonijos administracines teritorijas. Niekas nepasikeitė“¹⁶⁷. Toks patvirtinimas Tokijui leido įvertinti

¹⁶²Hagström L., ‘Power Shift’ in East Asia? A Critical Reappraisal of Narratives on the Diaoyu/Senkaku Islands Incident in 2010, *The Chinese Journal of International Politics*, vol. 5, 2012, p. 285.

¹⁶³Hagström L., p. 281.

¹⁶⁴Yomiuri Shimbun October 2010 Telephone Public Opinion Poll 2010-10-(01-03), *The Mansfield Asian Opinion Poll Database*, prieiga per internetą <<http://www.mansfieldfdn.org/backup/polls/2010/poll-10-31.htm>> (žiūrėta 2016-03-29).

¹⁶⁵McCormack G., Small Islands-Big Problem: Senkaku/Diaoyu and Weight of History and geography in China-Japan Relations, *The Asia-Pacific Journal*, 2011-01-03, prieiga per internetą <<http://apjjf.org/2011/9/1/Gavan-McCormack/3464/article.html>> (žiūrėta 2016-02-26).

¹⁶⁶Park S., The East China Sea Dispute: Short-Term Victory and Long-Term Loss for China?, 2010-11-01, prieiga per internetą <<http://www.brookings.edu/research/papers/2010/11/01-east-china-sea-park>> (žiūrėta 2016-03-30).

¹⁶⁷JAV Valstybės departamento atstovo Croweley, P. J. pranešimas spaudai, 2010-08-16, prieiga per internetą <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2010/08/146001.htm>> (žiūrėta 2016-02-20).

JAV pasiryžimą palaikyti Japoniją galinčios kilti grėsmės atveju, o tai tapo svarbiausiu Japonijos užsienio politikos pasiekimu susijusiu su šiuo konfliktu.

Ši krizė baigėsi, kai rugsėjo 24 d. Japonijos valstybinis kaltintojas paskelbė apie kapitono paleidimą, argumentuodamas įvykio diplomatine įtaka dvišaliams santykiams. Po tokio pareiškimo politinė opozicija Japonijoje Vyriausybę pradėjo kaltinti nesugebėjimu spręsti incidento. Laivo kapitono paleidimas Kinijoje buvo įvertintas, kaip diplomatinė pergalė¹⁶⁸, o Japonijoje pasirodė kaltinimai dėl šalies Vyriausybės silpnumo sprendžiant tokio lygio problemas. Japonijos Ministras Pirmininkas Naoto Kan tvirtino, kad toks veiksmas buvo atliktas siekiant abipusės naudos Japonijos santykiuose su Kinija, tačiau atsisakė oficialiai atsiprašyti ar kompensuoti Q. Zhang sulaikymą, nors to reikalavo Kinija. Grįžęs į Kiniją Q. Zhan nelegaliais veiksmais jis kaltino Japoniją, ir tvirtino, jog jo sulaikymas buvo neteisėtas. Tokią žvejų poziciją palaikė Kinijos Vyriausybė.

2010 m. spalio mėn. 2 d. Japonijoje, Tokijuje ir dar šešiuose miestuose prasidėjo tūkstantinės pilietinės demonstracijos, kurių metu buvo reiškiamas nepasitenkinimas Japonijos Vyriausybės pastangomis spręsti neseniai įvykusį incidentą. Protestams vadovavo buvęs Japonijos oro savigynos pajėgų štabo viršininkas, organizacijos „Laikykis, Japonija!“ (jap. „Ganbare Nippon!“) lyderis T. Tamogami.

T. Tamogami teigimu „Japonija, remiantis tarptautine teise, turėjo sulaikyti laivo kapitoną, tačiau [Kinija] žino, kad Japonija tokių veiksmų nesiims, todėl mes esame nuvertinami“¹⁶⁹. Renginio organizatoriai Kiniją kaltino perdėtai agresyvia reakcija į laivų susidūrimą ir kritikavo Japonijos Vyriausybės nesugebėjimą atlaikyti Kinijos spaudimo. Panašūs dešiniojo sparno aktyvistų susibūrimai įvyko visoje šalyje esančiose trisdešimtyje prefektūrų, o tai rodo teritorinių ginčų jautrumą Japonijoje¹⁷⁰. Kaip pabrėžė viena protestų dalyvių Yuri Kima, anksčiau nacionalistinės pakraipos protestai daugiausiai pritraukdavo vyresnio amžiaus žmones, tačiau pastarasis incidentas suaktyvino jaunąją Japonijos kartą, kurie interneto pagalba buriasi į forumus ir socialinius tinklus¹⁷¹. Šiame renginyje nedalyvavo oficialūs šalies politikos atstovai, tačiau buvo kviečiamas LDP narys, dabartinis šalies Ministras Pirmininkas S. Abe, kuris anksčiau dalyvaudavo šios organizacijos rengiamuose protestuose.

Spalio 4 d. internete pasirodė nutekintas vaizdo įrašas, kuriame užfiksuotas ankščiau minėtas laivų susidūrimas prie Senkaku salų. Įrašą paviešino vienas iš Japonijos Pakrantės Apsaugos tarnybos narių, o tokius veiksmus Japonijos Vyriausybė traktavo kaip konfidencialumo ir saugumo

¹⁶⁸Takahashi K., China signals V for victory, *Asia Times*, 2010-10-05, prieiga per internetą <<http://www.atimes.com/atimes/Japan/LJ05Dh01.html>> (žiūrėta 2016-03-05).

¹⁶⁹China accused of invading disputed islands, CNN, 2010-10-02, prieiga per internetą <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/10/02/japan.anti.china.protest/index.html>> (žiūrėta 2016-03-05).

¹⁷⁰Koh Y., Tokyo Protests Blast China's Response to Collision, *The Wall Street Journal*, 2010-10-03, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704419504575527664218726440>> (žiūrėta 2016-03-05).

¹⁷¹Ten pat.

pažeidimą. Nors šalies vadovybė demonstravo susirūpinimą, dėl po paviešinimo galinčių kilti neigiamų reakcijų iš Kinijos, Kinijos Vyriausybė sureagavo šaltai. Kinijos Užsienio reikalų ministerijos atstovas spaudai padarė pareiškimą, kuriuo teigė „norintis pasikartoti, kad Japonijos patruliniai laivai sutrukdė, privertė pakeisti kryptį ir apsupo Kinijos žvejybinį laivą ir dėl to įvyko susidūrimas“¹⁷².

Spalio 6 d. prasidėjo dar viena protestų banga Japonijoje, kuria buvo reaguojama į internete pasirodžiusį vaizdo įrašą, kuriame užfiksuotas Kinijos žvejybinio laivo susidūrimas su Japonijos patruliavimo laivais. Nacionalistinio judėjimo „Ganbare Nippon!“ lyderis T. Tamogami teigė esantis įsitikinęs, kad vaizdo įrašas Japonijos piliečiams atskleidė tiesą apie įvykius prie Senkaku salų, o Vyriausybę kaltino slepiant tiesą¹⁷³. Reaguodami į Tokijo nesugebėjimą spręsti šio incidento ir didėjančią visuomenės spaudimą daug regioninių JDP lyderių išreiškė nepasitenkinimą ir dalis jų pasitraukė iš partijos¹⁷⁴.

2010 m., po incidento, tarp japonų pastebimas stiprus pasitikėjimo Kinija sumažėjimas. Palyginus su 2009 m., kai 33.4 proc. japonų šalies santykių su Kinija nelaikė gerais, 2010 m. gruodžio mėn. šis skaičius išaugo iki 88.6 proc. Tokie apklausų rezultatai atskleidė, jog Japonijos visuomenėje įsigalėjęs nepasitikėjimas Kinija tapo didžiausias nuo 1986 m.¹⁷⁵.

Internetinės žiniasklaidos naudojimą viešojoje diplomatijoje nagrinėjusi Simona Puikytė¹⁷⁶ išskiria masinių informavimo priemonių įtaką valstybių įvaizdžio viena kitos atžvilgiu formavimui ir konflikto suvokimui. Jos atliktoje analizėje išskiriamas nuo 2010 m. rugsėjo 7 d. Japonijos internetinėje žiniasklaidoje dominuojantis motyvas, jog „svarbiausias įvykis, kuris pastūmėjo link susipriešinimo ir konflikto naujos eskalacijos bangos yra būtent neadekvati Kinijos reakcija, kurią Japonijos atstovai netgi pavadino „isteriška“<...>“¹⁷⁷. Išskiriama, jog laivo kapitono sulaikymas nėra politinis, o jį politizavo Kinijos neadekvati reakcija, bei pažymimas Kinijos reakcijų aršumas Japonijos atžvilgiu. Kinijos pozicija dėl konflikto sprendimo apibūdinta kaip bekompromisė, o „situaciją galima pataisyti tik jeigu Kinija pati imsis kažkokių veiksmų <...>, kadangi Japonija, numanomai, jau viską padarė iš savo pusės“¹⁷⁸.

¹⁷² Oficialus Kinijos generalinio konsulato JAV pranešimas, „China reiterates video cannot conceal Japan's illegal actions near Diaoyu Islands, 2010-11-06, prieiga per internetą <<http://www.chinaconsulatechicago.org/eng/zt/zgwjzc/t766970.htm>> (žiūrėta 2016-02-25).

¹⁷³ Gallagher C., „Japan protesters rally over China, Kana s APEC looms, *Reuters*, 2010-11-06, prieiga per internetą <<http://in.reuters.com/article/idINIndia-52713420101106>> (žiūrėta 2016-03-12).

¹⁷⁴ JDP Regional Chapters Angry; Candidates Reject Party Support, Members Leave amid Confusion, *The Daily Yomiuri*, January 15, 2011.

¹⁷⁵ Przystup J. J., Japan-China Relations: troubled Waters to Calm Seas?, *Comparative Connections*, vol 12, no 4, 2011 m. sausio mėn..

¹⁷⁶ Puikytė S., „Internetinės žiniasklaidos naudojimas viešojoje diplomatijoje: konflikto dėl Diaoyu / Senkaku salų atvejis“, magistro baigiamasis darbas, VDU, Regionistikos katedra, 2011, Kaunas.

¹⁷⁷ Puikytė S., p. 36

¹⁷⁸ Ten pat.

Taip pat Japonijos žiniasklaida aktyviai stengėsi neigti Kinijos viešai pabrėžiamus taikaus iškilimo principus, nes Kinijos karinė galia auga, kaip auga ir jos agresyvumas¹⁷⁹. Buvo prognozuojamas Kinijos agresyvumo augimas, tačiau kartu išskirta, jog tai tik „paaugliškos“ galios demonstravimas¹⁸⁰.

2010 m. rugsėjo 7 d. įvykęs Kinijos žvejybinio laivo susidūrimas su Japonijos Pakrantės apsaugos tarnybos laivais ir šį įvykį sekęs laivo kapitono sulaikymas sukėlė didelį rezonansą tarp abiejų valstybių politikų ir piliečių. Kinijos Vyriausybė darė nuolatinį spaudimą Japonijai dėl laivo kapitono paleidimo, tuo tarpu incidento metu Japonijoje ministrų kabinetui laikinai vadovavo Naoto Kan, o Vyriausybė buvo nevieninga sprendžiant susidariusią situaciją. Tai paskatino Vyriausybės neveiksnumą ir klausimo sprendimas buvo atidėliojamas iki kol sulaikytas kapitonas buvo paleistas nepateikus jokių kaltinimų. Kinija tai interpretavo kaip savo diplomatinę pergalę, o Japonijoje kilo didelis nepasitenkinimas ne tik dėl Kinijos veiksmų, tačiau ir dėl Japonijos Vyriausybės neryžtingumo. Toks nepasitenkinimas paskatino Vyriausybės politika nepatenkintų asmenų visuotinius protestus įvairiuose Japonijos miestuose. Beveik 90 proc. japonų po šio įvykio santykių su Kinija nelaikė gerais, o tai rodė, kad nepasitikėjimas Kinija tapo didžiausiu nuo Šaltojo Karo pabaigos. Japonijos Vyriausybė nesugebėjo tinkamai įvertinti visuomenės lūkesčių ir pasinaudoti visuomenėje gaju priešiškos Kinijos įvaizdžiu bei tai išnaudoti užsienio politikoje Kinijos atžvilgiu, kartu mobilizuojant nacionalistinių pažiūrų piliečius.

Japonijos svarbiausias su incidentu susijęs užsienio politikos pasiekimas buvo tas, kad JAV patvirtino savo įsipareigojimus ginti Japonijos teritorinį vientisumą ir patvirtino, kad į ginčytinos Senkaku salos yra traktuojamos kaip suvereni Japonijos dalis. Tai paneigė nuogastavimus, jog Y. Hatoyama vykdyta koncentravimosi į Aziją ir JAV-Japonijos aljanso svarbos mažinimo politika pakenkė Tokijo ir Vašingtono dvišaliams santykiams.

3.2.2. 2012 m. Japonijos vyriausybės įvykdyta Senkaku salų nacionalizacija

Kita didelė konfrontacija dėl Senkaku salų prasidėjo 2012 m., kuri paskatino abi konflikto puses imtis ryžtingesnių veiksmų, pagrįstų savo teritorinėms pretenzijoms.

Reakcijas į salų nacionalizaciją, nuo balandžio 16 d. Shintaro Ishihara pareiškimo dėl planuojamo salų pirkimo ir vėlesnius įvykius galima suskirstyti į tris etapus. Tokijo meras S. Ishihara paskelbė apie derybas dėl trijų Senkaku salų pirkimo iš privačių jų savininkų –Kurihara šeimos,

¹⁷⁹Puikytė S., p. 39.

¹⁸⁰Ten pat.

centrinė Japonijos valdžia pripažino nieko nežinojusi apie tokius S. Ishihara planus, tačiau neneigė, kad Vyriausybė taip pat palaikė ryšius su salų savininkais¹⁸¹. Balandžio 16 d. vizito JAV metu Tokijo meras paskelbė, kad jis svarsto apie salų įsigijimą¹⁸². Jis aiškiai išskyrė, kad tokius veiksmus skatina Vyriausybės nesugebėjimas tinkamai ginti Japonijos suvereniteto, o pareiškimo vieta buvo pasirinkta siekiant gauti JAV palaikymą Japonijos teritoriniams integralumui.

Iš pradžių kinai laikėsi tvirtos, tačiau neišsukiančios pozicijos. Balandžio 18 d. Kinijos užsienio reikalų ministerijos atstovas paskelbė, jog Senkakau salos yra suvereni Kinijos teritorijos dalis, o bet kokie Japonijos vienašališki veiksmai, susiję su salomis, yra neteisėti ir nekeičia fakto, jog jos priklauso Kinijai¹⁸³. Taip pat buvo pabrėžtos S. Ishihara nacionalistinės nuostatos bei išskirta, jog Kinija „imsis visų reikalingų priemonių apginti salų suvereną“¹⁸⁴. Balandžio mėn. pabaigoje Kinijos Valstybės vandenų administracija paskelbė apie planus salas ir jas supančius vandenius paskelbti strateginės svarbos objektu ir apie pasiryžimą saugoti jų aplinką bei vystyti jūrinius resursus. O gegužės 3 d. pasiryžimą ginti teritorijų suvereną parodė ir Kinijos karinis laivynas, kuris, pirmą kartą po S. Ishihara pareiškimo, prie salų nusiuntė du savo laivus¹⁸⁵. Dvišalius santykius dar labiau pablogino S. Ishihara pasiūlymas gegužės 14-18 d. Tokijuje surengti Pasaulio Uigurų kongresas. Kinija tai priėmė kaip dar vieną Japonijos nacionalistinį žingsnį, o Kinijos komunistų partijos tarptautinio departamento vadovas Jiarui Wang pabrėžė, jog Senkaku ir uigurų problemos Kinijoje šiuo metu yra pačios svarbiausios, o šią poziciją visuomenei plačiai paskleidė Kinijos televizijos transliuotojai¹⁸⁶. 2012 m. Kinija pirmą kartą Senkaku problemą įvardino kaip nacionalinio lygmens klausimą.

Japonijos Ministras Pirmininkas Yoshihiko Noda buvo nepatenkintas S. Ishihara paskelbtais salų pirkimo planais, kadangi baiminosi, jog nacionalistinių pažiūrų Tokijo meras savo veiksmais salose komplikuos dvišalius valstybių santykius. Tačiau taip pat buvo baiminamasi, jog S. Ishihara tokiu būdu siekia prieš 2012 m. pabaigoje vyksiančius rinkimus mobilizuoti nacionalistinių

¹⁸¹Hongo J., Ito M., Governor seen as goading administration into action, *The Japan Times*, 2012-04-16, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/news/2012/04/18/national/governor-seen-as-goading-administration-into-action/#.UZX8Mq7Ppak>> (žiūrėta 2016-03-02).

¹⁸²Wamock E., Tokyo Governor Steams Ahead With Island Purchase Plan, *The Wall Street Journal*, 2012-04-24, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2012/04/24/tokyo-governor-steams-ahead-with-island-purchase-plan/>> (žiūrėta 2016-03-06).

¹⁸³„Užsienio reikalų ministerijos atstovo spaudai W. Liu spaudos konfeencija“, Kinijos užsienio reikalų ministerija, 2012-04-18, prieiga per internetą <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw/s2510/2511/t925289.shtml>> (žiūrėta 2016-01-03).

¹⁸⁴Wang H., Commentary: Provocation by Japanese official over Diaoyu Islands detrimental to ties with China, *Xinhua News*, 2012-04-18, prieiga per internetą <http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-04/18/c_131535887.htm> (žiūrėta 2016-03-06).

¹⁸⁵Chinese ships near the Senkakus again, *The Japan Times*, 2012-05-04, prieiga per internetą <http://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/04/national/chinese-ships-near-senkakus-again/#.UZX_xa7Ppak> (žiūrėta 2016-02-08).

¹⁸⁶Are Senkakus a 'core interest' for China?, *The Japan Times*, 2012-05-24, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120524a8.html>> (žiūrėta 2016-03-10).

pažiūrų rinkėjus. Nepaisydamas JAV rekomendacijų neaštrinti Senkaku suvereno klausimo, Y. Noda liepos 7 d. oficialiai paskelbė apie jų pirkimą. Toks premjero įvykdytas salų nacionalizacijos planų paskelbimas parodė, jog salų pirkimas tapo ne vieno iš Japonijos nacionalistų, o Vyriausybės tikslu. Kinijoje pasireiškė nusivylimas tokiais veiksmais ir buvo teigiama, jog „kiekvieną kartą, kai Japonija žengia žingsnį į priekį, mes turime žengti pusantrą ar netgi du žingsnius, kad Japonija suprastų, jog agresija Kinijos atžvilgiu veda į pražūtį“¹⁸⁷.

Salų nacionalizacijos palaikymo Japonijoje augimą geriausiai iliustruoja rugsėjo mėnesį atliktų sociologinių apklausų rezultatai, rodantys, jog nacionalizaciją palaikė 73 proc. apklaustųjų. Tačiau svarbu pastebėti, kad 82 proc. respondentų išreiškė nepasitenkinimą Japonijos Vyriausybės pasyvumu, siekiant sustabdyti prieš Japoniją nukreiptus protestus Kinijoje¹⁸⁸. Tokį visuomenės ryžtingumas galima vertinti kaip 2010 m. įvykusio konflikto pasekmę, kada Japonijos vyriausybė, visuomenės vertinimu, nesiėmė atitinkamų veiksmų, kad būtų išspręsta situacija. Salų pirkimo idėją palaikė ir opozicinė politinė partija LDP, pareiškusi, jog tapę valdančiąją partija jie patys imtųsi nacionalizacijos. Dalis tuo metu valdžioje buvusios JDP narių taip pat palaikė tokią idėją, kaip galinčią sustiprinti jų politinį palaikymą šalyje.

Kinijoje buvo pasirodę svarstymų, jog netolimoje ateityje salose japonai dislokuos savo karius ir Japoniją kaltino, jog tokiais veiksmais Japonija siekia „įtraukti Vašingtoną į konfliktą tarp Pekino ir Tokijo“¹⁸⁹. Pačioje Japonijoje tokių svarstymų ar veiksmų, patvirtinančių šią prielaidą nebuvo.

Siekdama, jog Japonijos Vyriausybė anuliuotų pirkimo sutartį Kinija „leido“ savo piliečiams daugiau kaip šimte Kinijos miestų rengti prieš Japoniją nukreiptas protesto akcijas. Nepaisant to, kad Kinijos Vyriausybė neigė bet kokią savo kišimąsi į organizuojamus protestus, pasirodė pranešimų, kad kai kurios iš demonstracijų buvo skatinamos vyriausybinių institucijų¹⁹⁰. Buvo vykdomi išpuoliai prieš prekybos ir gamybos įmones, kuriuos valdo japonai ir, ko nebūdavo ankstesnių protestų metu, Kinijoje buvo užpulti Japonijos piliečiai¹⁹¹. Tokiu būdu Japonijos Vyriausybei buvo daromas trejopas spaudimas iš Kinijos: Kinijos Vyriausybė, kariuomenė ir

¹⁸⁷Richardson M., Time to dial down Senkakus friction, *The Japan Times*, 2012-07-19, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/07/19/commentary/time-to-dial-down-senkakus-friction/#.VwDLG6R96Uk>> (žiūrėta 2016-03-15).

¹⁸⁸Drifte R., The Japan-China Confrontation Over the Senkaku/Diaoyu Islands – Between „shelving“ and „dispute escalation“, *The Asia-Pacific Journal*, vol 13, nr. 3, 2014-07-28, prieiga per internetą <<http://apjjf.org/2014/12/30/Reinhard-Drifte/4154/article.html>> (žiūrėta 2016-03-25).

¹⁸⁹Hong G., Diaoyu will remain China's, *China Daily*, 2012-09-11, prieiga per internetą <http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2012-09/11/content_15748746.htm> (žiūrėta 2016-03-07).

¹⁹⁰Wan W., Beijing both encourages and reins in anti-Japan protests, analysts say, *The Washington Post*, 2012-09-17, prieiga per internetą <https://www.washingtonpost.com/world/chinese-government-both-encourages-and-reins-in-anti-japan-protests-analysts-say/2012/09/17/53144ff0-00d8-11e2-b260-32f4a8db9b7e_story.html> (žiūrėta 2016-03-05).

¹⁹¹China-Japan Dispute Takes Rising Toll on Top Asian Economies, *Bloomberg News*, 2013-01-09, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/2013-01-08/china-japan-dispute-takes-rising-toll-of-asia-s-top-economies.html>> (žiūrėta 2016-03-10).

piliečiai. Mažiausiai devyniolikos Japonijos bankų, universitetų ir kitų institucijų patyrė kibernetines atakas¹⁹². Šie protestai buvo trumpalaikiai, kadangi buvo per daug rizikos, jog jie gali virsti demonstracijomis, nukreiptomis prieš Kinijos valdžią. Kaip pranešė Kinijos socialinių mokslų akademija, kai kurie sulaikyti protestuotojai net nežinojo kur yra Senkaku salos, o pagrindinis jų protesto motyvas – didėjanti turtinė atskirtis šalyje¹⁹³.

Protestai Pekine prasidėjo nuo rugpjūčio 15 d., o daugiau žmonių prie protestuotojų Japonijos ambasados prieigose prisijungė rugpjūčio 19 d. ir reikalavo salų Kinijai sugražinimo. Šenzeno mieste protestuotojai surengė eiseną ir reikalavo ginti Senkaku salas bei sunaikinti japonų imperializmą. Taip pat buvo raginama boikotuoti japoniškas prekes bei Vyriausybės reikalaujama atsiimti salas. Protesto dalyviai plėšė Japonijos vėliavas, daužė japoniškus automobilius bei parduotuvių, kurios prekiauja japoniškais prekėmis, vitrinas.

Kol vyko debatai dėl salų pirkimo, rugpjūčio 15 d. aktyvistai iš Hong Kongo, nepaisydami Japonijos pakrantės apsaugos tarnybos perspėjimų, nuplaukė ir išsilaipino Senkaku salose. Aktyvistai ir jų laivas buvo sulaikyti, tačiau po dviejų dienų jie buvo deportuoti. Trumpalaikis jų sulaikymas sukėlė diplomatinį konfliktą tarp Tokijo ir Pekino. Tačiau po kiek laiko Japonų nacionalistų grupė taip pat išsilaipino salose ir pareiškė Japonijos teises į salas. Šie įvykiai paskatino Japonijos vyriausybę paspartinti derybų dėl pirkimo procesą ir sutarė salas nupirkti už 25.95 milijonų JAV dolerių.

2012 m. rugsėjo 11 d. Japonijos Vyriausybė paskelbė formaliai nacionalizavusi Senkaku salas, o Kinija, vyriausybinio ir pilietinio lygiais, aršiai sureagavo į tokius Tokijo veiksmus. Kinijos teigimu, įvykdytas salų įsigijimas yra Kinijos teritorijos suvereno pažeidimas ir perspėjo besišansianti visų reikalingų priemonių savo interesų gynimui. Kinijos gynybos ministras pabrėžė, jog „Kinijos Vyriausybė ir karinės pajėgos laikysis tvirtos pozicijos <...> ginti savo tautos suvereną ir teritoriją“¹⁹⁴. Po šių pareiškimų Kinija į Rytų Kinijos jūrą, netoli Senkaku salų, nusiuntė 11 karinių laivų, o tokia situacija buvo įvertinta kaip Kinijos pasirengimas kariniams veiksams ir dar labiau sustiprino Japonijos nerimą dėl to, kad karinės pajėgos tampa vis svarbesnės Pekino užsienio politikos tikslų įgyvendinimui¹⁹⁵. Pastebėtina, kad pirmiausiai šis motyvas atsirado Japonijos žiniasklaidos priemonėse, o vėliau buvo įtrauktas ir į Japonijos Gynybos gaires.

¹⁹²Japanese websites come under attack as Senkaku squabble continues, *The Japan Times*, 2012-09-20, prieiga per internetą <www.japantimes.co.jp/text/nn20120920b7.html> (žiūrėta 2016-03-02).

¹⁹³Jakobson L., These Anti-Japan Protests Are Different, *The Wall Street Journal*, 2012-09-18, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443995604578003973201610476>> (žiūrėta 2016-03-02).

¹⁹⁴China voices protest to Japan over Diaoyu Islands, *China Daily*, 2012-09-11, prieiga per internetą <http://usa.chinadaily.com.cn/china/2012-09/11/content_15751091.htm> (žiūrėta 2016-02-26).

¹⁹⁵“Defense of Japan 2012”, Japonijos gynybos ministerija, prieiga per internetą <http://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2012/07_Part1_Chapter1_Sec3.pdf> (žiūrėta 2016-03-05).

Po dviejų dienų Kinijos Vyriausybė JTO pateikė jūrinį žemėlapi, kuriame Kinijos teritoriniai vandenys apima ir ginčytinas teritorijas¹⁹⁶. Tuo tarpu buvęs Taivano prezidentas Teng-hui Lee pabrėžė, jog Senkaku salos praeityje buvo Japonijos teritorija ir tai išlieka iki šiol¹⁹⁷.

Rugsėjo 15 d. visoje Kinijoje prasidėjo eisenos, kurių metu buvo reikalaujama boikotuoti japonišką produkciją, tačiau kai kuriuose miestuose demonstracijos tapo nevaldomos ir prasidėjo padeginėjimai bei kiti išpuoliai prieš Japonijos įmones bei jų produkciją¹⁹⁸. Keli tūkstančiai protestuotojų įsibrovė į Guangzhou mieste esantį viešbutį, kuriame įsikūręs Japonijos generalinis konsulas ir išdaužė jo langus bei įvykdė išpuolius prieš japonų restoraną. Jau kitą dieną Japonijos Ministras Pirmininkas paragino Kiniją prižiūrėti situaciją, kad nekiltų grėsmės Japonijos piliečiams ir verslui Kinijoje. Japonija žadėjo ir toliau laikytis salų nacionalizacijos plano, tačiau patikino, kad išlaikys visuomenės rimtį, bet to paties paprašė daryti iš Kinijos pusės¹⁹⁹.

Protestai dėl Senkaku salų nacionalizacijos prasidėjo ir JAV, kurių metu šalies kongresui buvo įteikta peticija, kuria reikalauta Japonijos ir Kinijos ginče laikytis neutralios pozicijos. Protestus organizavo JAV gyvenantys kinų kilmės asmenys²⁰⁰. JAV Gynybos sekretorius Leon Paneta pabrėžė, jog jam „nerimą kelia tai, kad šios valstybės [Japonija ir Kinija] įsitraukia į vienokias ar kitokias provokacija dėl salų, o tai didina tikimybę, jog netinkamas to įvertinimas vienoje ar kitoje pusėje gali iššaukti prievartą, kuri pradės atvirą konfliktą“²⁰¹.

Rugsėjo 17 d. Japonijos užsienio reikalų ministras vienašališkai paskelbė, kad tai, jog JAV gins salas yra savaime suprantama, tačiau tokia pozicija nebuvo suderinta su JAV atstovais. O jau kitą dieną JAV ambasadorius Kinijoje Gary Locke, vykdamas į Japonijos ambasadą, patyrė išpuolį, kai susirinkę prie ambasadų kinų protestuotojai buteliais apmėtė ambasados automobilį ir nuplėšę JAV vėliavą skandavo šūkius, nukreiptus prieš JAV-Japonijos Saugumo sutartį²⁰². Po šio incidento Kinija oficialiai atsiprašė ir pradėjo tyrimą. Tą pačią dieną kai kuriuose Kinijos miestuose

¹⁹⁶Seung-ha, H., China to Submit Diaoyu Islands' Nautical Charts to UN, Chinese Patrol Ships Deployed, *Airing News*, 2012-09-14, prieiga per internetą

<http://www.arirang.co.kr/News/News_View.asp?nseq=137056&code=Ne8&category=1> (žiūrėta 2016-03-03).

¹⁹⁷Taiwan ex-leader Lee draws fire over islands, *RNW media archive*, prieiga per internetą

<<https://www.mw.org/archive/taiwan-ex-leader-lee-draws-fire-over-islands>> (žiūrėta 2016-03-03).

¹⁹⁸Spegele B., Nakamichi T., Anti-Japan Protests Mount in China, *The Wall Street Journal*, 2012-09-16, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443720204578000092842756154>> (žiūrėta 2016-03-16).

¹⁹⁹Japan PM Noda urges China to prevent anti-Japan violence, *BBC news*, prieiga per internetą

<<http://www.bbc.com/news/world-asia-19614800>> (žiūrėta 2016-03-20).

²⁰⁰ROC, PRC flags fly together at anti-Japan protest in NY, *The China Post*, 2012-09-18, prieiga per internetą

<<http://www.chinapost.com.tw/asia/regional-news/2012/09/18/354675/ROC-PRC.htm>> (žiūrėta 2016-03-20).

²⁰¹Whitlock C., Panetta to urge China and Japan to tone down dispute, *The Washington Post*, 2012-09-16, prieiga per internetą <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/panetta-to-urge-china-and-japan-to-tone-down-dispute-over-islands/2012/09/16/9b6832c0-fff3-11e1-b916-7b5c8ce012c8_story.html?wprss=rss_homepage> (žiūrėta 2016-03-21).

²⁰²Makinen J., Cloud D. S., U.S. ambassador to China caught in Beijing protest; car damaged, *Los Angeles Times*, 2012-09-19, prieiga per internetą <http://latimesblogs.latimes.com/world_now/2012/09/us-ambassador-to-china-surrounded-by-protesters-car-damaged.html> (žiūrėta 2016-03-21).

buvo uždrausti dideli protestai, ribojama jų trukmė ir buvo sustiprinta Japonijos konsulatų apsauga²⁰³. Kitą dieną prasidėjo agresyvių protestuotojų sulaikymai, o rugpjūčio 19 d. protestų suvaldymui buvo pasitelkta riausių malšinimo policija, o piliečiai buvo raginami nutraukti tolimesnes demonstracijas. Kinijos Vyriausybė pažadėjo kompensuoti protestų metu užsienio kompanijų patirtus nuostolius.

Šie incidentai paskatino rugsėjo 17-18 d. uždaryti japonišką mokyklą Pekine, o „Honda“ koncernas laikinai sustabdė savo gamyklų veiklą Kinijoje. Panašiai elgėsi ir kitos Japonijos įmonės, įsikūrusios Kinijoje, tačiau po protestų suvaldymo Japonijos ambasada, kultūrinės įstaigos ir verslas išpuolių nebepatyrė²⁰⁴.

Pačioje Japonijoje pilietinių akcijų, nukreiptų prieš salų nacionalizaciją nebuvo, o tai rodo didžiosios dalies japonų visuomenės pritarimą Vyriausybės pozicijai, tačiau svarbu išskirti organizacijos „Ganbare Nippon!“ protestus rugsėjo 18 ir 22 dienomis. Pirmajame proteste dalyvavo apie 50 japonų, raginusių Japonijos Vyriausybę griežtinti poziciją Kinijos atžvilgiu. Kaip tvirtino vienas protesto dalyvių, „Vyriausybė nesprenžia šios problemos [Kinijos agresyvumo Japonijos atžvilgiu], tačiau LDP spęs, nes kol ši Vyriausybė nesiima veiksmų, žūsta piliečiai.²⁰⁵“ Šis pareiškimas aiškiai atspindi, kad „Ganbare Nippon!“ buvo suinteresuoti šalies valdžios pokyčiais, kadangi konservatyviojoje LDP nacionalistinės pakraipos politikai igavo vis daugiau svarbos, o jos lyderis S. Abe yra „vanagiškos“ politikos Kinijos atžvilgiu šalininkas. Svarbu ir tai, kad dalis japonų, iš šalies stebėję protestą, nesuprato jo esmės ir svarstė, jog tai yra kova dėl naudingųjų išteklių, o toks visuomenės atotrūkis leidžia daryti prielaidą, jog problemos aktualizacija kyla ne iš visuotinio, tačiau iš visuomenių grupių interesų. Antrojo protesto metu Tokijuje buvo surengta eisena, kurioje dalyvavo apie 800 žmonių, kurie ragino „skandinti kinų laivus Japonijos vandenyse“ bei salų neatiduoti „Pekino teroristams“²⁰⁶. Protestas buvo surengtas kaip atsakas Kinijoje vykusiems prieš Japoniją nukreiptiems protestams.

2012 m. konfrontacija prasidėjo po Tokijo mero Shintaro Ishihara išreikšto noro privatizuoti Senkaku salas. Kinija viešai reikė nepasitenkinimą tokiais planais ir pirmą kartą Senkaku problemą įvardino kaip nacionalinės svarbos. Tuo metu Japonijos Vyriausybei vadovavęs Yoshihiko Noda nusprendė salas nacionalizuoti ir taip neleisti nacionalistinių pažiūrų Tokijo merui jų naudoti

²⁰³Aredy, J. T., Amid Protests, Shanghai Protects Japanese Consulate ir Paid To Fix, *The Wall Street Journal*, 2012-09-19, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2012/09/19/amid-protests-shanghai-protects-japanese-consulate-it-paid-to-fix/>> (žiūrėta 2016-03-20).

²⁰⁴Mudie L., Clampdown on Anti-Japan Protests, *Radio Free Asia*, 2012-09-19, prieiga per internetą <<http://www.rfa.org/english/news/china/protests-09192012125754.html>> (žiūrėta 2016-03-20).

²⁰⁵Warnock E., Small Turnout for Anti-China Protest in Tokyo, *The Wall Street Journal*, 2012-09-18, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2012/09/18/small-turnout-for-anti-china-protest-in-tokyo/>> (žiūrėta 2016-03-20).

²⁰⁶„No to Beijing terrorists“: Japanese stage anti-China march pver islands reference, *Ruptly*, prieiga per internetą <<https://www.rt.com/news/japan-china-islands-demonstration-751/>> (žiūrėta 2016-03-22).

įtampos su Kinija eskalacijai ir nacionalistinių pažiūrų japonų mobilizavimui. Salų nacionalizacija Kinijoje sukėlė didelį pasipriešinimą ir daugiau kaip 90 proc. kinų pasisakė už kariuomenės naudojimą salų suvereno užtikrinimui. Tuo tarpu Japonijoje, nors ir palaikyta salų nacionalizacija, Vyriausybės populiarumas nuolatos smuko, o pagrindine to priežastimi tapo Japonijos tvirtos pozicijos Kinijos atžvilgiu neturėjimas/nedemonstravimas. Salų nacionalizacija nesulaukė pasipriešinimo valstybės viduje, o šią idėją entuziastingai palaikė ir opozicijoje buvusi Liberalų demokratų partija.

Kinija, siekdama, jog Japonija atšauktų salų pirkimo sutartį, darė trejopą spaudimą – vyriausybinį, visuomeninį ir karinį lygmenimis. Vyriausybė diplomatinėmis priemonėmis siekė paneigti Japonijos suvereno teises į Senkaku, Kinijoje prasidėjo didelio masto protestai ir išpuoliai prieš Japonijos kapitalo įmones, prekės ženklus, diplomatinės atstovybės ir pačius japonus, o Kinijos karinės jūrų pajėgos pradėjo nuolatinį patruliavimą prie salų. Tuo tarpu Japonijoje vykusiais protestais buvo reiškiamas nepasitikėjimas Vyriausybe ir jos nuolaidžiavimu dvišaliuose santykiuose su Kinija. JAV, nepaisant išreikšto nepritrimo salų nacionalizacijai, tačiau demonstruodama solidarumą su Japonija, šiuos įvykius stebėjo pasyviai ir reiskė susirūpinimą, jog didėjantis provokacijų skaičius gali sukelti atvirą abiejų valstybių konfliktą.

3.3. 2010 ir 2012 m. konfliktų įtaka Liberalų demokratų partijos iškilimui

Kai 2009 m. JDP tapo vadovaujančia, visuomenė tikėjosi didelių politinių permainų, tačiau JDP nesugebėjo įvykdyti rinkimų kampanijos metu žadėtų pensijų ir sveikatos apsaugos sistemos reformų. Vyriausybės pasiūlymas formuoti Rytų Azijos bendruomenę be JAV dalyvavimo pablogino Japonijos ir JAV dvišalius santykius. Be to, Vyriausybės nepatyrimas atsiskleidė per negebėjimą laikytis tvirtos pozicijos Kinijos atžvilgiu sprendžiant Senkaku salų problemą 2010 m. Vyriausybė nesugebėjo imtis reikiamų priemonių, kad būtų užkirstas 2012 m. rugpjūčio mėn. įvykęs Hong Kongo aktyvistų išsilaipinimas vienoje iš Senkaku salų, o po sulaikymo jie buvo iškart deportuoti į Hong Kongą. Valdančioji JDP nepasinaudojo salų nacionalizacija ir nesugebėjo mobilizuoti rinkėjų kitiems Parlamento rinkimams. Spalio mėn. atliktų tyrimų metu paaiškėjo, kad 84 proc. japonų buvo nepatenkinti Vyriausybės vykdoma užsienio ir saugumo politika²⁰⁷. Tačiau tai buvo tik viena iš problemų, kadangi JDP nesugebėjo laikytis rinkiminės programos ir išspręsti Okinavos karinės bazės perkėlimo klausimo, be to, 2011 m. įvykęs žemės drebėjimas, cunamis ir Fukušima atominės elektrinės avarija bei Vyriausybės nesugebėjimas greitai išspręsti kilusių problemų sukūrė papildomas neigiamas aplinkybes JDP valdymui. Kaip įvardino politikos mokslų

²⁰⁷Tsuruta, T., Kuromi, S., Miyai, T., Public opinion of China slumps, *Yomiuri Shimbun*, 2010-10-05, prieiga per internetą <www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101004003738> (žiūrėta 2016-02-20).

profesorius Kazuhisa Kawakami, „didžiausia JDP populiarumo nuosmukio priežastimi tapo nesugebėjimas išpildyti rinkiminių pažadų“²⁰⁸. Šis nusivylimas Vyriausybė nulėmė tai, kad 2012 m. gruodžio 16 d. vykusiuose Aukštesniųjų Parlamento rūmų rinkimuose dalyvavo mažiausias skaičius rinkėjų nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos – 59.3 proc.²⁰⁹.

Po 2012 m. vasaros ypatingai suaktyvėjusi Japonijos ir Kinijos konfrontacija dėl Senkaku salų ir Kinijoje prasidėję prieš japonus nukreipti pilietiniai neramumai Japonijos visuomenėje sukūrė grėsmės iš Kinijos nuojautą. 2012 m. pabaigoje LDP viduje konservatyvi partijos narių grupė buvo įtikinta, jog Japonijai reikia stipraus, už gynybą pasisakančio lyderio, kuris galėtų spręsti Kinijos problemą²¹⁰. Partija savo lyderiu išrinko S. Abe, kuris po savo pirmosios kadencijos 2006-2007 m., partijos narius ir Japonijos visuomenę įtikino, jog svarbiausias partijos prioritetas turi būti ekonominės reformos. Jis taip pat ragino užsienio politikoje laikytis pragmatizmo, tačiau jo nacionalistinės pažiūros taip pat buvo svarbus veiksnys.

Japonai, reaguodami į Senkaku problemą, išreiškė norintys stipraus šalies lyderio, kuris galėtų atsilaikyti prieš užsienio valstybių spaudimą ir užtikrinti šalies teritorinį suvereną. Tai paskatino 2012 m. gruodžio mėnesį Parlamento rinkimuose į Atstovų rūmus balsuoti už LDP, kurios lyderis S. Abe nurodė besilaikysiantis tvirtos pozicijos Kinijos atžvilgiu, ginsiantis Senkaku salas bei stiprinsiantis aljansą su JAV, tačiau svarbiausiu priešrinkiminiu siekiu tapo šalies ekonomikos gaivinimo programa, kuri dar vadinama „Abenomika“. Vos tapęs Ministru Pirmininku S. Abe pradėjo įgyvendinti agresyvią monetarinę bei lanksčią fiskalinę politiką ir ruošėsi struktūrinių reformų įgyvendinimui, o tokia ekonomikos skatinimo politika sustiprino Vyriausybės palaikymą visuomenėje ir trumpalaikiu periodu buvo labai veiksminga ir naudinga Vyriausybės įvaizdžiui. Vadovaudamasis asmeninėmis nuostatomis ar siekdamas dešiniųjų radikalų palaikymo S. Abe pradėjo įgyvendinti ir gynybos reformas, siekti konstitucijos keitimo bei švietimo politikos reformos.

Po šios pergalės, kaip teigia Kosuke Takahashi, pasaulis pradėjo suprasti tikrąsias S. Abe intencijas. <...> skatindamas nacionalizmo dvasią S. Abe tikisi sukelti Japonijos visuomenės pasitikėjimą savimi ir patriotizmą“²¹¹. Daugiau kaip po šešiasdešimties metų S. Abe išreiškė norą „atsitraukti nuo pokario režimo sugrąžinant Japoniją.“²¹² Premjeras nekonkretino, „atsitraukimo“

²⁰⁸Brinsley J, Reynolds I., Two-party Japan Democracy Undone in 39 Months as JDP Falls, *Bloomberg*, 2012-12-17, prieiga per internetą<<http://www.bloomberg.com/news/articles/2012-12-16/two-party-japan-democracy-undone-in-39-months-as-JDP-crumbles>> (žiūrėta 2016-02-25).

²⁰⁹Ten pat.

²¹⁰Berger T. U., Abes Perilous Patriotism. Why Japan's New Nationalism Still Creates Problems for the Region and the U.S.-Japanese Alliance, *Center for Strategic and International Studies*, 2014 m. spalio, p. 7, prieiga per internetą <http://csis.org/files/publication/141003_Berger_AbePerilousPatriotism_Web.pdf>(žiūrėta 2016-03-31).

²¹¹Takahashi K., „Shinzo Abe's Nationalist Strategy“, 2014-02-13, prieiga per internetą<<http://www.northallegheeny.org/cms/lib9/PA01001119/Centricity/Domain/1109/JapanNat.pdf>>(žiūrėta 2016-03-31).

²¹²S. Abe kalba „Japan is Back“, *Center for Strategic and International Studies*, 2013-02-22, prieiga per internetą<http://www.mofa.go.jp/announce/pm/abe/us_20130222en.html> (žiūrėta 2016-03-31).

apibrėžimo ir tai pačioje Japonijoje paskatino spekuliacijas, jog jis sieks „sugrąžinti“ karine, diplomatine ir ekonomine prasmėmis stiprią Japoniją. Tapęs Ministru Pirmininku S. Abe susitarė dėl dešimties vizitų į ASEAN valstybes per pirmuosius metus, o tai rodo, kad Japonija pradėjo ieškoti paramos savo vykdomai regioninei ir Kinijos politika. Tuo tarpu Kinijos vadovybė buvo ignoruojama²¹³. Tokia S. Abe politika, kuria siekiama stiprinti ryšius su Pietryčių Azijos valstybėmis buvo paremta tuo, kad dalis šių valstybių (Taivanas, Indonazija, Vietnamas, Filipinai ir Malaizija) taip pat įsivėlusios į įvairius teritorinius konfliktus su Kinija.

2013 m. vasario mėn. jis atnaujino konstitucijos keitimo darbo grupių veiklą ir pabrėžė, kad nuolatos grėsmingėjančios saugumo aplinkos akivaizdoje, kurioje yra Japonija, būtina rekonstruoti Japonijos saugumo teisinius pagrindus, kad Japonija galėtų atitinkamai atsakyti į tokius saugumo situacijos pokyčius²¹⁴. Svarbu tai, kad tokie S. Abe siūlomi pokyčiai pirmą kartą per 60 metų leistų Japonijai pereiti nuo nacionalinio savigynos prie kolektyvinio savigynos saugumo modelio.

Tai, kad japonų visuomenė iš esmės palaikė S. Abe retoriką ir pradėtą vykdyti politiką rodo LDP pergalė 2013 m. vykusiuose rinkimuose į aukštesniuosius Parlamentos rūmus, po kurių, kartu su savo koalicijos partneriais Komeito partija, jie rūmuose užsitikrino 136 iš 242 vietų. Nuo 2013 m. LDP turėjo daugumą žemesniuose Diet Atstovų rūmuose ir kartu su Komeito partija vadovavo Tarybų rūmams ir tai leido užsitikrinti stabilų šalies valdymą iki 2018 m. vyksiančių kitų nacionalinių rinkimų.

Tokia dviguba S. Abe pergalė buvo nulemta jo pradėtos vykdyti ekonominio skatinimo politikos, kuri pagyvino Japonijos eksportą ir tokiu būdu dešimtmečius trukęs ekonominis smukimas bent trumpam buvo stabilizuotas. Be to, jis daug dėmesio skyrė teritorinių ginčų su Kinija sprendimui, kurio ignoravimas suformavo prieš tai veikusios vyriausybės nepalankų įvaizdį. S. Abe laikėsi tvirtos pozicijos dėl salų suverenų ir palaikė pakrantės apsaugos patrulių aktyvius veiksmus, nukreiptus prieš Kinijos brovimąsi į Japonijos teritorinius vandenius. Tačiau tuo pačiu metu S. Abe vengė eskaluoti konfliktą ir nesiuntė karinių dalinių į ginčytinas salas ir jose nestatė naujų statinių.

2014 m. liepos mėnesį, remiantis darbo grupių rezultatais ir karinių pajėgų rekomendacijomis, buvo pateiktas naujas Japonijos Konstitucijos 9 straipsnio aiškinimas²¹⁵, kuriuo šalies karinėms pajėgoms suteiktas leidimas: (a) ginti prie Japonijos teritorijos trečiosios šalies užpultus JAV karinius laivus, net ir tuomet, jei jie būtų užpulti pirmiau, nei Japonija; (b) stabdyti ir tikrinti laivus, kurie įtariamai gabenantys ginkluotą trečiosios šalies JAV laivus puolantiems kariniams

²¹³Einhorn B., „Japan's Abe Looks for Asian Allies to Say No to China“, *Bloomberg*, 2013-11-18, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-11-18/japans-abe-looks-for-asian-allies-to-say-no-to-china>> (žiūrėta 2016-03-25).

²¹⁴Report of the Advisory Panel for Reconstruction of the Legal Basis for Security, 2014-05-15, p. 53. Prieiga per internetą <http://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyou2/dai7/houkoku_en.pdf> (žiūrėta 2016-03-05).

²¹⁵Minėtas straipsnis griežtai apibrėžia Japonijos karinių pajėgumų naudojimą tik savigynos tikslais Japonijos teritorijoje.

laivams; (c) JAV prašymu perimti balistines raketa, skriejančias virš Japonijos teritorijos, JAV link; (d) teikti karinę paramą puolamoms taikos palaikymo pajėgoms užsienyje; (e) dalyvauti tarptautinėse Jungtinių tautų organizacijos išminavimo operacijose²¹⁶. Toks aiškinimas sulaukė daug protestų šalies viduje ir užsienyje. Japonijos liberali žiniasklaida Premjerą kaltino siekiu įsitraukti į karinius konfliktus ir kaltino šalį vadovaujant nedemokratiniais metodais.

Pekinas Japoniją kaltino grįžtant prie militarizmo ir nesėkmingai bandė Vašingtoną įtikinti tuo, jog Japonija tampa grėsme regione. Tokį Pekino nerimą dar labiau paskatino tai, jog pirmaisiais naujosios Vyriausybės metais S. Abe pasiūlė Japonijos pasyvų pacifizmą pakeisti proaktyviu, kuris leistų Japonijai aktyviau įsitraukti į tarptautinį saugumo bendradarbiavimą. Buvo įkurta Nacionalinio saugumo taryba, pirmą kartą pradėta formuoti Nacionalinio saugumo strategija, o Nacionalinės gynybos programos gairėse suformuluota „dinamiškų jungtinių savigynos pajėgų koncepcija“, kurioje pabrėžta visų SDF pajėgų tarpusavio sąveika, kaip stiprios šalies gynybos pozicijos garantas ginant teritorijas [Senkaku salas] Rytų Kinijos jūroje²¹⁷.

²¹⁶How Japan Can Use its Military after Policy Change, *Daily Mail*, 2014-07-02, prieiga per internetą <<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2676709/How-Japan-use-military-policy-change.html>> (žiūrėta 2016-03-20).

²¹⁷Takahashi K.

IŠVADOS

1. Atlikus užsienio politiką nagrinėjančių realizmo teorijų analizę nustatyta, kad Japonijos ir Kinijos dvišalių santykių aiškinimui geriausiai tinka klasikinio realizmo ir neorealizmo teorijų sintezė – neoklasikinis realizmas. Neoklasikinis realizmas iš abiejų teorijų perėmė tarptautinės sistemos anarchiškumo, valstybių motyvacijos išlikti sistemoje idėjas ir į tyrimą leido įtraukti valstybių politinių lyderių veiksmų priklausomybę nuo visuomenės palaikymo telkiant resursus bei formuojant užsienio politiką. Neoklasikinio realizmo užsienio politikos analizėje svarbiausias yra sisteminių (išorinių veiksnių) ir nacionalinių įtakų (vidinių veiksnių) sąveikos rezultato suvokimas.

2. Nacionalizmas, kaip politinis instrumentas atitinka neoklasikiniame realizme išskiriamo įsiterpiančio kintamojo apibrėžimą ir gali daryti įtaką tarpvalstybinių santykių formuotojams. Įtaka daroma sprendimų priėmėjų suvokimui, sukuriant draugiškus ar priešiškus valstybių įvaizdžius. Valstybių viduje vyraujančios nacionalistinės nuotaikos geba daryti stiprią įtaką užsienio politikai ir išsaukti jos neadekvatumą tarptautinėje sistemoje vyraujantiems sisteminiams ribojimams ir galimybėms.

3. Svarbiausi išorės veiksniai, darantys įtaką Japonijos užsienio politikai yra Kinija ir JAV-Japonijos aljansas. Kinijos, kaip didžiausios ir galingiausios regiono valstybės iškilimas ir didelė rinka skatino Japonijos ekonomiką, tačiau taip pat Japoniją regione padarė politiškai bei ekonomiškai sąlyginai mažiau galingą. Karinis Kinijos augimas taip pat tapo iššūkiu, o tokia konkurencija ir Kinijos karinis sugrėsminimas Japonijoje sukūrė Kinijos, kaip nedraugiškos ar net priešiškos valstybės įvaizdį. Tuo tarpu JAV-Japonijos aljansas Japonijoje, dėl valstybės konstitucinių karinės galios augimo ribojimų vertinamas, kaip šalies saugumo pagrindas. JAV šis aljansas pasitarnauja kaip hegemonės statuso palaikymo ir Rytų Azijos regiono stabilumo užtikrinimo priemonė. Japonijai aljansas padeda siekti politinės ir karinės galios, kadangi per aljanso formatą šalis aktyviai įsitraukia į globalius ir regioninio saugumo užtikrinimo formatus, tačiau pati JAV vengia užimti aiškią poziciją dėl Senkaku salų suvereno teisės.

Tuo tarpu svarbiausiais vidaus politikos veiksniais, formavusiais Japonijos užsienio politiką 2009-2012 m. galima išskirti šalį valdžiusios Japonijos demokratų partijos (JDP) valdymo nestabilumą ir Japonijos tapatybės neapibrėžtumą. JDP vadovaujami ministrai šiuo laikotarpiu pasikeitė tris kartus, o užsienio politika neturėjo stabilų prioritetų ir svyravo nuo siekio pradėti įvairiapusišką bendradarbiavimą su Kinija, stiprinant savo pozicijas Rytų Azijos regione, iki JAV-Japonijos aljanso stiprinimo ir Kinijos sugrėsminimo. Tapatybinė Japonijos krizė siejama su Šaltojo karo pabaiga, kada „sprogo“ šalies ekonominis burbulas ir valstybė buvo menkai vertinama, kaip savarankiškos užsienio politikos vykdytoja regione ir pasaulyje. Konstitucijos pacifistiniai ribojimai trukdė aktyviau įsitraukti į tarptautinio saugumo užtikrinimo formatus, tačiau Kinijos ir Šiaurės

Korėjos sugrėsminimas visuomenę paskatino palaikyti ryžtingesnes valstybės užsienio ir saugumo politikos idėjas.

4. 2010 m. įvykęs Kinijos žvejybinio laivo ir Japonijos pakrantės apsaugos tarnybos laivų susidūrimas prie Senkaku salų pademonstravo Tokijo neryžtingumą, sprendžiant dvišales santykių krizes. Patiriant Pekino spaudimą Japonijos vyriausybė nesugebėjo laikytis vieningos ir nuoseklios pozicijos dėl situacijos sprendimo bei galiausiai, nesugebėjus suformuoti oficialios pozicijos, incidente dalyvavusio žvejybinio laivo kapitonas buvo grąžintas į Kiniją. Absoliuti dauguma japonų demonstravo nepasitenkinimą Kinijos daromu spaudimu Japonijai bei savo šalies vyriausybės ryžtingumo trūkumu reaguojant į tokius Pekino veiksmus. Japonų visuomenėje pradėjo stipriai reikštis nepasitenkinimas šalies vyriausybės neryžtu, sumenkinusiu šalies įvaizdį dvišaliuose Japonijos ir Kinijos santykiuose. Tai paskatino nacionalistinės pakraipos politiškai aktyvių visuomeninių grupių formavimąsi Japonijoje.

2012 m., prasidėjus diskusijoms dėl Senkaku salų pirkimo iš Kurihara šeimos, vyriausybė, jausdama visuomenės ir nacionalistinių judėjimų spaudimą ryžosi salų nacionalizacijai, nepaisant to, kad Kinija visapusiškai smerkė tokius planus. Japonų visuomenė aktyviai demonstravo palaikymą nacionalizacijai, tačiau Kinijoje kilo arši visuomenės reakcija, pasižymėjusi išpuoliais prieš japoniško kapitalo įmones, diplomatinės, kultūrinės įstaigos ir šalies piliečius Kinijoje. Kinijos vyriausybei inicijavus karinio laivyno nuolatinius patruliavimus prie salų, japonai pradėjo griežtai vertinti Japonijos vyriausybės reakcijas į susidariusią situaciją ir buvo reikalaujama laikytis tvirtos pozicijos. Nepaisant to, jog japonai demonstravo palaikymą salų nacionalizacijai, nepasitenkinimas vyriausybės pasyvumu santykiuose su Kinija nuolatos augo, kadangi Japonijos demokratų partijos (JDP) vadovauta vyriausybė vengė ryžtingos politikos vykdymo dvišalių nesutarimų sprendime. Kaip alternatyvą pasyviai valdžiai visuomenė pradėjo palaikyti ryžtingesnės politikos šalininkės – Liberalų demokratų partijos (LDP) ir jos nacionalistinių pažiūrų lyderio Shinzo Abe sugrįžimo į valdžią idėją.

5. Nacionalistinių pažiūrų S. Abe į valdžią sugrįžo po 2012 m. gruodžio 16 d. vykusių Aukštesniųjų Japonijos Parlamento rūmų rinkimų, kurie, dėl nusivylimo Vyriausybe, buvo patys neaktyviausi nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Šiuos rinkimus laimėjusi LDP rinkiminės kampanijos metu padarė tai, ko nesugebėjo padaryti salas nacionalizavusi Demokratinė Japonijos partija – mobilizavo nacionalistiškai nusiteikusi elektoratą, žadėdama laikytis tvirtos pozicijos Kinijos atžvilgiu, ginti Senkaku salas bei stiprinti aljansą su JAV. LDP savo pasiryžimą laikytis priešrinkiminės pozicijos demonstravo stiprindama politinius ryšius su Pietryčių Azijos regiono valstybėmis, tokiomis kaip Taivanas, Indonezija, Vietnamas, Filipinai ir Malaizija, kurios taip pat turi neišspręstus teritorinius konfliktus su Kinija bei tarptautine bendruomene, o sėkmingai pradėtos įgyvendinti Japonijos ekonominės reformos partijos pozicijas šalyje tik sustiprino ir padėjo pasiekti pergalę 2013 m. rinkimuose į Žemuosius Parlamento rūmus.

Po dvigubos pergalės S. Abe siekė pradėti šalies gynybos sistemos pokyčius, tarp kurių svarbiausias – šalies konstitucijos keitimas, kuris leistų naudoti karines pajėgas už Japonijos teritorijos ribų ir taip sudaryti reikšmingesnę atsvarą Kinijai. Tačiau, nepaisant Japonijos visuomenės nacionalistiško nusiteikimo Kinijos atžvilgiu dėl Senkaku salų suvereno, šalies visuomenė nepalaikė tokios Ministro Pirmininko iniciatyvos ir tai rodo, jog pacifistinė Japonijos valstybės tapatybės idėja šalyje yra vis dar gajė.

6. Apibendrinus magistro baigiamajame darbe atliktą analizę galima teigti, jog 2010 ir 2012 m. konfliktai dėl Senkaku salų su Kinija japonų visuomenei padarė didelį poveikį ir suaktyvino šalies nacionalistinių pažiūrų grupes bei politikus. Nacionalistiškai Kinijos atžvilgiu nusiteikusių visuomenės dalies įtaka yra neginčijama ir tai geriausiai atsispindėjo per nacionalistinę ideologiją atstovavusių politikų palaikymą ir jų išrinkimą į šalies parlamentą po 2012 m. vykusių rinkimų. Stebint aktyvų LDP suformuotos Japonijos vyriausybės palaikymą, galima daryti prielaidą, jog japonai yra pasiryžę ne tik reikalauti tvirtos politikos Kinijos atžvilgiu, tačiau ir ją palaikyti. Bet koks didesnis ateityje įvyksiantis incidentas, susijęs su Senkaku salų suverenu, gali peraugti į Japonijos politinio elito ir visuomenės palaikomą atvirą politinę Japonijos bei Kinijos konfrontaciją regioninių ir globalių problemų sprendime.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Monografijos ir knygos:

1. Anderson B., *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1991.
2. Austin G., Harris S., *Japan and Great China: political economy and Military Power in the Asian Century*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2001.
3. Baycroft, *Nationalism in Europe 1789-1945*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
4. Berger T., Power and Purpose in Pacific East Asia: A Constructivist Interpretation, kn *International Relations Theory and the Asia Pacific*, Ikenberry, G. J. Mastanduno M., New York: Columbia University Press, 2003.
5. Carr E. H., *The Twenty Years' crisis 1919-1939*, London: Macmillan, 1946.
6. Dyson, T. *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe (New Security Challenges)*, 2010, Prieiga per internetą <<http://bookre.org/reader?file=1367309&pg=1>> (žiūrėta 2016-03-31).
7. Dong, J., *Japan's Foreign Strategy in the 21st Century And The Response of China*, magistro baigiamasis darbas, Asia Pacific University, International Cooperation Policy, Ritsumeikan, 2013, internetinė prieiga <<http://r-cube.ritsumei.ac.jp/bitstream/10367/5892/1/51212604.pdf>> (žiūrėta 2016-03-25).
8. Donnelly J., *Realism and International Relations*, Cambridge university press, 2000.
9. Ford A. P., *Denting the Hub, or Strengthening the Spokes? A Neoclassical Realism Analysis of New security Trends in the Pacific*. magistro baigiamasis darbas, Air University Maxwell air force base, Alabama, Government and political science 2009.
10. Gellner E., *Nations and Nationalism*, Oxford: Blackwell, 1983.
11. Guibernau M., *Nationalisms: The Nation-State and Nationalism in the Twentieth Century*, New York: Polity Press, 1996.
12. Hagstrom L., *Japan's China policy: A relational power analysis*, Oxon: Routledge, 2005.
13. He Y., National mythmaking and the problems of history in Sino-Japanese relations, kn *Japan's Relations with China. Facing a rising power*, Lam P. E., London, New York: Routledge, 2006.

14. Hersberger, E., Realism, *International Politics*, 2004.
15. Hill C., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003
16. Hobsbawm E., Ranger T., *he Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
17. Kellas J., *The Politics of Nationalism and Ethnicity*, London: Macmillan, 1991.
18. Kingston J., *Japan's Quiet Transformation: Social Change and Civil Society in the Twenty-first Century*, London: Routledge, 2004.
19. Koh Y., Tokyo Protests Blast China's Response to Collision, *The Wall Street Journal*, 2010-10-03, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704419504575527664218726440>> (žiūrėta 2016-03-05).
20. Kohn, *Nationalism: Its meaning and history*, New York & London, 1965.
21. Lobell S. E., et al., *Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy*. Cambridge, 2009.
22. Mayall J., *Nationalism and International Society*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 2 skyrius.
23. Medeiros E. S., et al, *Pacific Currents: The Responses of U.S. Allies and Security Partners in East Asia to China's Rise*, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 2008, prieiga per internetą <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG736.pdf> (žiūrėta 2016-03-31).
24. Ming G. Koo, *Island Disputes and Maritime Regime Building in East Asia. Between a Rock and a Hard Place*, London, New York: Springer, 2009.
25. Miyashita A., Japanese Foreign Policy: The International-Domestic Nexus, kn. *Foreign Policy in Comparative Perspective: Domestic and International Influences on State Behaviour*, beasley R. K., et. al, Washington D.C.: CQ Press 2002.
26. Morgenthau J. H., *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Seventh edition.
27. Puikytė S., „Internetinės žiniasklaidos naudojimas viešojoje diplomatijoje: konflikto dėl Diaoyu / Senkaku salų atvejis“, magistro baigiamasis darbas, VDU, Regionistikos katedra, 2011, Kaunas.
28. Rathus J., *Japan, China and networked regionalism in East Asia*, London, 2011.

29. Rose, C., *Sino-Japanese Relations: facing the past, looking to the future?*, London, New York, Routledge, 2005.
30. Rynning, S., Guzzini, S., *Realism and Foreign Policy Analysis*, Paris, 2002.
31. Smith A. D., *National Identity*, London: Penguin, 1991.
32. Takahara A., The Senkaku Trawler Collision Incident, kn. *The Okinawa question: regional security, the US-Japan alliance, and Futenma*, Mochizuki, M., Washington, D.C.: Sigur Center for Asian Studies, 2011.
33. Waltz N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

Straipsniai periodiniuose leidiniuose:

34. Are Senkakus a 'core interest' for China?, *The Japan Times*, 2012-05-24, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120524a8.htm>> (žiūrėta 2016-03-10).
35. Areddy, J. T., Amid Protests, Shanghai Protects Japanese Consulate ir Paid To Fix, *The Wall Street Journal*, 2012-09-19, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2012/09/19/amid-protests-shanghai-protects-japanese-consulate-it-paid-to-fix/>> (žiūrėta 2016-03-20).
36. Banks M., Japan seeks more prominent role in „global security“, *Defence News*, 2016-02-17, prieiga per internetą <<http://www.defensenews.com/story/defense/international/asia-pacific/2016/02/17/japan-seeks-more-prominent-role-global-defense-and-security/80515266/>> (žiūrėta 2016-03-15).
37. Brinsley J, Reynolds I., Two-party Japan Democracy Undone in 39 Months as JDP Falls, *Bloomberg*, 2012-12-17, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2012-12-16/two-party-japan-democracy-undone-in-39-months-as-JDP-crumbles>> (žiūrėta 2016-02-25).
38. Byung-Joon A., The Rise of China and the Future of East Asian Integration, *Asia-Pacific Review*, Vol. 11, No. 2, 2004.
39. China accused of invading disputed islands, CNN, 2010-10-02, prieiga per internetą <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/10/02/japan.anti.china.protest/index.html>> (žiūrėta 2016-03-05).

40. China voices protest to Japan over Diaoyu Islands, *China Daily*, 2012-09-11, prieiga per internetą <http://usa.chinadaily.com.cn/china/2012-09/11/content_15751091.htm> (žiūrėta 2016-02-26).
41. China-Japan Dispute Takes Rising Toll on Top Asian Economies, *Bloomberg News*, 2013-01-09, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/2013-01-08/china-japan-dispute-takes-rising-toll-of-asia-s-top-economies.html>> (žiūrėta 2016-03-10).
42. Chinese ships near the Senkakus again, *The Japan Times*, 2012-05-04, prieiga per internetą <http://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/04/national/chinese-ships-near-senkakus-again/#.UZX_xa7Ppak> (žiūrėta 2016-02-08).
43. Cook, T. I., Moos, M. Foreign Policy: The Realism of Idealism, *The American Political Science Review*, Vol 46 (2), 1952.
44. China accused of invading disputed islands, CNN, 2010-10-02, prieiga per internetą <<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/10/02/japan.anti.china.protest/index.html>> (žiūrėta 2016-03-05).
45. China voices protest to Japan over Diaoyu Islands, *China Daily*, 2012-09-11, prieiga per internetą <http://usa.chinadaily.com.cn/china/2012-09/11/content_15751091.htm> (žiūrėta 2016-02-26).
46. China-Japan Dispute Takes Rising Toll on Top Asian Economies, *Bloomberg News*, 2013-01-09, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/2013-01-08/china-japan-dispute-takes-rising-toll-of-asia-s-top-economies.html>> (žiūrėta 2016-03-10).
47. Chinese ships near the Senkakus again, *The Japan Times*, 2012-05-04, prieiga per internetą <http://www.japantimes.co.jp/news/2012/05/04/national/chinese-ships-near-senkakus-again/#.UZX_xa7Ppak> (žiūrėta 2016-02-08).
48. Cook, T. I., Moos, M. Foreign Policy: The Realism of Idealism, *The American Political Science Review*, Vol 46 (2), 1952.
49. Cunningham P. J., Jumping to the Right, Japan Focus, 2005-02-15, prieiga per internetą <<http://apjjf.org/-Philip-J.-Cunningham/3216/article.html>>, (žiūrėta 2016-03-05).
50. Downs E. S., Saunders P. C., „Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu islands“ *International Security*, vol. 23, p. 114-146, 1998/1999.

51. Drifte R., The Japan-China Confrontation Over the Senkaku/Diaoyu Islands – Between „shelving‘ and „dispute escalation“, *The Asia-Pacific Journal*, vol 13, nr. 3, 2014-07-28, prieiga per internetą <<http://apjpf.org/2014/12/30/Reinhard-Drifte/4154/article.htm>> (žiūrėta 2016-03-25).
52. Druckman D., Nationalism, Patriotism, and Group Loyalty: A Social Psychological Perspective, *Mershon International Studies Review*, 38, 1994, p. 43-68.
53. Dunne T., et al., *International Relations Theories. Discipline and diversity. Third edition.* Oxford university press 2013..
54. Easley L.-E., et al., Electing a New Japanese Security Policy? Examining Foreign Policy Visions within the Democratic Party of Japan, *Asia Policy* 9, 2010 sausio mėn., p. 54–55, prieiga per internetą <<http://www.nbr.org/publications/element.aspx?id=394>> (žiūrėta 2015-12-16).
55. Einhorn B., „Japan’s Abe Looks for Asian Allies to Say No to China“, *Bloomberg*, 2013-11-18, prieiga per internetą <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-11-18/japans-abe-looks-for-asian-allies-to-say-no-to-china>> (žiūrėta 2016-03-25).
56. Gallagher C., „Japan protesters rally over China, Kana s APEC looms, *Reuters*, 2010-11-06, prieiga per internetą <<http://in.reuters.com/article/idINIndia-52713420101106>> (žiūrėta 2016-03-12).
57. Hagström L., ‘Power Shift‘ in East Asia? A Critical Reappraisal of Narratives on the Diaoyu/Senkaku Islands Incident in 2010, *The Chinese Journal of international Politics*, vol. 5, 2012.
58. Hayashi Y., Japan's Nationalist Movement Strengthens, *The Wall Street Journal*, 2012-08-14, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390444130304577558364214636398>> (žiūrėta 2016-03-20).
59. Hatoyama Y., A New Path for Japan, *New York Times*, 2009-08-26, prieiga per internetą <<http://www.nytimes.com/2009/08/27/opinion/27iht-edhatoyama.html>> (žiūrėta 2013-03-26).
60. Herszenhorn, D. M., Gladstone R., North Korea Events Complicate Nuclear Talks With Iran, *The New York Times*, 2013 04 05, prieiga per internetą <http://www.nytimes.com/2013/04/06/world/middleeast/talks-resume-on-curbing-irans-nuclear-program.html?pagewanted=all&_r=0> (žiūrėta 2016-03-31).
61. Hong G., Diaoyu will remain China’s, *China Daily*, 2012-09-11, prieiga per internetą <http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2012-09/11/content_15748746.htm> (žiūrėta 2016-03-07).

62. Hongo J., Ito M., Governor seen as goading administration into action, *The Japan Times*, 2012-04-16, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/news/2012/04/18/national/governor-seen-as-goading-administration-into-action/#.UZX8Mq7Ppak>> (žiūrėta 2016-03-02).
63. How Japan Can Use its Military after Policy Change, *Daily Mail*, 2014-07-02, prieiga per internetą <<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2676709/How-Japan-use-military-policy-change.html>> (žiūrėta 2016-03-20).
64. Ikeda T., Getting Senkaku history right, *The diplomat*, prieiga per internetą <<http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/>> (žiūrėta 2016-10-15).
65. Jakobson L., These Anti-Japan Protests Are Different, *The Wall Street Journal*, 2012-09-18, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443995604578003973201610476>> (žiūrėta 2016-03-02).
66. Japan PM Noda urges China to prevent anti-Japan violence, *BBC news*, prieiga per internetą <<http://www.bbc.com/news/world-asia-19614800>> (žiūrėta 2016-03-20).
67. Japanese websites come under attack as Senkaku squabble continues, *The Japan Times*, 2012-09-20, prieiga per internetą <www.japantimes.co.jp/text/nn20120920b7.html> (žiūrėta 2016-03-02).
68. JDP Regional Chapters Angry; Candidates Reject Party Support, Members Leave amid Confusion, *The Daily Yomiuri*, January 15, 2011.
69. Katz R., Why Trade Will Limit Conflict Between China and Japan, *Foreign Affairs*, 2013, prieiga per internetą <<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2013-06-11/mutual-assured-production>> (žiūrėta 2016-03-31).
70. Kaufman, R., Morgenthau's Unrealistic Realism, *Yale Journal of International Affairs*, 2006. p. 26.
71. <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704419504575527664218726440>> (žiūrėta 2016-03-05).
72. Makinen J., Cloud D. S., U.S. ambassador to China caught in Beijing protest; car damaged, *Los Angeles Times*, 2012-09-19, prieiga per internetą <http://latimesblogs.latimes.com/world_now/2012/09/us-ambassador-to-china-surrounded-by-protesters-car-damaged.html> (žiūrėta 2016-03-21).

73. Mastanduno, M., et al., Toward a Realist Theory of State Action, *International Studies Quarterly*, 1989, 33.
74. Mathur A., Japan's Changing Role in the US-Japan Security Alliance, *Strategic Analysis*, vol. 28, No. 4, 2004, p. 505, prieiga per internetą <<http://www.idsa.in/publications/strategic-analysis/2004/oct/Arpita.pdf>> (žiūrėta 2016-02-28).
75. Matthews E. A. Japan's New Nationalism, *Foreign Affairs*, vol. 82, 2003.
76. McCormack G., Nationalism and Identity in Post-Cold War Japan, *Pacifica Review*, vol. 12, 2000.
77. McCormack G., Small Islands-Big Problem: Senkaku/Diaoyu and Weight of History and geography in China-Japan Relations, *The Asia-Pacific Journal*, 2011-01-03, prieiga per internetą <<http://apjff.org/2011/9/1/Gavan-McCormack/3464/article.html>> (žiūrėta 2016-02-26).
78. Midford P., China Views the Revised U.S.-Japan Defense Guidelines: Popping the Cork?, *International Relations of the Asia-Pacific*, 2004.
79. Mudie L., Clampdown on Anti-Japan Protests, *Radio Free Asia*, 2012-09-19, prieiga per internetą <<http://www.rfa.org/english/news/china/protests-09192012125754.html>> (žiūrėta 2016-03-20).
80. „No to Beijing terrorists“: Japanese stage anti-China march pver islands reference, *Ruptly*, prieiga per internetą <<https://www.rt.com/news/japan-china-islands-demonstration-751/>> (žiūrėta 2016-03-22).
81. O'Shea P., Overestimating the „Power Shift“: The US Role in the Failure of the Democratic Party of Japan's :Asia Pivot, *Asian Perspective*, vol. 38, p., prieiga per internetą <<http://journals.riener.com/doi/abs/10.5555/0258-9184-38.3.435>> (žiūrėta 2016-02-25).
82. Park S., The East China Sea Dispute: Short-Term Victory and Long-Term Loss for China?, 2010-11-01, prieiga per internetą <<http://www.brookings.edu/research/papers/2010/11/01-east-china-sea-park>> (žiūrėta 2016-03-30).
83. Pei M. and Swaine M., Simmering Fire in Asia: Averting Sino-Japanese Strategic Conflict, *Policy Brief*, No. 44, Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2005 m. lapkričio mėn., prieiga per internetą <<http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=17720>>, (žiūrėta 2016-03-31).
84. Perlez J., Tribunal rejects Beijing's claims in South China sea, *New York Times*, 2016-07-12, prieiga per internetą <http://www.nytimes.com/2016/07/13/world/asia/south-china-sea-hague-ruling-philippines.html?_r=0> (žiūrėta 2016-11-11).

85. Petraitis, J. Politinis realizmas tarptautiniuose santykiuose: samprata ir nesusipratimai po šaltojo karo. *Politologija*, nr. 65, 2012, p. 29-92.
86. Przystup J. J., Japan-China Relations: troubled Waters to Calm Seas?, *Comparative Connections*, vol 12, no 4, 2011 m. sausio mėn.
87. Ramos-Mrosovsky C., International Law's Unhelpful Role in the Senkaku Islands, *University of Pennsylvania Journal of International Law* (2009), prieiga per internetą <<http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume29/issue4/RamosMrosovsky29U.Pa.J.%271L.%282008%29.pdf>> (žiūrėta 2016-10-10).
88. Ramzy A., Anti-Japan Sentiment Gains Strength in China, *TIME*, 2010-09-22, prieiga per internetą <<http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2020721,00.html>> (žiūrėta 2016-03-12).
89. Richardson M., Time to dial down Senkakus friction, *The Japan Times*, 2012-07-19, prieiga per internetą <<http://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/07/19/commentary/time-to-dial-down-senkakus-friction/#.VwDLG6R96Uk>> (žiūrėta 2016-03-15).
90. Right side up. A powerful if little-reported ground claims it can restore the prewar order, *The Economist*, 2015-06-06, prieiga per internetą <<http://www.economist.com/news/asia/21653676-powerful-if-little-reported-group-claims-it-can-restore-pre-war-order-right-side-up>> (žiūrėta 2016-02-22).
91. ROC, PRC flags fly together at anti-Japan protest in NY, *The China Post*, 2012-09-18, prieiga per internetą <<http://www.chinapost.com.tw/asia/regional-news/2012/09/18/354675/ROC-PRC.htm>> (žiūrėta 2016-03-20).
92. Roy D., Stirring Samurai, Disapproving Dragon: Japan's Growing Security Activity and Sino-Japan Relations, *APCSS Occasional Paper Series*, Honolulu: Asia-Pacific Center for Security Studies, 2003.
93. Rose, G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, *World Politic*, Vol. 51 No. 1, 1998.
94. Rozman G., Japan's quest for great power identity, *Orbis*, vol. 46, nr. 1, 2002 m. sausio mėn., p. 73-91.
95. Sahashi R., New Common Strategic Objectives for the US-Japan Alliance: Continuing Quiet Transformation, *Asia Pacific Bulletin*, nr. 125, 2011-07-26, prieiga per internetą<

- http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/131726/ipublicationdocument_singledocument/3db81616-2025-4ee0-b951-1129643d23fb/en/APB125_4.pdf (žiūrėta 2016-01-30).
96. Sakai T., Rekindling China-Japan Conflict: The Senkaku/Diaoyutai Island Clash, *The Asia-Pacific Journal*, vol. 8, 2010-09-27, prieiga per internetą <<http://apjff.org/-Tanaka-Sakai/3418/article.html>> (žiūrėta 2016-03-30).
97. Sasada H., Youth and Nationalism in Japan“, *SAIS Review*, vol. 26, 2006, p. 115.
98. Sasaki T., A new Era of Nationalism?, *Journal of Japanese Trade and Industry*, vol. 20, 2001..
99. Schultz F., The territorial dispute over the Senkaku/Diaoyu-islands, causes and historical Justifications of the claims by Japan and China, *Crossroads*, vol. 7, 2013, prieiga per internetą <http://www.eacrh.net/ojs/index.php/crossroads/article/view/32/Vol7_Schultz_html> (žiūrėta 2016-11-20).
100. Schweller R., Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing, *International Security*, Vol. 29, No. 2, 2004, p. 164.
101. Seung-ha, H., China to Submit Diaoyu Islands' Nautical Charts to UN, Chinese Patrol Ships Deployed, *Airing News*, 2012-09-14, prieiga per internetą <http://www.arirang.co.kr/News/News_View.asp?nseq=137056&code=Ne8&category=1> (žiūrėta 2016-03-03).
102. Shibuichi D., The Yasukuni Shrine Dispute and the Politics of Identity in Japan: Why All the Fuss?, *Asian Survey*, vol 45, nr. 2, 2005 m. kovas/balandis
103. Spegele B., Nakamichi T., Anti-Japan Protests Mount in China, *The Wall Street Journal*, 2012-09-16, prieiga per internetą <<http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443720204578000092842756154>> (žiūrėta 2016-03-16).
104. Stevens, P., The threats to Asia's fragile balance of power, *Financial Times*, prieiga per internetą <<http://www.ft.com/cms/s/0/d6945102-b255-11e2-8540-00144feabdc0.html#axzz2nBc5GSbT>> (žiūrėta: 2016-03-31).
105. Taiwan ex-leader Lee draws fire over islands, *RNW media archive*, prieiga per internetą <<https://www.rnw.org/archive/taiwan-ex-leader-lee-draws-fire-over-islands>> (žiūrėta 2016-03-03).
106. Taiwan patrol ships arrive in Diaoyu Island waters, *CCTV*, 2012-09-14, prieiga per internetą <<http://english.cntv.cn/program/china24/20120914/101855.shtml>> (žiūrėta 2016-01-08).

107. Takahashi K., China signals V for victory, *Asia Times*, 2010-10-05, prieiga per internetą <<http://www.atimes.com/atimes/Japan/LJ05Dh01.html>> (žiūrėta 2016-03-05).
108. Taliaferro J. W. State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State. *Security studies* 15, no 3 (July-September 2006) p. 464-495. Prieiga per internetą <<http://ase.tufts.edu/polsci/faculty/taliaferro/futureWars2006.pdf>> (žiūrėta 2016-03-31).
109. Tanaka H., Japan's Debate on Constitutional Reinterpretation: Paving the Way for Collective Self-Defense, *East Asia Insights*, vol 9., 2014 m. vasario mėn., prieiga per internetą <<http://www.jcie.or.jp/insights/9-1.html>> (žiūrėta 2016-01-10).
110. Tiezzi S., Japan Seeks Chinese Compensation Over 2010, Boat Collision Incident, *The Diplomat*, 2014-02-14, prieiga per internetą <<http://thediplomat.com/2014/02/japan-seeks-chinese-compensation-over-2010-boat-collision-incident/>> (žiūrėta 2016-03-28).
111. Tortola P. D., *The Twenty Years' Crisis by Edward H. Carr*, Crossroads, Vol. 5, no 1., 2005.
112. Tsuruta, T., Kuromi, S., Miyai, T., Public opinion of China slumps, *Yomiuri Shimbun*, 2010-10-05, prieiga per internetą <www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101004003738> (žiūrėta 2016-02-20).
113. Van Evera S., Hypotheses on Nationalism and War, *International Security*, 18 (4), 1994, p. 5-39.
114. Yomiuri Shimbun October 2010 Telephone Public Opinion Poll 2010-10-(01-03), *The Mansfield Asian Opinion Poll Database*, prieiga per internetą <<http://www.mansfieldfdn.org/backup/polls/2010/poll-10-31.htm>> (žiūrėta 2016-03-29).
115. Yoshimatsu H., Japan's China Policy in Domestic Power Transition and Alliance Politics, *Asian Affair: An American Review*, vol. 39, 2012, prieiga per internetą <https://www.academia.edu/10096546/Japans_China_Policy_in_Domestic_Power_Transition_and_Alliance_Politics> (žiūrėta 2015-12-03).
116. Wan M., Engaging China: The Political Economy and Geopolitical Approaches of the United States, Japan and the European Union, *The Asia-Pacific Journal*, Vol 5, n. 3, 2007, prieiga per internetą <<http://apjif.org/-Ming-WAN/2576/article.html>> (žiūrėta 2016-03-16).
117. Wan W., Beijing both encourages and reins in anti-Japan protests, analysts say, *The Washington Post*, 2012-09-17, prieiga per internetą <https://www.washingtonpost.com/world/chinese-government-both-encourages-and-reins-in-anti-japan-protests-analysts-say/2012/09/17/53144ff0-00d8-11e2-b260-32f4a8db9b7e_story.html> (žiūrėta 2016-03-05).

118. Wang H., Commentary: Provocation by Japanese official over Diaoyu Islands detrimental to ties with China, *Xinhua News*, 2012-04-18, prieiga per internetą <http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-04/18/c_131535887.htm> (žiūrėta 2016-03-06).
119. Warnock E., Small Turnout for Anti-China Protest in Tokyo, *The Wall Street Journal*, 2012-09-18, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2012/09/18/small-turnout-for-anti-china-protest-in-tokyo/>> (žiūrėta 2016-03-20).
120. Warnock E., Tokyo Governor Steams Ahead With Island Purchase Plan, *The Wall Street Journal*, 2012-04-24, prieiga per internetą <<http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2012/04/24/tokyo-governor-steams-ahead-with-island-purchase-plan/>> (žiūrėta 2016-03-06).
121. Whitlock C., Panetta to urge China and Japan to tone down dispute, *The Washington Post*, 2012-09-16, prieiga per internetą <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/panetta-to-urge-china-and-japan-to-tone-down-dispute-over-islands/2012/09/16/9b6832c0-fff3-11e1-b916-7b5c8ce012c8_story.html?wprss=rss_homepage> (žiūrėta 2016-03-21).
122. Yamaguchi M., China rare earth exports to Japan still halted, *Bloomberg Business*, 2010-10-21, prieiga per internetą <<http://www.businessweek.com/ap/financialnews/D9J02PF01.htm>> (žiūrėta 2016-02-12).
123. Zhao S., Chinese Nationalism and Its International Orientations, *Political Science Quarterly*, 115 (1), 2000.

Šaltiniai:

Sutartys, oficialūs dokumentai, valstybių atstovų pareiškimai

124. Agreement between the United States of America and Japan concerning the Ryukyu islands and the Daito islands, 1971, prieiga per internetą <<http://www.documentcloud.org/documents/1338715-okinawa-reversion-treaty-1971.html>> (žiūrėta 2016-10-10).
125. Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2009, JTO Sekretoriatas, 2008-12-24, prieiga per internetą <https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/UN_Finance/assessment2009.pdf> (žiūrėta 2016-03-02).
126. "China National Defense in 2010", Information Office of the State Council, The People's Republic of China, prieiga per internetą <http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-03/31/c_13806851.htm> (žiūrėta 2016-03-31).

127. Defence programs and budget of Japan, *Ministry of defence*, Japonija, prieiga per internetą <http://www.mod.go.jp/e/d_budget/pdf/281025.pdf>, (žiūrėta 2016-11-20).
- 128., „Defence of Japan 2012”, Japonijos gynybos ministerija, prieiga per internetą <http://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2012/07_Part1_Chapter1_Sec3.pdf> (žiūrėta 2016-03-05).
129. Democratic Party of Japan (JDP), “JDP’s Policy Platform for Government; Manifesto 2010”, 2010 m. birželio mėn., prieiga per internetą <<https://www.JDP.or.jp/english/manifesto/manifesto2010.html>, žiūrėta 2016-01-22> (žiūrėta 2016-01-15).
130. Demokratinės Japonijos partijos 2009 m. rinkimų manifestas, Tokyo: Minshuto Honbu, 2009, p. 22–23, prieiga per internetą <<http://www.JDP.or.jp/special/manifesto2009/>> (žiūrėta 2016-02-18).
131. Hatoyama Y., Japan’s New Commitment to Asia: Toward the Realization of an East Asian Community, Singapoore, 2009-11-15, prieiga per internetą <http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/200911/15singapore_e.html> (žiūrėta 2016-03-24).
132. Japan-U.S. joint declaration on security alliance for the 21st century, 1996, balandžio 17 d., prieiga per internetą <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/security.html>>, (žiūrėta 2016-10-10).
133. Japonijos prekybos ir investicijų statistika, Japan External trade organization, prieiga per internetą <<https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics/>>, (žiūrėta 2016-03-05).
134. Japonijos-JAV bendra saugumo deklaracija, žiūrėti <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/security.html>, Japonijos-JAV gynybos bendradarbiavimo gairės, žiūrėti <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html> (žiūrėta 2016-03-31).
135. JAV ir Japonijos saugumo sutartis, 1951 rugsėjo 8 d., prieiga per internetą <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/japan001.asp> (žiūrėta 2016-03-31).
136. JAV Valstybės departamento atstovo Croweley, P. J. pranešimas spaudai, 2010-08-16, prieiga per internetą <<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2010/08/146001.htm>> (žiūrėta 2016-02-20).
137. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 1982, 55 str., prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=221141&p_query=%20j%FB%F8%20%20%20%20teis%EBs%20kodifikavimas&p_tr2=2> žiūrėta (2016-10-10).

- 138.,Kinijos užsienio reikalų ministerijos atstovo spaudai W. Liu spaudos konfeencija“, Kinijos užsienio reikalų ministerija, 2012-04-18, prieiga per internetą
<<http://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw/s2510/2511/t925289.shtml>> (žiūrėta 2016-01-03).
- 139.Maehara S. kalba,“The National Image and Foreign Policy Vision Aimed for by the JDP,” 2005-12-08, Vašingtonas, prieiga per internetą
<<http://www.JDP.or.jp/english/news/051215/01.html>> (žiūrėta 2016-03-02).
- 140.Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2010, Office of the Secretary of Defence, prieiga per internetą
<http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2010_CMPR_Final.pdf> (žiūrėta 2016-03-15).
- 141.NATIONAL DEFENSE PROGRAM GUIDELINES for FY 2011 and beyond, Japan Security Council, 2010, prieiga per internetą <http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_06/files/National_Defense_Program_FY2011.PDF> (žiūrėta 2016-03-25).
- 142.Noda Y. kalba 180-ojoje Diet sesijoje, Tokijas, 2012-01-24, prieiga per internetą
<http://www.kantei.go.jp/foreign/noda/statement/201201/24siseihousin_e.htm> (žiūrėta 2016-02-19).
- 143.Oficialus Kinijos generalinio konsulato JAV pranešimas, „China reiterates video cannot conceal Japan’s illegal actions near Diaoyu Islands, 2010-11-06, prieiga per internetą
<<http://www.chinaconsulatechicago.org/eng/zt/zgwjzc/t766970.htm>> (žiūrėta 2016-02-25).
- 144.Report of the Advisory Panel for Reconstruction of the Legal Basis for Security, 2014-05-15, p. 53. Prieiga per internetą <http://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyou2/dai7/houkoku_en.pdf> (žiūrėta 2016-03-05).
- 145.S. Abe kalba „Japan is Back“, *Center for Strategic and International Studies*, 2013-02-22, prieiga per internetą <http://www.mofa.go.jp/announce/pm/abe/us_20130222en.html> (žiūrėta 2016-03-31).
- 146.SIPRI Military Expenditure Database, 1988-2013, prieiga per internetą <<http://knoema.com/SIPRI2014/sipri-military-expenditure-database-1988-2013>>, (žiūrėta 2016-01-06).
- 147.SIPRI Trends in world military expenditure, 2015, p. 3, prieiga per internetą <<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf>>, (žiūrėta 2016-11-11).

148. State Council Information Office, The People's Republic of China, White Paper on Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China, September 2012, prieiga per internetą <<http://en.people.cn/90785/7960320.html>> (žiūrėta 2016-10-12).

149., „The Prime Minister Receives a Courtesy Call from US Secretary of Defense Robert M. Gates“, Japonijos ministro pirmininko kabinetas, 2009-10-21, prieiga per internetą http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/visit/gates_0910/s_hk.html (žiūrėta 2016-03-02).

150. Treaty of peace and friendship between Japan and the People's Republic of China“, 1978 m., Japonijos užsienio reikalų ministerija, prieiga per internetą <<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/treaty78.htm>> (žiūrėta 2015-11-25).

151. Treaty of Peace with Japan, 1951, San Francisco, prieiga per internetą <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>> (žiūrėta 2016-10-14).

Kiti šaltiniai

152. Berger T. U., Abes Perilous Patriotism. Why Japan's New Nationalism Still Creates Problems for the Region and the U.S.-Japanese Alliance, *Center for Strategic and International Studies*, 2014 m. spalio, prieiga per internetą <http://csis.org/files/publication/141003_Berger_AbePerilousPatriotism_Web.pdf> (žiūrėta 2016-03-31).

153. Fouse D., „History as a Mirror, the Future as a Window: Japan's China debate, *Asia-Pacific Center for Security Studies*, 2003, gruodžio mėn., p. 7, prieiga per internetą <http://apcss.org/Publications/SAS/ChinaDebate/ChinaDebate_Fouse.pdf> (žiūrėta 2016-03-06)

154. Fravel M. T., Explaining Stability in the Senkaku (Diaoyu) Islands Dispute, 2010, prieiga per internetą <<http://taylorfravel.com/documents/research/fravel.2010.stability.senkakus.pdf>> (žiūrėta 2016-03-01).

155. Govella K., Newland S., Hot Economics, Cold Politics? Reexamining Economic Linkage and Political Tensions in Sino-Japanese Relations, *Annual Meeting of the American Political Science Association*, 2010-09-04, prieiga per internetą <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642141> (žiūrėta 2015-12-20).

156. Manyin M. E., Senkaku (Diaoyu/Diaoyutai) islands dispute: U. S. Treaty Obligations, *Congressional reaserch service*, 2013, prieiga per internetą <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42761.pdf>> (žiūrėta 2016-10-12).
157. Medeiros, E. S., China's international behavior. Activism, Oppurtunism, and Diversification, *RAND*, 2009, prieiga per internetą <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG850.pdf> (žiūrėta 2016-02-15).
158. Omar A, A., *Is there anything 'New' in Neoclassical Realism?*, 2013-02-13, prieiga per internetą <<http://www.e-ir.info/2013/02/13/is-there-anything-new-in-neoclassical-realism/>> (žiūrėta 2016-03-31).
159. Przystup J. J., Japan-China Relations: Gathering Momentum, *Comparative Connections*, 2010 sausio mėn., prieiga per internetą <http://csis.org/files/publication/0904qjapan_china.pdf> (žiūrėta 2016-02-02).
160. Przystup J. J., *Not Quite All about Sovereignty – But Close*, 2004, prieiga per internetą <http://csis.org/files/media/csis/pubs/0402qjapan_china.pdf> (žiūrėta 2016-02-02).
161. Shamshad A. K., Japan's „Nationalisation“ of Senkaku: Internal and External Determinants, *Institute for Defence Studies and Analyses*, prieiga per internetą <http://www.idsa.in/idsacomments/JapansNationalisationofSenkaku_sakhan_250912#footnote4_hm3m7hx> (žiūrėta 2016-02-15).
162. Takahashi K., „Shinzo Abe's Nationalist Strategy“, 2014-02-13, prieiga per internetą <<http://www.northalleggheny.org/cms/lib9/PA01001119/Centricity/Domain/1109/JapanNat.pdf>> (žiūrėta 2016-03-31).
163. Takahashi, S., Upgrading the Japan-U.S. Defence Guidelines: towards a New Phase of Operational Coordination, 2013, internetinė prieiga <https://project2049.net/documents/japan_us_defense_guidelines_takahashi.pdf> (žiūrėta 2016-03-18).

SANTRAUKA

K. Bartkus. Nacionalizmo įtaka Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu: 2010 ir 2012 m. Konfliktų dėl Senkaku salų atvejis / Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. Egidijus Motieka. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų institutas, 2016.

Japonijos ir Kinijos dvišaliai santykiai sulaukia nuolatinio Tarptautinių santykių ekspertų dėmesio dėl pragmatiškų politinių santykių nebuvimo nepaisant nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio ypatingai suaktyvėjusios valstybių tarpusavio ekonominės priklausomybės. Viena svarbiausių diplomatinės trinties priežasčių – beveik penkis dešimtmečius neišspręsta Senkaku (kin. Diaoyu) salų suvereno problema. Abiejų valstybių vadovų demonstruojamas ryžtas įgyti salų kontrolę japonų bei kinų visuomenių tarpe didina abiejų valstybių piliečių tarpusavio priešpriešą. Tai skatina nacionalizmo įsigalėjimą visuomenėse, kurių lūkesčiai, įvairiais pilietiniais dalyvavimo valstybės valdyme būdais, vienaip ar kitaip atsispindi šalių užsienio politikoje. Būtent nacionalizmo įtaką valstybių dvišaliuose santykiuose ir yra šiame darbe keliamą problema: Kokią įtaką nacionalizmas daro Japonijos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu formavimui?

Pagrindinis darbo objektas - 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos ginčų dėl Senkaku salų įtaka Japonijos užsienio politikos formuotojams. Darbe analizuojant 2010 ir 2012 m. Japonijos ir Kinijos teritorinius konfliktus Rytų Kinijos jūroje siekiama nustatyti, kokią įtaką Japonijos užsienio politikos formavimui daro japonų nacionalizmas, kilęs reaguojant į šiuos konfliktus. Darbo tikslui pasiekti buvo įvykdyti tokie išsikelti uždaviniai: atlikta užsienio politiką nagrinėjančių realizmo teorinių modelių analizė įtraukiant nacionalizmo įtaką užsienio politikos formavimui; išskirti pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką Japonijos užsienio politikai Kinijos atžvilgiu; atlikta Japonijos užsienio politikos analizė Kinijos atžvilgiu 2010 ir 2012 m. konfliktų dėl Senkaku salų kontekste ir identifikuoti pagrindiniai po šių konfliktų įvykę pokyčiai Japonijos vidaus ir užsienio politikoje.

Įvykdžius uždavinius ir atlikus tyrimą, galima daryti išvadas, jog 2010 ir 2012 m. konfliktai dėl Senkaku salų su Kinija japonų visuomenei padarė didelį poveikį ir suaktyvino šalies nacionalistinių pažiūrų grupes bei politikus, kurie siekė Japonijos vyriausybės ryžtingesnės pozicijos santykiuose su Kinija. Nacionalistiškai Kinijos atžvilgiu nusiteikusios visuomenės dalies įtaka geriausiai atsispindėjo per nacionalistinę ideologiją atstovavusių Liberalų demokratų partijos ir jos lyderio Shinzo Abe išrinkimą į šalies parlamentą 2012 m. Vadovaudamasis nacionalistine ideologija paremta priešrinkimine programa S. Abe ėmė laikytis tvirtos pozicijos Kinijos teritorinių pretenzijų Japonijai atžvilgiu, stiprinti politinį ir karinį aljansą su JAV bei stiprinti ryšius su Pietryčių Azijos valstybėmis, ypač su turinčiomis neišspręstus teritorinius konfliktus su Kinija.

SUMMARY

K. Bartkus. Nationalism's influence to Japanese foreign policy towards China: a case study of the Senkaku islands territorial disputes in 2010 and 2012. Master's thesis of international politics and economics. Supervisor prof. Dr. Egidijus Motieka – Vilnius: Mykolas Romeris University, faculty of Politics and management, institute of Political science, 2016.

Japan's and China's bilateral relations constantly stays as the point of interest of International relations experts because of the lack of pragmatic ties regarding the clearly seen states' economic interdependence since 1990s. One of the main interstate diplomacy frictions is caused by almost five decades lasting problem of Senkaku (Diaoyu) sovereign. Both countries' leaders stand firm about possibility to gain full control of the islands and that promotes Japanese and Chinese mutual confrontation. That increases nationalism's establishment in both societies whose expectations are seen through civic participation in public affairs that affects foreign policy. The main problem raised in this thesis is: what impact does nationalism makes for Japanese foreign policy towards China.

The main thesis' object is the impacts of the Senkaku islands territorial disputes between Japan and China in 2010 and 2012 on Japan's foreign policy makers. To determine the impact of nationalism to Japan's foreign policy making process, 2010 and 2012 territorial conflicts in the East China Sea and public responses to these disputes are analyzed. To achieve main thesis' aim there were some tasks set and done: analyzed foreign policy realists theoretical models and included influence of nationalism in foreign policy making; main factors affecting Japanese foreign policy towards China were isolated; Japan's foreign policy's analysis with respect to China in 2010 and 2012 conflicts over Senkaku islands context and key aftermath political changes in Japan's domestic and foreign policy were carried out.

To sum up results of the thesis it is possible to conclude that conflicts over Senkaku islands with China in 2010 and 2012 made a significant impact to Japanese society and triggered nationalists groups and politicians who openly sought Japanese government to hold stronger position in its relations with China. Nationalistically inclined part of Japanese society's influence was best reflected in supporting the nationalist ideology representing Liberal Democratic Party's and its leader's Shinzo Abe and their victory in elections to national parliament in 2012. In accordance with the nationalist ideology based pre-election program S. Abe began to take a strong position on China's territorial claims with respect to Japan, aimed to strengthen the political and military alliance with the United States and strengthen ties with Southeast Asia countries, especially with those, who were having unresolved territorial conflicts with China.